

Propri SCP

1150

Gitanos i Educació

Montse Hernández
Àngel Marzo
José Rodríguez

Març-99

1.1 Gitanos i Educació: un binomi divergent?

Des d'inicis del segle XIX tenim notícia de la relació dels gitanos amb l'escola (Liegiois, J.P., 1989), però, sovint, a les portes del segle XXI els gitanos continuen sent uns estranys en aquesta institució. Tot apunta a que la relació dels gitanos i l'educació escolar formal han portat camins divergents. Si tenim constància que els gitanos han conegit l'educació formal i han participat en activitats educatives ¿per què no s'ha produït un acoplament entre aquest binomi: gitanos i escola?

Aquesta és una de les preguntes a les que intentarem donar resposta amb aquest estudi però ja podem avançar que no es tracta d'una casualitat de desconeixença sino del resultat d'un context social, el producte d'una relació entre aquesta minoria i la societat majoritària. Estem parlant de 200 anys en els que hem tingut propostes des d'iniciatives de dreta i de esquerra, populars i elitistes, amb monarquia o república, confessionals o laiques. Però cap d'aquestes ha produït un resultat definitiu, ni ha conduit a una generalització que resolgués el problema.

Estem parlant doncs d'una comunitat que ha mantingut una identitat, malgrat les agressions, i d'una societat que ha tolerat aquesta minoria amb major o menor grau de permissivitat. Parlem d'una tensió històrica que ha viscut situacions de conflictivitat però també intercanvis molt valuosos. Aquest context és el que defineix la relació dels gitanos amb l'educació, que sempre es reb com a quelcom que proposa la societat majoritària i per tant és externa a la pròpia comunitat.

George Borrow ens dona notícia d'aquesta relació. Ens explica que durant la primera meitat del segle XIX, quan les lleis contra els gitanos es suavitzen i es produeix una certa sedentarització, alguns gitanos comencen a aprendre a llegir i escriure, obtenint més o menys els mateixos resultats que els no gitanos del seu mateix nivell social. Ens diu que llavors un de cada quatre homes gitans sap llegir i escriure. Les dones són un cas a part, elles no tenen cap accés a l'escolarització, encara que el mateix Borrow reconeix que entre les dones no gitanes la situació no és molt diferent.

El dilema que es planteja és clar des de l'inici, ¿l'escola significa l'abandonament de la identitat gitana?. I en molts casos la resposta és evidentment afirmativa. Per tant existeix un recel cap a l'escola. En paraules de Borow el gitano que accedeix a l'escola vol gaudir dels beneficis que li dóna la possibilitat de participar a la societat però sempre que no suposi l'abandonament d'alguna part del seu gitanisme o el faci ser pitjor gitano.

El dilema es difícil per què per a un pagès o un obrer del segle passat l'escola no els plantejava aquest dilema moral, ans al contrari per a les classes treballadores del segle passat l'educació tenia un sentit de conquesta social, fins i tot d'alliberament. Però el gitano instruït fàcilment és percebut per la seva comunitat com un desclassat, com una persona que s'assembla cada vegada més als païos..

Moltes dècades després aquesta problemàtica continua vigent. Francesc Botey ens aporta una valuosa reflexió en aquest sentit. Ell apostava per que l'escola sigui en primer lloc una escola gitana i que a partir d'ací es plantegi la possibilitat d'una escola integrada.

Des del plantejament assimilacionista vigent de manera quasi exclusiva a l'època de Borrow fins al plantejament dels anys 70 podem veure, doncs, una situació que té elements estables.

Els gitanos, en general, no estan especialment interessats en l'educació que ofereix la societat, i la societat no té la preocupació que els gitanos tinguin una formació.

Diríem que durant la primera meitat del segle XX semblava que els gitanos formessin part de la geografia cultural: es reconeix la seva aportació en el cant o la dança; la seva llengua, malgrat estar en línia de desaparició, influeix en el castellà amb importants aportacions, es valoren alguns oficis gitans a les tasques agrícoles: "canasteros", ferrers, calderers, esquiladors, ... Però tot això ho fan perquè són així, perquè ells ho saben fer. No es reconeix en aquesta feina o en aquestes aptituds que hi hagi *escola*, i si existeix una matèria en que s'els considera mestres, per exemple en flamenc, ens trobem amb una controvèrsia com és la proverbial discussió entre els flamencòlegs de si aquest cant és fonamentalment de procedència paia o gitana.

El canvi substancial ve amb l'època del dessarrollisme. Com explica l'informe de GIEM (1976) els gitanos es veuen impelits a assentar-se a les perifèries de les grans ciutats. Els seus oficis tradicionals són cada vegada més improductius i la vida en el camp es fa impossible. L'anàlisi social d'aquesta situació ha estat ben descrita en alguns estudis de Teresa San Román o testimoniada amb escrits com els de Juan de Dios Ramírez.

Què passa amb l'educació?. El lloc on es produeix l'assentament dels gitanos és "un pou d'incultura". Aquesta és la primera apreciació de les consciències més despertes, els fa mal veure que en un barri el 80% o més de persones són analfabetes, que poques persones d'una comunitat tenen els estudis primaris, i que cap té els estudis mitjans o superiors.

Un cas una mica diferent és el de les comunitats gitanes que ja vivien tradicionalment en algunes viles o zones de Catalunya: els gitanos de Gràcia o del barri de Sant Antoni a Barcelona, els de Mataró, els de Girona, els de Tortosa, ... En aquest casos ni tan sols hi ha una preocupació per la problemàtica educativa: *aquests ja estan integrats*.

L'educació es planteja per tant com un element d'integració. En el fons no deixa de ser el mateix problema que ja plantejava Borrow, tot i que amb unes coordinades molt diferents.

Ens serveixen aquest dos exemples per a apuntar dues polítiques educatives que han estat molt presents: l'intervencionisme impositiu i la indiferència.

En tot cas des de cada costat de la barrera es veu la situació d'una manera molt diferent. Els gitanos es mostren distants i es malfien de l'educació dels païos, i els païos no entenen per què no interessa als gitanos els *beneficis* de l'educació.

En aquesta època tenir estudis significava tenir una posició social, i els gitanos no van entrar en aquesta dinàmica. Avui amb perspectiva de temps sembla clar perquè no va succeir: la posició social del gitano no venia donada pel paper que jugués a la societat no gitana que reclamava estudis. El bon gitano era el que tenia una família extensa, sabia fer-la anar endavant, era respectat, ... quina relació tenia tot això amb els estudis?.

Per la intervenció d'alguns sectors conscients de la discriminació educativa que patien els gitanos s'inicien experiències a barris marginals amb població majoritàriament gitana a partir dels anys 60. En aquesta època neixen escoles als barris gitans amb un objectiu integrador a curt termini. Hi ha una comunitat excessivament allunyada, irreductible des del punt de vista educatiu, i cal establir uns dispositius específics que permetin la posterior integració en el sistema educatiu general.

És quelcom similar al que passa amb algunes escoles d'educació especial, encara que en aquest cas es posa més èmfasi en fer de pont cap a la integració. Estem a l'època del desarrollisme i existeix una certa eufòria en aquest sentit.

En els anys 70 neixen dos corrents crítics a aquest primer intent seriós de fer arribar l'educació formal escolar als gitanos. El primer diu que els gitanos tenen una cultura pròpia i que l'educació no pot restar al marge d'ella. Frances Botey l'anomena: "una cultura folk a casa nostra". Per tant cal una educació a mida, en els seus paràmetres, des de les seves regles de joc.

El segon diu que la perspectiva ineludible de les escoles especials és perpetuar-se, de manera que no es produueixi mai el trànsit cap a l'educació de tothom i per tant ser un nou mecanisme d'exclusió. Aquesta via proposa la integració dels gitanos en el sistema ordinari.

Però aquest debat es produueix, en termes generals, de portes enfora de la comunitat gitana. I tant es donen casos en que els gitanos defensen l'escola del seu barri, que és l'escola dels gitanos, com la d'aquells que porten els seus fills a un altre barri perquè consideren una escola de major qualitat, amb més garanties.

El que sí que resulta irreversible és que a partir d'aquest moment els gitanos inicien de forma majoritària el seu itinerari a les institucions educatives, amb major o menor convicció, per motius de convenciment o per la pressió social que se'l fa. Després d'aquest moment tenim documentació, tot i que molt dispersa i gairebé sempre produïda per l'esforç voluntarista dels professionals que s'hi han dedicat al tema.

Podríem distingir en aquest període de finals dels 70 i els 80 dues fases: la de la integració dels gitanos en el sistema educatiu, i la de l'assentament. La primera ve marcada pel període social expansiu que es va viure amb la transició cap a la democràcia, i la segona per l'assimilació als sistemes educatius ja vigents en els països d'Europa.

La Integració

Després es va plantejar a Catalunya el Patronat i després les Escoles d'Acció Especial. Tant una proposta com l'altra no pretenien treballar exclusivament amb gitanos si no amb les comunitats de barris marginals i deprimits. En certa mesura entrem en la idea d'una mena de "discriminació positiva light".

Aquestes escoles marquen un període de gran vitalitat a nivell educatiu. Sense abandonar la problemàtica que ja es detectava a les "escuelas puente" sí que es marca una tendència diferent: les escoles formen part del sistema educatiu però intenten adequar-se a les característiques dels nens i les nenes i el seu entorn.

El context social i cultural marca l'acció educativa que es du a terme. Sovint aquestes escoles el que fan és reproduir situacions d'aïllament. Malgrat tot es produueixen materials de gran interès que donen una visió de l'educació i els seus continguts des de la perspectiva gitana (Avillar Chavorros, Queremos aprender,...), es treballa des de València, Saragossa, Bilbao, Granada. Es plantegen sistemes d'organització educativa adaptats a la situació dels gitanos adequant horaris, nivells, espais, ... com es pot veure a les experiències de barris com Campclar, Can Tunis, Font de la Pòlvora, La Mina, La Perona, Ripollet, Sant Roc,...

S'inician experiències de participació d'alguns gitans en les activitats educatives: pares, gent del barri, professionals gitans, ... i també altres de participació en moviments educatius més amplis dins l'escola i fora d'ella (educació pel lleure, educació d'adults, formació ocupacional...).

El punt d'inflexió bàsic és que es considera l'educació dels gitans com a part d'un sistema educatiu que ha de donar una cobertura total durant l'etapa infantil.

Les administracions, especialment des del municipi, es plantegen l'educació del col.lectiu gitans, però la política educativa sempre va a remolc de la política d'urbanisme, dels imperatius econòmics, fins i tot de les actuacions en matèria d'ordre públic.

En aquest període es desvetllen conflictes socials importants que havien estat larvats i que adquireixen un caràcter de grans dimensions en alguns casos, la rivalitat entre els gitans més pobres i les capes socials més properes, el racisme i la xenofòbia. I aquests problemes no tenen un tractament educatiu generalitzat que pogués donar eines als gitans i als no gitans per a fer front a aquesta situació.

La integració esdevé poc a poc una realitat, de vegades perquè els gitans més joves assumeixen que l'educació pot ser un element de futur per als seus fills (en tot cas una minoria), altres perquè d'ella es deriven beneficis parcials molt valorats, és el cas de la necessitat de saber llegir per a obtenir el carnet de conduir, o de saber escriure per a moure's en ambients especialment difícils com pot ser la presó, altres perquè l'escolarització comporta beneficis materials immediats: menjar cada dia de franc, tenir accès a un subsidi, quedar bé al davant de gitans o no gitans de prestigi o amb poder.

El que no es dóna de forma generalitzada és que acceptin l'educació amb una finalitat propedèutica, com un element de projecció de futur. El seu futur està en un bon casament, una família extensa fortament cohesionada, un treball independent i pròsper però dins les coordinades de les expectatives laborals de la seva comunitat.

La Normalització

Tot i que el que definim és una relació inestable que no resol els problemes de fons, ni els gitans confien en els beneficis que els aporta l'escola ni la societat arbitra sistemes per a fer arribar els beneficis de l'educació a aquests col.lectius, malgrat l'evidència d'una desigualtat educativa que redunda en l'increment d'una desigualtat social.

Tot i amb això la nova Reforma Educativa consagra el dret a l'educació, i és admés que hi ha escola per a tothom malgrat aquesta reforma no contempla la diversitat cultural més enllà de la que els territoris històrics o les autonomies reclamaven.

Això ens porta a una educació estancada en la qual tothom té un lloc a l'escola, però en la que molts gitans i gitanes només hi van de pas, o en la que passen sense assolir els mínims nivells educatius.

Es produeix una situació de "chalanceo"/negociació entre els pares/nens i els responsables educatius: "vaig a l'escola si tinc menjador", "ve la meva filla però només per la tarda", "vénen els petits però no els grans", ...

Torna a manifestar-se una relació de malfiança, fins i tot podríem dir de regressió respecte al període anterior. Com que l'educació és obligatòria es donen conflictes entre mestres/educadors i pares per diferències de criteri sobre com tractar els infants, com resoldre els conflictes, quina situació d'"excepció" o de "normalitat" cal que se'ls apliqui.

Amb la Reforma Educativa no s'ha aprofitat una oportunitat d'integrar la diversitat cultural que ara també es fa evident amb els processos de les migracions extracomunitàries.

L'escola preveu la possibilitat d'una "actuació preferent" en barris amb especials problemàtiques socioeconòmiques, però no un currículum específic, ni actuacions intensives de millora de l'actitud dels gitans/es respecte a l'educació formal dels seus fills i filles, o de l'obtenció de resultats directes per a aquells que reeixin amb un procés educatiu satisfactori.

Hi ha aspectes positius, alguns professionals gitans veuen en l'educació un element de sortida a les problemàtiques que té plantejades la comunitat gitana que els està portant a un carreró sense sortida.

Però la realitat és contundent: costa que els gitans iniciïn l'educació des de l'escola infantil, l'escola primària és un trànsit més o menys agradable però amb resultats pobres a nivell acadèmic, la secundària (fins i tot l'obligatòria) és un terreny poc trepitjat, especialment per les nenes. Els estudis superiors només són accessibles als gitans que viuen en un entorn socioeconòmic més elevat i, tot i amb això, només una minoria hi accedeix, amb grans dificultats.

El panorama ens marca un divorci entre el binomi gitans i educació. Divorci que segurament és fruit d'una situació de segregació i síntoma d'una problemàtica social no resolta.

1. MARC DE TREBALL I PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA

- 1.1. Gitanos i Educació: un binomi divergent?**
- 1.2. Els interrogants**
- 1.3. Procediments i eines de treball**

2. RADIOGRAFIA ACTUAL DE L'ESCOLARITZACIÓ DELS NENS I NENES GITANOS A LES ESCOLES CATALANES ESTUDIADES

- 2.1. L'entrada a l'escola. Pes de l'ètnia i tipologies de centres.**
- 2.2. Trajectòria de la participació dels nens i nenes gitanos a les escoles. Assistència, absentisme, baixes i trasllats**
- 2.3. Trajectòria dels resultats acadèmics dels nens i nenes gitanos a les escoles**
- 2.4. Implicació en activitats no acadèmiques**
- 2.5. Perspectives de continuïtat dels nens i nenes: el trànsit cap a l'Educació Secundària Obligatòria.**
- 2.6. A mena de resum**

3. COM ES VISTA I VISCUDA L'EDUCACIÓ DELS NENS/ES, JOVES I ADULTS/ES GITANOS/ES DES DE DIFERENTS PERSPECTIVES: LA COMUNITAT GITANA, LA COMUNITAT NO GITANA QUE HI CONVIU A PROP, ELS PROFESSIONALS QUE TREBALLEN AMB LA COMUNITAT GITANA.

- 3.1. Funcions i paper de l'educació des de les diferents àrees**
- 3.2. La família, l'entorn social i l'escola**
- 3.3. L'escola dels gitanos, l'escola dels païos, les dinàmiques i ressorts de la polarització**
- 3.4. Educació a l'escola i perspectives de futur. Aportació de l'escola a la dinàmica d'integració social. Èxit o fracàs de l'escolarització**
- 3.5. Resistències a l'escolarització: absentisme i baixes.**
- 3.6. Formes de vida, hàbits, creences i costums dels gitanos i escolarització. Identitat gitana a l'escola**
- 3.7. Evolució de l'escola. Canvis i perspectives**
- 3.8. Relacions interpersonals: mestre/a - alumne/a; alumne/a - alumne/a; mestre/a - pares/mares.**
- 3.9. Diferències entre païos i gitanos a l'escola**
- 3.10. Relacions entre païos i gitanos a l'escola**
- 3.11. Aules especials. Recursos i estratègies per abordar el tema gitano**
- 3.12. El pas a la Secundària Obligatòria**
- 3.13. Altres ofertes educatives. Continuitat de l'educació.**
- 3.14. Conflicte social i la reacció a l'escola**
- 3.15. Dona i Educació**
- 3.16. Alternatives i propostes**
- 3.17. A mena de resum**

4. REFLEXIONS FINALS I CONCLUSIONS

5. BIBLIOGRAFIA

6. ANNEXOS

- 6.1. Dades de les enquestes tabulades**
- 6.2. Models de qüestionari**
- 6.3. Taules de resultats i gràfics**
- 6.4. Transcripcions de les entrevistes**

1. MARC DE TREBALL I PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA

1.1. Gitanos i Educació: un binomi divergent?

1.2. Els interrogants

1.2.Els Interrogants

La relació gitanos i escola ha canviat molt durant els darrers anys. Malgrat que han estat els últims en arribar a l'escola avui es pot dir que els nens gitanos tenen el seu lloc dins aquesta institució. Però el que va fer que ens plantegèssim aquest estudi és que malgrat que l'entrada a l'escola és evident que es realitza hi ha algunes coses que no funcionen.

Poc a poc hem anat perfilant els nostres interrogants sobre el per què no anaven del tot bé les coses i hem arribat a formular aquests punts que seran els que després abordarem al nostre estudi.

En primer lloc ens sorprén que les escoles a les que van els nens i les nenes gitanos progressivament van augmentant el nombre de gitanos, tot incrementant-ne la proporció, mentre que altres escoles de la mateixa zona, també públiques o privades concertades, es mantenen sense alumnes gitanos o gairebé sense ells. Intuïm que aquesta és una dinàmica en que sembla com si els gitanos atraguessin altres gitanos i alhora els païos s'anessin desplaçant cap a les escoles de no gitanos. Es dóna realment aquesta dinàmica? Com es dóna en concret? Quines són les causes? Quines repercussions té? Com es viscua per les persones implicades?

La segona qüestió és la de veure si realment ha hagut una trobada entre els gitanos i l'escola o es tracta només d'un matrimoni de conveniència per ambdues parts: la de la societat gitana i la de la no gitana. Per a que es doni una trobada de ple dret caldria que l'escola assumís elements de la cultura gitana, fonamentalment de la cultura amb minúscules: dels costums de supervivència, les actituds, les normes, de les formes de vida, ... I per una altra banda els gitanos caldria que veiessin en l'escola quelcom positiu en el present dels nens, joves o adults que estan educant-se, i en la projecció que aquesta educació tingui en el seu futur pròxim. Aquest és un terreny ple de matisos, però intentarem trobar les dades i els ressorts que mouen aquesta qüestió.

El tercer interrogant se'n planteja de forma descarnada: molts adolescents gitanos veuen la seva continuïtat a l'escola trencada quan es produeix el pas a la Secundària obligatòria, i és desolador quan parlem del batxillerat o dels mòduls de grau mitjà o superior. Per què aquest trencament? Quines són les dificultats? Quines són les conseqüències?

Per últim formulem una pregunta que intenta anar més en profunditat sobre el que està passant avui en el dia a dia de l'escolarització. Tenim una escola que es declara oberta i de fet acull tothom que s'hi adreça a ella. Quins mecanismes interns hi ha per acollir la diversitat cultural que presenten els i les alumnes gitanos/es? Quin paper compleixen les classes d'educació especial, el treball de compensatòria, les mesures d'atenció a la diversitat?.

1.3. Procediments i eines de treball

1.3 Procediments i eines de treball

Per a la recollida de dades de l'estudi hem pres com a mostra a diverses persones, grups o representants d'entitats que ens podien informar per la seva coneixença com a subjectes implicats en el món dels gitans i la seva educació. Es tracta de subjectes gitans i no gitans de 4 barris de Sabadell: Can Puiggener, Ca n'Oriac, Torre Romeu, Campoamor, i de 4 barris de Barcelona: Gràcia, Sant Roc, Gornal, i La Mina. (En un primer moment havíem escollit la zona de Via Trajana com a la quarta de Barcelona on recollir dades, però donades una sèrie de dificultats per a dur a terme aquesta tasca vam decidir canviar aquesta zona pel barri de La Mina, de Sant Adrià del Besòs).

Hem considerat adient prendre com a referència aquestes zones en concret perquè: són barris als quals gran part de la població és gitana, i per tant és nombrós el nombre de nens i nenes i joves gitans/es en edat escolar, i també perquè aquests nuclis de població tot i la seva proximitat geogràfica presenten una gran variabilitat de característiques pròpies, ja que resulta molt diversa la població que els compona (situació socioeconòmica, laboral, familiar,...).

La franja d'edat de les persones escollides per a les entrevistes està compresa entre els 12 anys, que correspon a alguns dels joves gitans, i els 60 i escaig anys del Tio Manelet, experimentat gitano en temes de formació i promoció de la seva comunitat.

Aquest ampli aspectre d'edats ens permet conéixer la visió dels joves-adolescents gitans, les mares i pares gitans i no gitans, dels educadors/es que atenen famílies gitanes des dels Serveis d'Atenció Primària, i de gitanes i gitans que han realitzat estudis superiors. Entre totes i tots ens dibuixen quina és la situació actual dels gitans i gitanes en relació a l'educació formal, també hem contemplat els aprenentatges per transmissió cultural dins la família i l'educació en el lleure, i ens donen la seva explicació del perquè i com s'ha arribat a ella.

En els joves i adults amb formació superior ens hem interessat sobretot per les facilitats o dificultats que han tingut en el seu pas per l'Educació Primària Obligatoria i quina és o ha estat la seva motivació per a seguir amb l'ensenyament obligatori i/o de grau superior.

Amb els pares i mares gitans hem reflexionat entorn la seva vivència com a educadors-transmisors de la pròpia cultura, i la seva percepció, expectatives, demandes, ... a tot el que representa l'àmbit escolar formal. Al cas de les mares no gitanes hem abordat similars continguts però des de la seva posició com a participants actives de les AMPAs (Associació de Mares i Pares d'Alumnes) d'algunes de les escoles.

Les educadores i educadors de Primària i Secundària ens han ofert una visió professional de les actuacions integrades al conjunt alumne/a-família gitana/no gitana-escola.

Aquestes condicions ens fan considerar que la mostra resulta suficientment diversa i mínimament representativa de la variabilitat dins la pròpia comunitat gitana i en relació a l'entorn, sense pretendre una exhaustivitat científica pensem que és possible extreure'n conclusions rellevants i generalitzables a contextos similars.

La recollida de les dades ha estat feta a partir de

1. la revisió de bibliografia i consulta de documentació especialitzada.
2. la passació als centres escolars de gralles-qüestionari per a la recopilació de dades quantitatives (veure model a l'annex 5.2).
3. Amb la gravació i posterior transcripció d'entrevistes personals, l'anàlisi de les quals ens ha aportat la informació qualitativa (veure models a l'annex 5.2).

En el següent quadre representem les dades de totes les escoles amb que hem treballat, en total 10 Centres d'Educació Infantil i Primària.

Ubicació	Codi	Nom	Percentatge d'alumnes gitans/es
Sabadell	Escola 1	JOAN MONTLLOR	±38%
Sabadell	Escola 2	AGNÈS ARMENGOL	±40%
Sabadell	Escola 3	ALCALDE MARCET	±60%
Sabadell	Escola 4	CALVET D'ESTRELLA	±13%
Sabadell	Escola 5	SANT JULIÀ	±7%
Barcelona	Escola 6	LESTONNAC	±90%
Barcelona	Escola 7	JOSEP MARIA JUJOL	±3%
Barcelona	Escola 8	GORNAL	±40%
Sabadell	Escola 9	JOAN MARAGALL	±16%
Sabadell	Escola 10	ESPRONCEDA	±24%

Nom i dades rellevants de les persones entrevistades:

Nom	Característiques	Lloc	Ciutat	Codi intern de les entrevistes
Mari i Maite	Mares no gitanes de l'AMPA	CEIP Alcalde Marçet	Sabadell	(32002)
Benet	Educador de Primària	CAP Can Puiggener	Sabadell	(31802)
Encarni i Rosa	Mares no gitanes de l'AMPA	CEIP Joan Maragall	Sabadell	(32002)
Grup de 5 dones (una de les quals és gitana)	Mares de l'AMPA	CEIP Agnès Armengol	Sabadell	(32704)

Nom	Característiques	Lloc	Ciutat	Codi intern de les entrevistes
Sunsi	Directora	CEIP Sant Julià	Sabadell	(32505)
Manolo	Director	CEIP Espronceda	Sabadell	(32505)
Mª Carmen	Educadora social	CAP	Sabadell	(32505)
Clara i Rosendo	Mestres	Escola d'Adults La concordia	Sabadell	(32002)
Mª Carmen	Educadora de Primària	CAP de Campoamor	Sabadell	(32704)
Eli	Educadora de Secundària	CAP de Campoamor	Sabadell	(32704)
Tio Manelet	Gitano adult	Cap de l'Associació Gitana de Gràcia	Barcelona	(32701)
Isabel Muñoz	Educadora social	CAP	Sabadell	(32402)
Isabel	Mare gitana	Can Puiggener	Sabadell	(31802)
Pastora i Paulino	Mare i pare gitanos	Can Puiggener	Sabadell	(31802)
Isabel	Directora	CEIP Eduardo Marquina	Sabadell	(31706)
Joana Díez	Educadora Social de Secundària	CAP de Ca n'Oriach	Sabadell	(30303)
José Rodríguez Cortés	Educador gitano	Centre Cívic de Can Puiggener	Sabadell	-
Josep López	Educador Social de Primària	CAP de Torre Romeu	Sabadell	(30303)
Alfonso de 13 anys, José 13anys, Juan 14anys, Rafa 16anys, Luís 15anys, Rafa 14anys.	Joves gitanos	Can Puiggener	Sabadell	(32402)
Juani	Gitana adulta	Membre de la Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya (FAGIC)	Barcelona	(31403)

Nom	Característiques	Lloc	Ciutat	Codi intern de les entrevistes
Sebastián	Periodista gitano	Revista Acobá Caló	Barcelona	(31403)
Maria	Treballadora Familiar gitana	Serveis Socials Polígon El Gornal	Barcelona	(31403)
Domingo Jiménez	Mestre i psicòleg gitano	Institut B9 de Badalona	Barcelona	(31403)
Laura Echeverria	Directora	CEIP Alcalde Marçet	Sabadell	(32402)
Lope	Cap d'Estudis	IES Agustí Serra	Sabadell	(32505)
Manolo Cortés i Manoli Cortés	Pare i mare gitanos	Participants del Centre Cultural La Mina	Barcelona	(30605)
Manolo	Educador de carrer i mestre de Pre-taller	La Mina	Barcelona	(30605)
Amor i Esther	Educadores de Primària	La Mina	Barcelona	(30605)
Anna	Educadora de Secundària	La Mina	Barcelona	(30605)
Margarita	Mestra d'adults	Escola d'Adults de La Concòrdia	Sabadell	(31802)

2. RADIOGRAFIA ACTUAL DE L'ESCOLARITZACIÓ DELS NENS I NENES GITANOS A LES ESCOLES CATALANES ESTUDIADES

2.0. Radiografia actual de l'escolarització dels nens i nenes gitanos a les escoles catalanes estudiades

En aquest capítol oferirem una radiografia de l'actualitat de l'escolarització dels nens i nenes gitano/s/es elaborada amb dades recollides sobre aspectes quantificables que ens permetran oferir una visió concreta de quina és aquesta situació.

Ens sembla especialment important treballar sobre dades concretes encara que sigui d'un nombre reduït d'escoles perquè en els temes referits als gitano/s, i també sobre l'educació, existeixen molts tòpics i cal veure la realitat en la seva complexitat per comprendre millor la situació i per tant tenir orientacions sobre quines actuacions cal endegar.

Pretenem detectar els fenòmens i les dinàmiques que es produeixen. És més una observació puntual de la situació tal com es dóna en un grup significatiu d'escoles que intentar abarcar una mostra exhaustivament representativa. No pretenem que els nostres resultats tinguin un valor predictiu encara que sí poden servir com a referència.

Es tracta, per tant, de veure quines diferències i similituds es donen entre els gitano/s i els no gitano/s a les escoles. Som conscients que això comporta els seus riscos perquè si posem massa èmfasi en les diferències possiblement estarem reforçant tendències cap a la guetització, i si no cap a l'assimilació. És el vell equilibri de forces entre el dret a la igualtat i a la diferència.

En tot cas, i en contra de l'opinió d'alguns i algunes professionals amb que hem tractat en el nostre estudi, nosaltres hem fet una opció per investigar quina és la situació dels gitano/s sense que això suposi que estem potenciant la segregació d'aquesta minoria. Per por a les tendències marginadores no hem de renunciar a l'estudi de les característiques d'aquest grup social i cultural que tants esforços ha esmerçat en defensar i demanar reconeixement per a la seva identitat.

Una escola que mantingui el dret a la igualtat pensem que inevitablement ha de conèixer les diferències entre els seus alumnes, perquè la *igualtat de cafè per a tothom* sabem que en el fons no és més que un encobriment de la imposició d'unes determinades pautes culturals i socials.

A més també ens interessa veure les diferències entre els propis gitano/s. No tots actuen igual, no tots tenen el mateix posicionament davant l'escola o l'educació en general. Sovint les divergències són de grau i no de tot o res. Volem saber quines són les diferències entre els petits i els grans, les nenes i els nens, un tipus d'escola i un altre, ...

Tot això ens pot donar una visió de globalitat que després intentarem analitzar de manera més pormenoritzada a partir de les entrevistes en el següent capítol.

Ens centrarem sobretot en els interrogants que ens hem plantejat en aquest estudi: qui va a l'escola i en quines condicions participa en ella, quins resultats s'obtenen d'aquesta participació, i quines perspectives s'obren als nois i noies un cop finalitzats els estudis inicials.

2.1. L'entrada a l'escola. Pes de l'ètnia i tipologies de centres

2.1. L'entrada a l'Escola. Pes de l'ètnia i tipologies de centres

Si mirem les dades recents de l'escolarització dels nens i nenes gitanes observem una evolució fulminant durant la darrera dècada. L'estudi de l'equip de l'*Instituto de Sociología Aplicada de Madrid* (1978) indicava que només el 15% dels nens/es en edat preescolar estava inscrit en els centres i que a l'edat escolar les xifres pujaven al 55%. Avui en dia les xifres són diferents, es pot dir que pràcticament tots els nens i nenes gitans estan inscrits a l'*Escola Primària* i un percentatge molt important assisteix a l'escola a partir del 4 anys.

Aquest canvi segurament no modifica radicalment la situació de desigualtat dels gitans i gitanes pel que fa als nivells d'estudis però sí que ens situa en un escenari completament diferent. Podríem dir que els gitans han entrat a l'escola. Ara el que cal saber és en *quina escola, en quines condicions i amb quin resultats*.

En aquest apartat analitzarem el pes que té en l'escola el nombre de nens i nenes gitans que es matriculen en ella i com evoluciona aquest procés en funció del pes de l'ètnia.

A partir de les primeres observacions d'aquests estudi vam poder veure que teníem tres tipus d'escola segons el percentatge de gitans i gitanes matriculades. Encara que, de fet, hi ha una quarta tipologia que no hem estudiat que és la de les escoles que no tenen alumnat gitano, tot i que aquesta no la incluïm perquè no ens permet una comparació de les dades entre gitans i no gitans al mateix centre, però sí que és un punt de referència. Les escoles que no tenen gitans malgrat estar a prop d'un barri mb aquesta població són un exponent d'una distribució clarament esbiaixada, que manifesta una realitat de marginació social.

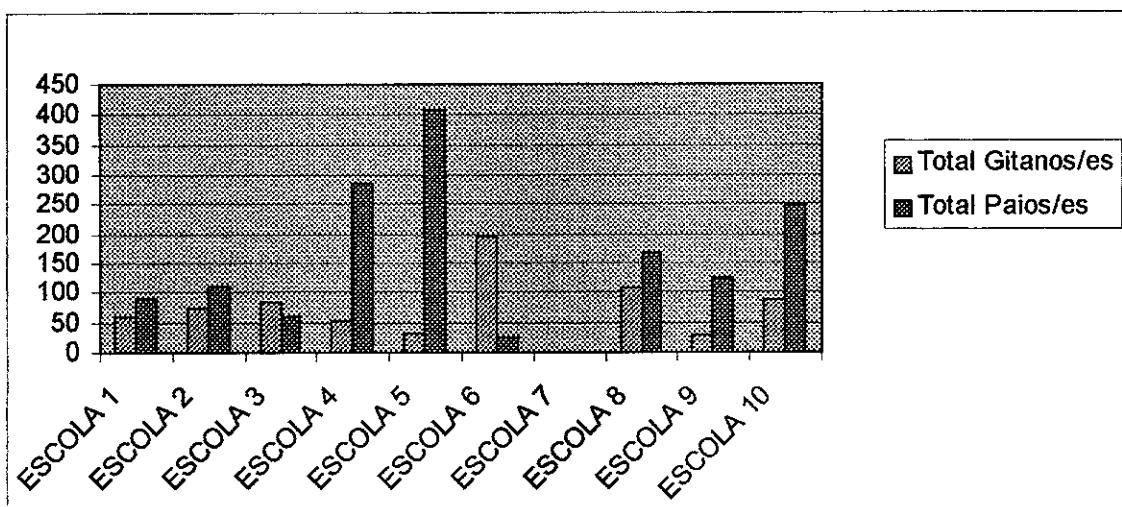
Entre les escoles estudiades hem distingit tres grups que vénen marcats per la quantitat de nens/nenes gitans/es que tenen respecte al seu nombre d'alumnes total. Parlarem doncs del *Grup 1* d'escoles en que hi ha +70% d'alumnat gitano, són escoles que es situen en barris perifèrics amb un nombre important de població gitana, però en que la proporció païos-gitans a l'escola és sempre més gran que a la població de la zona escolar on l'escola està ubicada. Entrarien dins aquest grups les Escoles nº 3 i nº 6.

Són escoles que han esdevingut pràcticament escoles de gitans i gitanes. Malgrat això no són reconegudes oficialment com a tals ja que l'actual ordenació educativa no contempla la diversitat cultural en el cas d'aquest grup minoritari com un fet que s'hagi de considerar de forma específica, com succeeix amb altres temes com per exemple les creences religioses.

Al *Grup 2* el percentatge de nens/es gitans i païos/es seria aproximadament similar a la proporció de cada grup al barri (Escoles nº 1, 2 i 8). De vegades aquestes escoles es situen en el mateix barri que les anteriors, o en zones properes, però el pes de l'ètnia gitana és menor. Es dóna una situació més equiparable a la de les altres escoles de la ciutat.

El *Grup 3* està format per les escoles que tenen un nombre petit de nenes i nens gitans. Aquests centres es situen en barris on la població gitana és minoritària (Escoles nº 4, 5, 7, 9 i 10). El pes de l'ètnia està molt diluit, i hem trobat casos en que els propis mestres no saben quins dels seus alumnes són gitans i gitanes i quins no ho són.

En la següent gràfica queden resumits el nombre total d'alumnes de cada grup, païos i gitanos, que estan matriculats en cada una de les escoles amb que hem treballat (l'Escola 7 no està representada perquè les dades que ens ha proporcionat no són vàlides).

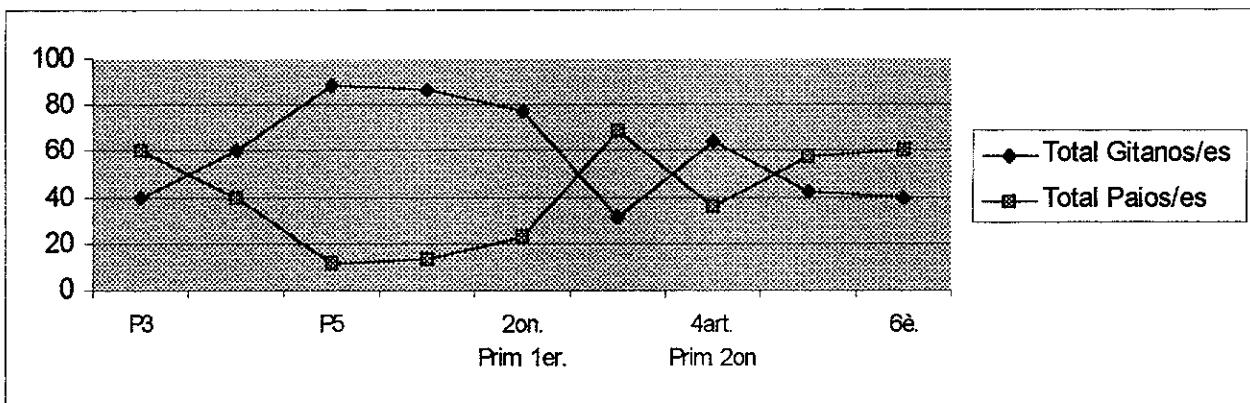
Veurem al llarg d'aquest capítol com influeixen les diferents variables estudiades ens les nenes i els nens de les escoles de cada grup. També podrem apreciar com les dinàmiques que es donen tenen una major o menor força en funció del grup d'escoles.

Les dades del nombre de nens i nenes gitanos matriculats a les escoles estudiades ens porten a unes primeres observacions que són comunes a la majoria dels centres. A les escoles estudiades hem observat unes constants respecte al creixement o descens de la matrícula de nenes i nens gitanos independentment del tipus d'escola o de la proporció d'alumnes gitanos que es matriculin en ella.

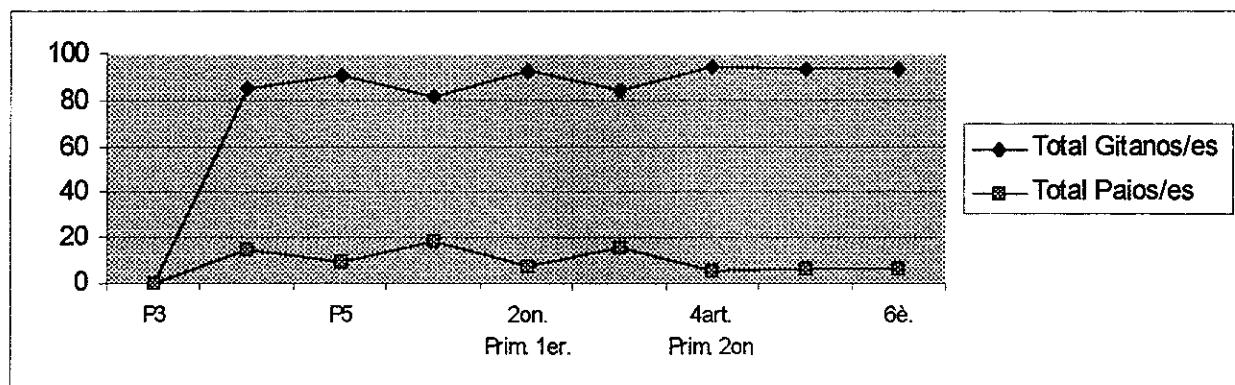
En 8 de 10 escoles el nombre de gitanos matriculats al Segon Cicle de Primària és inferior al de maticulats a P5 o 1er. de Primària, això ens diu que la matrícula de nens gitanos va tenint un creixement progressiu, perquè els nens que estan a 2on. Cicle són menys que els de 1er. Cicle i en el procés no ha hagut baixes o trasllats que siguin significatius. D'aquestes 8 escoles en 2 es produeixen oscil.lacions en alguns cursos. I les dues en que no creix el nombre de gitanos tenen unes característiques específiques que les situen en els dos extrems: una és gairebé una escola exclusiva de gitanos i l'altra una escola que progressivament perd els pocs gitanos que tenia.

Això ens mostra que existeix, a les escoles estudiades, un **fenomen de polarització** pel qual les escoles que tenen alumnes gitanos progressivament incrementen el seu número de matrícules de nens i nenes gitanos/es. Aquest procés és més significatiu en les escoles que tenen major número de gitanos i més gradual en les escoles amb pocs gitanos.

Veiem un exemple d'aquesta afirmació en les següents dues gràfiques, que es corresponen al nombre total d'alumnes de les Escoles nº 3 i nº 6.

Escola nº 3

Escola nº 6

Podem observar en aquestes dues escoles que es dóna un increment dels nens/es gitans en els primers cursos respecte als darrers. Aquest increment es dóna tant a les escoles amb pocs gitans com en les que en tenen més. Diríem que els nens gitans atrauen altres nens i nenes de la seva pròpia comunitat. Això fa que, a l'extrem, es doni una polarització, de manera que l'escola que té alumnes gitans progressivament vagi augmentant el seu nombre de gitans i per contra la que no en té no atragui la població gitana si no és de forma esporàdica.

Aquest és un fenomen que apunta cap a la consolidació d'escoles on el pes de l'ètnia gitana sigui molt fort però no per una decisió volguda i consensuada sino per una dinàmica social a la que sembla que no es vulgui prestar l'atenció que demana.

Una escola de gitans en zones amb una situació social i econòmica deprimida afavoreix i reforça els processos de guetització i exclusió, i dificulta sens dubte els objectius de l'educació d'aconseguir un ple desenvolupament i una plena socialització dels seus alumnes.

Aquest fenomen també pot respondre a la vinguda a l'escola primer dels germans/es dels nens/es ja matriculats i després del seus familiars propers, i en aquest sentit cal tenir en compte que la població gitana té, en general, més fills i filles que el grup de no gitans.

La polarització implica també una inhibició de matrícula dels païos, però no l'abandonament o el trasllat dels que ja són a l'escola, que sí es dóna però en un nombre petit i equiparable entre païos i gitans. Més endavant abordarem aquest aspecte.

Reforça aquesta idea de la polarització l'observació que la proporció de nens/es gitanos a l'escola sobre la dels nens/es païos és superior a la de nens/es gitanos-nens/es païos en el barri o zona on viuen.

Cal destacar també que en 8 de les 10 escoles hi ha una proporció menor de gitanos en els primers nivells d'escolarització (P3, P4) respecte als nivells superiors. Això es fa especialment significatiu en una escola amb pràcticament el 90% de nens gitanos en que la proporció baixa al 40% i al 60%, o en una altra amb 90% d'alumnes gitanos/es que inicia l'escolaritat directament a P4.

Dins la tendència que observem que es produueixi una matrícula superior a partir de P5 o 1er. observem que són els nens en concret els que fan que s'incrementi aquesta proporció, ja que les nenes ja eren matriculades els cursos anteriors, és a dir a P3 i P4 en major proporció. Després del 1er. curs de Primària la relació matrícula-nen/nena gitano/a es manté equilibrada, no es presenten diferències quantitatives respecte al nombre de nens o nenes que es matriculen.

Aquesta tendència no es confirma a l'escola que té la majoria de nens/es gitanos, ni tampoc fa que la proporció de nenes gitanes matriculades sigui equiparable a la que es dóna en els cursos superiors, especialment a P5 i 1er. de Primària.

Apreciem doncs una certa resistència a matricular els nens de 3 i 4 anys a l'escola i que la incorporació més important es produueix als 5 ó 6 anys. Aquest pot ser un aspecte que varii en els propers anys, seguint la tònica de la plena incorporació al sistema educatiu.

És aquest un indicador que apunta a una manca de confiança envers l'escola i que, per contra, els nens petits com a éssers més febles estan més protegits si són atesos pels recursos familiars. Tot i que existeix una pressió social per a que els nens i nenes s'inscriguin a l'escola els gitanos consideren que l'atenció per part de la mare, les germanes o altres familiars dóna més garantia i preserva la manera de viure i d'entendre el món que ells consideren més convenient.

A més també caldrà relacionar aquesta dada amb el nivell d'absentisme o assistència real a l'escola. Hem pogut recollir diferents testimonis que ens parlen de nenes i nens gitanos que s'apunten a l'escola per a "no perdre la plaça", però que després no assisteixen a classe.

**2.2. Trajectòria de la participació dels nens i nenes
gitanos a les escoles.
Assistència, absentisme, baixes i trasllats**

2.2. Trajectòria de participació dels nens i nenes gitanos a les escoles. Assistència, absentisme, baixes i trasllats.

Com hem pogut veure en el primer apartat els gitanos són un col·lectiu que ha iniciat la seva estada a l'escola de forma majoritària recentment. Molts pares i avis només han conegit l'escolaritat de forma precària i/o intermitent i alguns ni tan sols així. Per decisió pròpia i per imposició de les circumstàncies els gitanos són nous dins la institució escolar.

Aquesta entrada tampoc es produueix amb excessiu entusiasme, com ens ho mostren les dades que oferim a continuació. Si bé l'entrada a l'escola es fa a partir de l'ancoratge d'un primer grup que s'hi troba bé o que hi veu alguns avantatges i atrau la resta de la població progressivament, la instal·lació dins la institució escolar es produueix amb pujades i baixades, amb intermitències que mostren un fort desajust.

Les nenes i els nens gitanos presenten un nivell d'assistència, i per tant de participació, molt irregular. Molts d'ells/es només tenen una matrícula formal però el seu nivell de participació a l'escola és ínfim.

Veiem les dades concretes de participació en les que destaca la diferència més important amb els nens i les nenes no gitanos i que va directament lligada al grau d'aprofitament de l'escolaritat.

Hem establert tres nivells de participació/assistència:

Nivell 1: nens i nenes que assisteixen a l'escola amb regularitat (falten menys de 10 dies al llarg del curs escolar). (n1)

Nivell 2: nenes i nens que presenten un absentisme de grau mig (perden entre 10 i 45 dies de classe al llarg del curs). (n2)

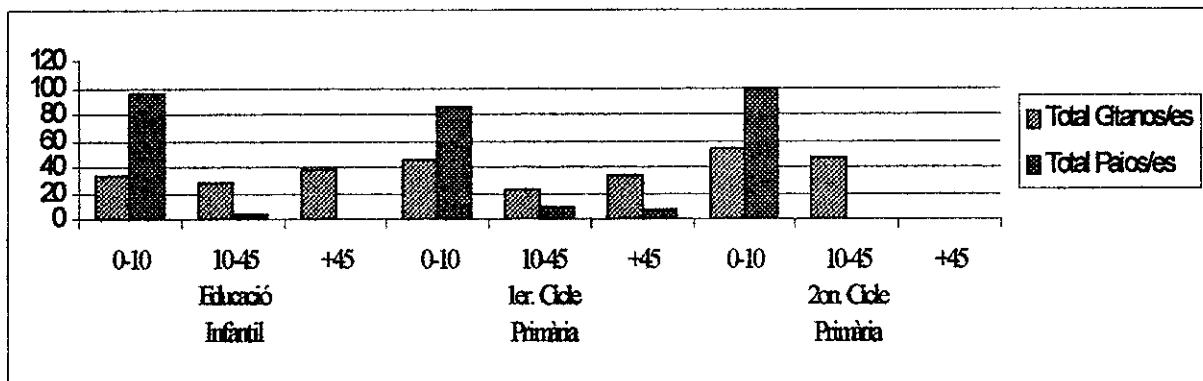
Nivell 3: nens i nenes que presenten un grau d'absentisme superior a 45 dies en el curs escolar. (n3)

Els nens i les nenes gitanos presenten un grau d'absentisme clarament superior al dels païos a tots els nivells d'escolaritat, i és una afirmació que serveix de la mateixa manera si ens referim als nois com si ho fem a les noies. Però el tipus d'absentisme és diferent segons l'etapa d'escolaritat a que ens referim: a l'Educació Infantil predomina l'absentisme de llarga durada, i en els cursos superiors minva aquest absentisme i predomina el de mitja durada al cas dels gitanos/es, mentre que entre els païos predomina l'absentisme de *nivell 1* a tots els cursos de la seva escolaritat.

Aquest fet ens fa pensar que molts nens i nenes gitanos estan inscrits als centres de manera formal però que no presenten una veritable participació. S'està així reforçant la dada que donàvem en l'anterior apartat per la qual als nivells inicials d'escolaritat (P3 i P4) molts gitanos encara no inicien la seva escolaritat sinó que el mitjà educatiu més important en la seva preparació és el que aporten els recursos de la pròpia família.

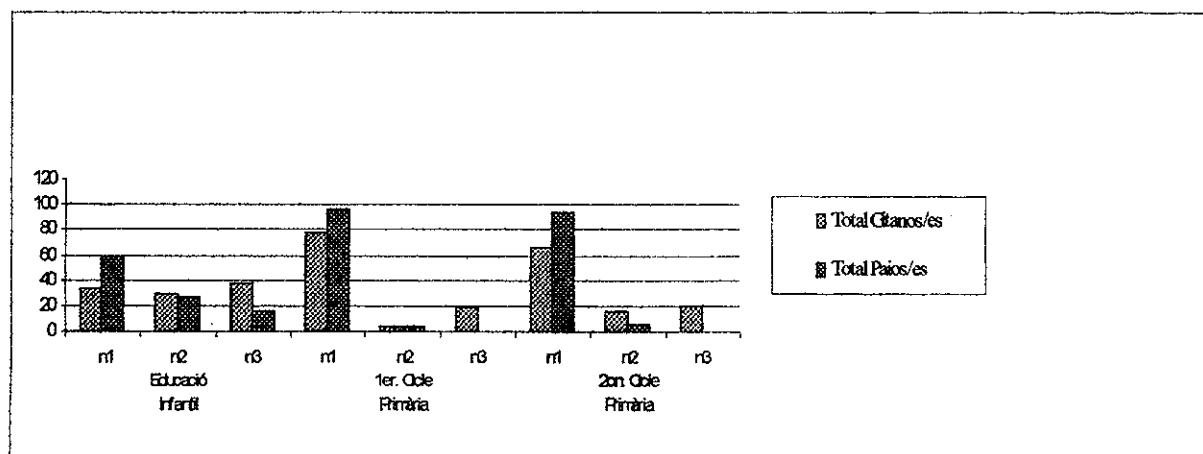
Observant les gràfiques veiem que la diferència entre la comunitat gitana i la no gitana és molt important. Els païos que procedeixen d'un medi socioeconòmic similar als gitanos tenen un tipus de comportament clarament diferenciat. Això ens revela que la situació dels gitanos a l'escola és encara força precària.

Escola 1	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
Grup \ Nivell	n1	n2	n3	n1	n2	n3	n1	n2	n3
Total Gitanos/es	33,3	28,6	38,1	44,4	22,2	33,3	53,3	46,7	0
Total Païos/es	95,7	4,3	0	84,4	9,4	6,2	100	0	0

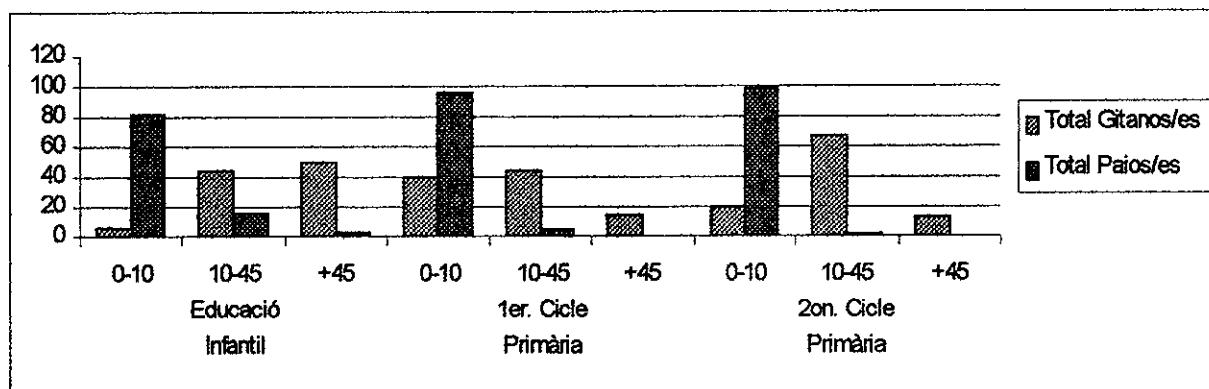
Participació Escola 1

Escola 2	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
Grup \ N° Dies	n1	n2	n3	n1	n2	n3	n1	n2	n3
Total Gitanos/es	33,3	29,2	37,5	77,3	4,5	18,2	65,4	15,4	19,2
Total Païos/es	58,1	25,8	16,1	96,7	3,3	0	94,1	5,9	0

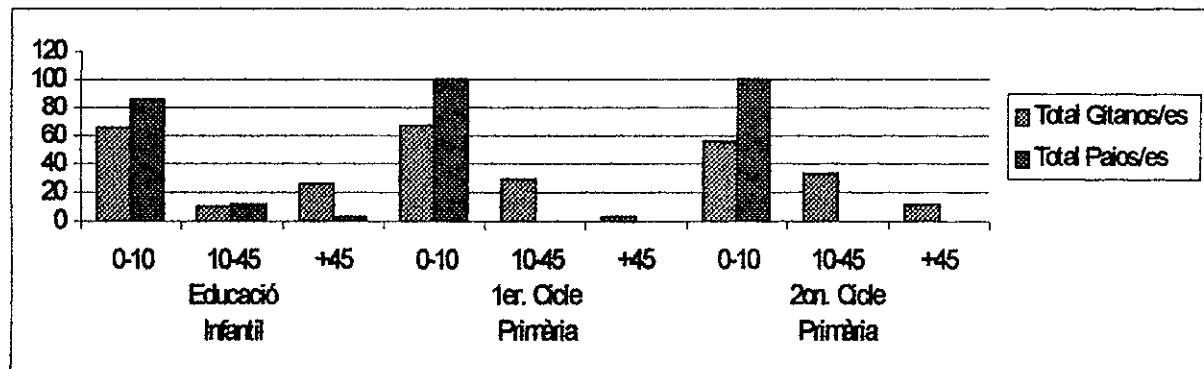
Participació Escola 2

Escola 4		Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
Grup \ N° Dies	n1	n2	n3	n1	n2	n3	n1	n2	n3	
Total Gitanos/es	5,6	44,4	50	40	45	15	20	66,7	13	
Total Paios/es	81,6	16,1	2,3	95,7	4,3	0	98,1	1,9	0	

Participació Escola 4

Escola 8		Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
Grup \ N° Dies	n1	n2	n3	n1	n2	n3	n1	n2	n3	
Total Gitanos/es	65,1	9,3	25,6	67,7	29,1	3,2	55,9	32,3	12	
Total Paios/es	86	11,9	2,4	100	0	0	100	0	0	

Participació Escola 8

Aquest resultats poden dependre de diferents factors: com els gitanos valoren l'escola, què representa per a ells, quins compromisos estan disposats a assumir, què troben en l'escolaritat i fins a quin punt els satisfa, com s'identifiquen amb els continguts amb que treballen, fins a quin punt les pautes d'organització són compartides, ...

Però encara podem observar més dades, i és que com més avança l'escolaritat més petit resulta el percentatge de gitans que trobem al *nivell 3* de participació. Això ens fa pensar que les nenes i els nens van interioritzant en certa mesura la necessitat de mantenir un mínim de continuïtat a l'escola, ja que això es dóna a totes les escoles.

A les escoles en que tenim menys població gitana (Grups 2 i 3) amb l'arribada a la Primària el grau de participació dels nens/es augmenta considerablement, incrementant-se significativament la participació de *nivell 1*. Observem per tant un mecanisme que afavoreix l'increment de l'assistència que pot respondre a diferents situacions:

- una incorporació real a l'escolaritat a partir de P5 o 1er. de Primària.
- la pressió que pugui exercir el fet d'intentar equiparar-se a la situació dels companys no gitans/es.

En tot cas a les escoles del Grup 1 aquesta situació ja es dóna des dels primers cursos, possiblement perquè els pares i mares gitans consideren l'escola com més seva i tenen menys recels per deixar els nens i nenes petites de manera efectiva.

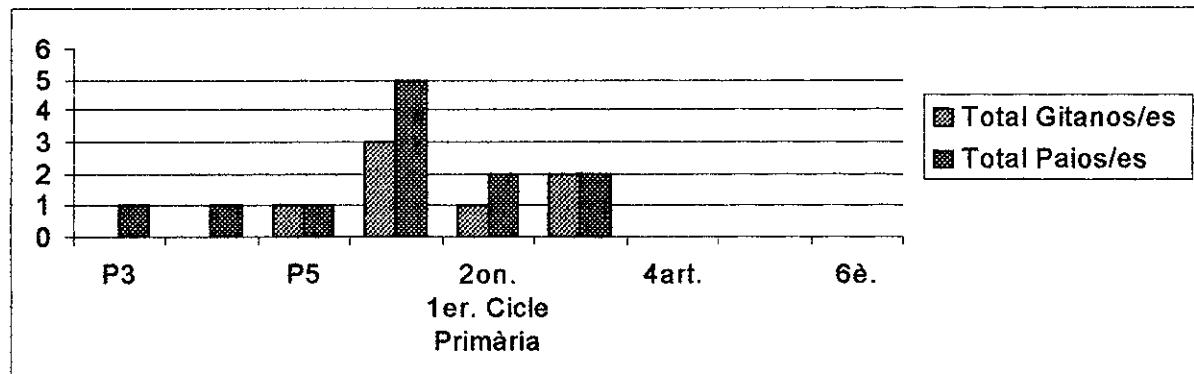
Aquest alt nivell d'absentisme manifesta que la matrícula sovint es fa *per compromís, sense ganes, sense convenciment*. Consta que els menuts van a l'escola però la realitat és una altra.

Pel que fa a la diferència entre nens i nenes podem dir que als darrers cursos de Primària disminueix la participació de les nenes. Això ens remet al paper que aquestes juguen dins la família, en el suport a les tasques domèstiques, i alhora en una manca de projecció en els seus resultats d'escolarització.

Un altre indicador important és el **nivell d'abandonament** de l'escola, i això es pot veure estudiant les baixes i trasllats que es produeixen. Si una escola és viscuda de forma negativa o hi ha canvis que no es veuen convenientis cal esperar que els pares canviïn els nens i les nenes d'aquesta escola. L'abandonament seria, per tant, un indicador del grau de satisfacció o disgusts amb el tipus d'escolaritat rebuda o el context en que es produueix aquesta educació.

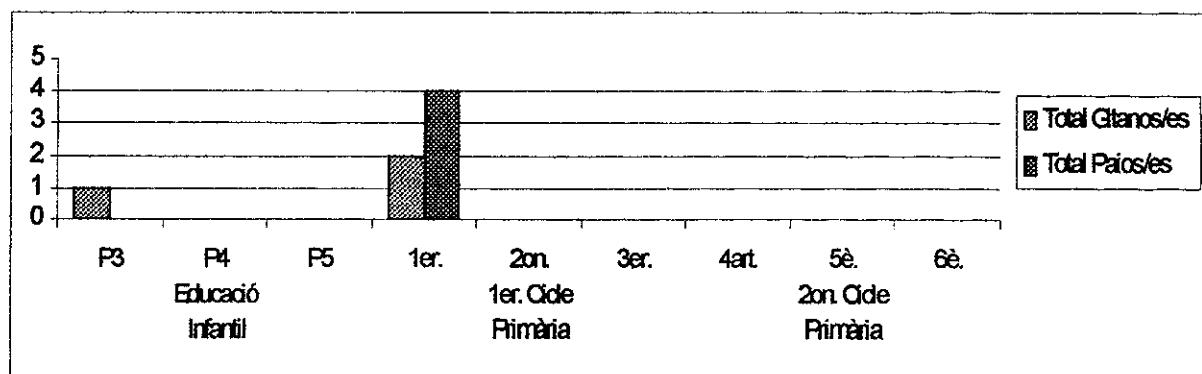
Sovint sentim parlar que d'una escola marxen els nens païos o que només hi queden els gitans, nens inenes, i pot semblar que és una reacció automàtica: perquè vénen els gitans marxen els païos. El procés no és ben bé així. Curiosament el nombre de baixes i trasllats en aquestes escoles no és molt destacable, a tots els centres afecta sempre en menys del 15%. I el que és més important: es dóna en la mateixa proporció entre els païos i els gitans.

ESCOLA 1	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Total Gitanos/es	0	0	1	3	1	2	0	0	0
Total Paios/es	1	1	1	5	2	2	0	0	0

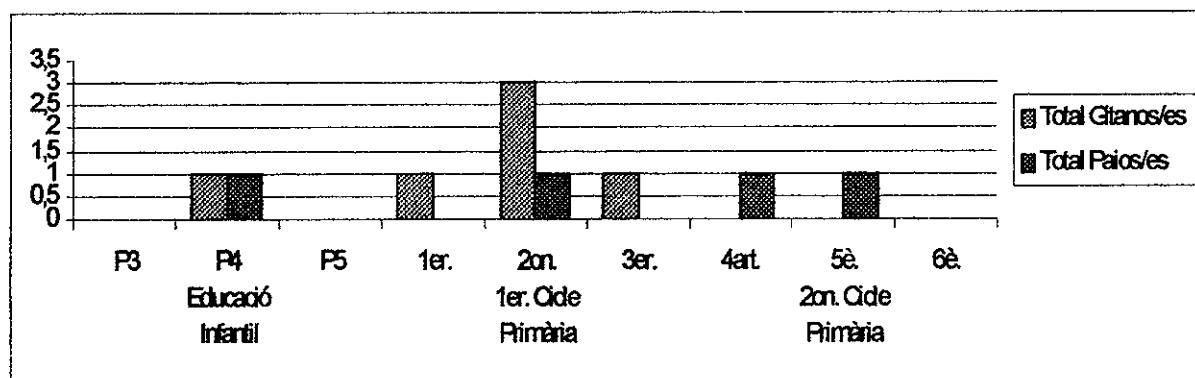
Abandonament Escola 1

ESCOLA 2	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Total Gitanos/es	1	0	0	2	0	0	0	0	0
Total Paios/es	0	0	0	4	0	0	0	0	0

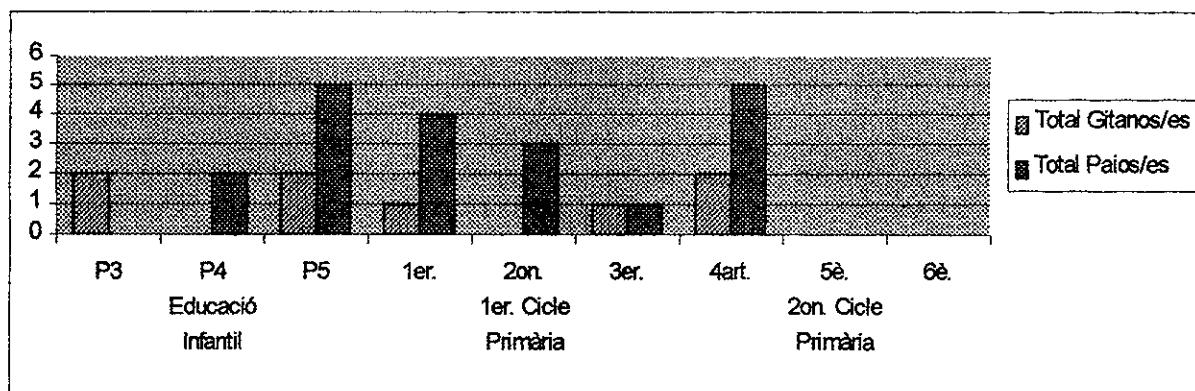
Abandonament Escola 2

ESCOLA 3	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Total Gitanos/es	0	1	0	1	3	1	0	0	0
Total Paios/es	0	1	0	0	1	0	1	1	0

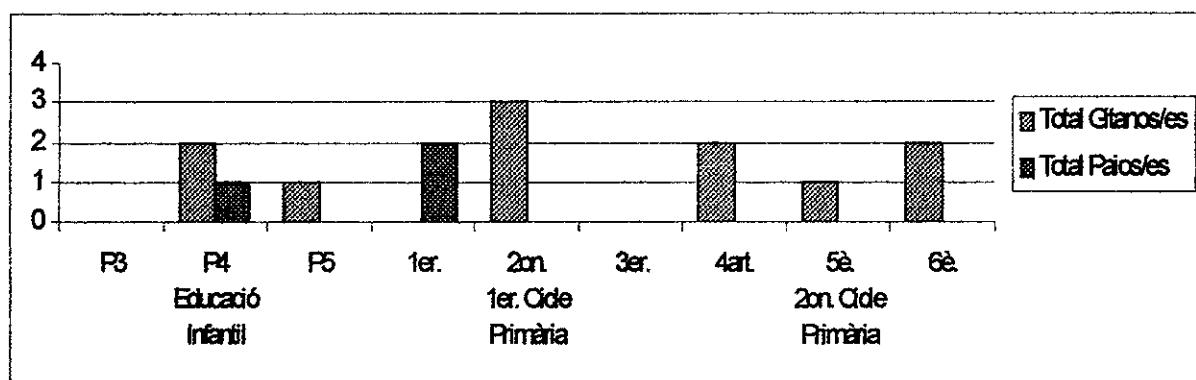
Abandonament Escola 3

ESCOLA 4	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Total Gitanos/es	2	0	2	1	0	1	2	0	0
Total Paios/es	0	2	5	4	3	1	5	0	0

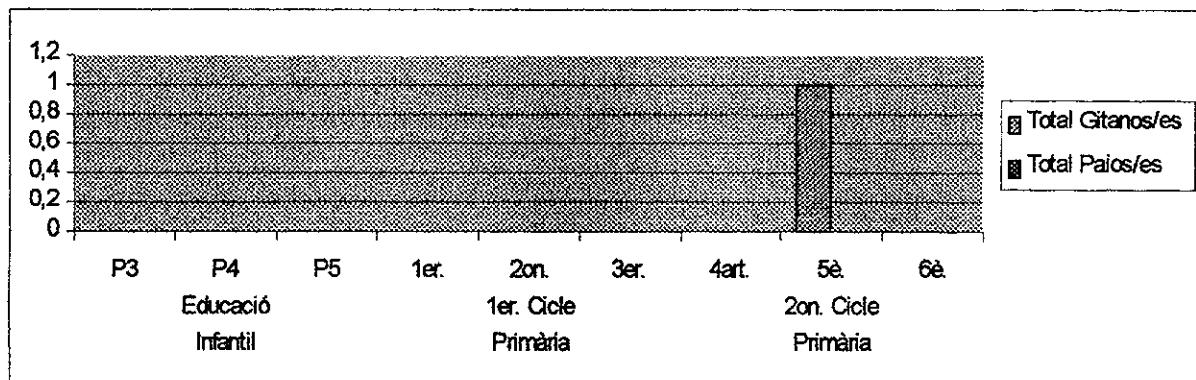
Abandonament Escola 4

ESCOLA 6	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è
Total Gitanos/es	0	2	1	0	3	0	2	1	2
Total Paios/es	0	1	0	2	0	0	0	0	0

Abandonament Escola 6

ESCOLA 8	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Total Gitanos/es	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Total Paios/es	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Abandonament Escola 8

Nombre d'alumnes que presenten Baixes i Trasllats (Totals absoluts al llarg de l'anterior curs escolar)

	Escola 1	Escola 2	Escola 3	Escola 4	Escola 5	Escola 6	Escola 8
Nens/es Gitanos/es	7	3	6	6	3	11	1
Nens/es Païos/es	12	4	4	20	6	3	-

Nombre total d'alumnes matriculats a les escoles:

	Escola 1	Escola 2	Escola 3	Escola 4	Escola 5	Escola 6	Escola 8
Nens/es Gitanos/es	58	72	84	53	32	197	108
Nens/es Païos/es	89	112	61	285	408	23	167

La dinàmica, per tant, no és el rebuig frontal entre els/les alumnes que comparteixen l'escolarització, que podria ser una causa que provoqués la baixa o el trasllat. La dinàmica ve més marcada pels alumnes que es matriculen de nou. Com hem vist abans el fet que l'escola es polaritzés era fruit que progressivament en els cursos inicials de l'escolaritat s'incrementava la població gitana i per tant anava tenint cada cop major pes dins l'escola.

Aquestes dades ens indueixen a pensar que el fenomen de la polarització es produeix també per la influència de condicionants externs a l'escola que van marcant, més que un canvi dins l'escola, l'estigmatització d'aquella que reb la població gitana. I la mateixa comunitat gitana, probablement en la seva recerca de mecanismes d'autoprotecció reforça aquest procés portant els seus nens i la seva família a l'escola en que ja hi ha els seus fills i filles o familiars i coneguts gitans.

Cal destacar que aquesta és la dinàmica majoritària, però existeix un nucli de gitans que perceben aquest procés i no els agrada. En alguns casos fins i tot prenen la decisió de cercar una escola diferent per als seus fills i filles.

L'abandonament, tot i que es dóna en una petita proporció, és major entre els gitans que estan en una escola en que els païos són la gran majoria. I succeeix el mateix a l'inversa: els païos tenen major tendència a abandonar les escoles en que hi ha una majoria molt elevada de gitans.

Novament veiem reforçada la hipòtesi que marca la tendència a aglutinar els nens i les nenes gitano/s en escoles on progressivament esdevenen alumnat majoritari. Tot i que en general els alumnes no abandonen la seva escola i en el cas dels gitans trien l'escola per als seus fills o la recomanen als seus familiars.

Tampoc trobem entre les nenes i els nens gitans diferències significatives. A priori potser es podria pensar que als darrers cursos de Primària es donen més baixes entre les nenes perquè assumeixen el paper de col.laborar en les feines de la llar, i si bé això podria produir un nivell més alt d'absentisme no arriba a produir més baixes o trasllats. Segurament que es dóna aquesta situació perquè la finalització de l'escola Primària és als 12 anys i és una edat en que encara no assumeixen aquest rol plenament i per tant esperen fins a l'acabament de la Primària, encara que sigui amb assistència intermitent. Per a moltes nenes el punt final de la seva escolarització es troba en el moment en que haurien de passar a Secundària.

2.3. Trajectòria dels resultats acadèmics dels nens i nenes gitano s a les escoles

2.3.Trajectòria dels resultats acadèmics dels nens i nenes gitanos a les escoles estudiades

Hem vist que els nens i nenes gitanos progressivament han anat fent la seva entrada a l'escola. La majoria tenen la seva plaça escolar i molts segueixen l'escolaritat Primària, i també, tot i que en un percentatge inferior, l'Educació Infantil.

També hem vist que aquesta escolarització, que ha esdevingut majoritària en les darreres dues dècades, no ha estat exempta de problemes com ara el fenomen de la polarització, que configura escoles que a l'extrem poden arribar a ser segregades per a païos i per a gitanos. O també el fet que la participació en els cursos és molt irregular, fins al punt que en alguns casos la matrícula és només una formalitat, però el nen o la nena no assisteixen al centre escolar més que esporàdicament.

Podríem parlar a grans trets que un 50% dels nens i nenes gitanos/es presenten una assistència regular. Ara la pregunta és en quina mesura aquesta escolaritat s'aprofita, rendeix. És clar que hi ha un 50% que es preveu amb resultats acadèmics desfavorables, però cal veure el conjunt de nens i nenes.

Els resultats acadèmics només ens indiquen una part dels resultats, potser la més valorada socialment sobretot entre els no gitanos. Però a la vegada és la que dóna accés a llocs de treball qualificats i per tant millor remunerats, i també permet un major grau d'inserció social.

Doncs bé, els resultats són aclaparadors: en totes les escoles estudiades els nens i nenes gitanos/es tenen uns resultats inferiors als dels no gitanos. Només en 2 cursos dels 70 estudiats els nens i nenes gitanos/es presenten resultats que superen els dels païos.

Però a més aquesta diferència és prou significativa: es pot afirmar que les nenes i els nens gitanos resten al marge del sistema acadèmic i per tant d'una part dels seus beneficis potencials.

Les dades són contundents, a la majoria dels casos el percentatge de nens i nenes gitanos que "*necesitan mejorar*" es situa pel damunt del 50%, en canvi aquesta mateixa dada entre els nens i nenes no gitanos es situa entre el 10 i el 20%. Aquí no trobem diferències entre les escoles dels Grups 2 i 3 (les del Grup 1 no aporten informació vàlida per a aquesta anàlisi ja que estan clarament esbiaixades donada la seva població majoritàriament gitana). Els resultats acadèmics de les nenes i els nens gitanos són deficitaris a totes les escoles.

PROGRESSA ADEQUADAMENT; Totals Gitanos (nes i nenes) en %

Escola/Curs	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Escola 1	50	25	54	10	40	0	0	50	75
Escola 2	-	-	-	16,7	57,1	33,3	0	22,2	33,3
Escola 3	-	-	-	-	29,4	-	55,6	-	33,3
Escola 4	25	33,3	25	22,2	50	0	0	0	0
Escola 5	-	-	-	0	0	0	0	-	0
Escola 6	-	92,3	68,4	-	42,3	22,7	50	60	48,4
Escola 7	-	-	-	-	-	-	-	-	22,2
Escola 8	-	76,9	64,3	50	50	38,5	9,1	0	0

NECESSITA MILLORAR; Totals Gitanos (nes i nenes) en %

Escola/Curs	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Escola 1	50	75	46,2	80	60	100	100	50	25
Escola 2	-	-	-	83,3	42,9	66,7	100	77,8	66,7
Escola 3	-	-	-	-	70,6	-	44,4	-	66,7
Escola 4	75	66,7	75	77,8	50	100	100	100	100
Escola 5	-	-	-	100	100	100	100	-	100
Escola 6	-	7,7	31,6	-	57,7	77,3	50	40	51,6
Escola 7	-	-	-	-	-	-	100	100	77,8
Escola 8	-	23	36	50	50	62	91	100	100

Aquests resultats ens indiquen que els objectius de l'escolaritat no són assolits en el cas dels nens i nenes gitanos/es de forma majoritària. No es tracta d'un percentatge alt de fracàs sino del gruix de la població que no arriba als mínims que es demanen. I això ens indica que o bé els objectius no són els pertinents, o que el tipus d'intervenció no és l'escaient, o que l'entrada a l'escola no ha suposat que els gitans assumeixin com a quelcom important, significatiu, rellevant, allò que l'escola els ofereix.

A més, aquesta situació a mesura que avança l'escolaritat en lloc de mantenir-se o millorar té tendència a empitjarar. Els resultats en els darrers cursos de Primària són netament inferiors als dels primers cursos.

També podríem apreciar que aquesta situació es dóna tant en els nens com en les nenes gitanes. Podem dir, que en el cas de les nenes, que en els primers cursos tenen uns resultats lleugerament superiors als nens, però aquesta tendència no es conserva fins als cursos superiors.

Ja hem comentat en l'apartat anterior que les nenes presenten un major grau d'absentisme en els cursos superiors, i potser això influeix en la davallada dels seu rendiment acadèmic.

Que existeixin uns resultats negatius des dels cursos inicials ens fa pensar que el xoc cultural i social entre l'escolarització i la vida dels gitans s'està resolent de forma insatisfactòria, i està provocant una situació per a res esperançadora, més encara si pensem que, a mesura que avança, l'escolaritat cada cop resulta més distant; aquelles i aquells que havien obtingut algun èxit en els primers cursos cauran més endavant.

L'escola desqualifica els gitans i gitanes, els remet de forma irremissible a una condició de frustració col·lectiva que probablement és compensada per la major cohesió entre els membres del grup cultural.

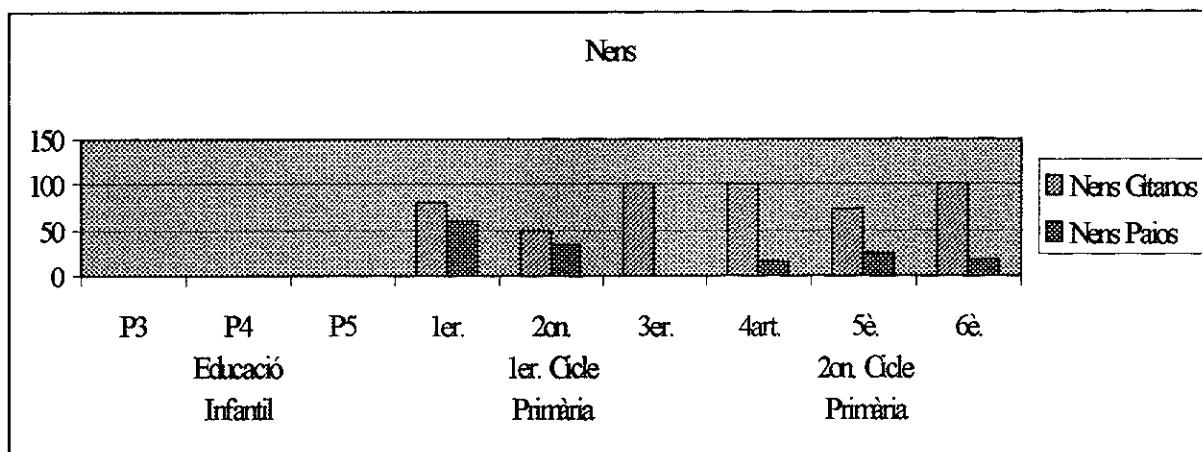
Encara que els gitans hagin entrat a l'escola de fet els resultats que observem ens remeten a dues escoles diferents: l'escola d'*aquells/es que progressen* i la d'*aquells/es que necessiten progressar* però ja es sap que no ho faran.

Això ens condueix a una situació de clar desfassament entre la primera i la segona etapes de la Primària, que es traduirà en un no ingrés en la Secundària, com veurem més endavant.

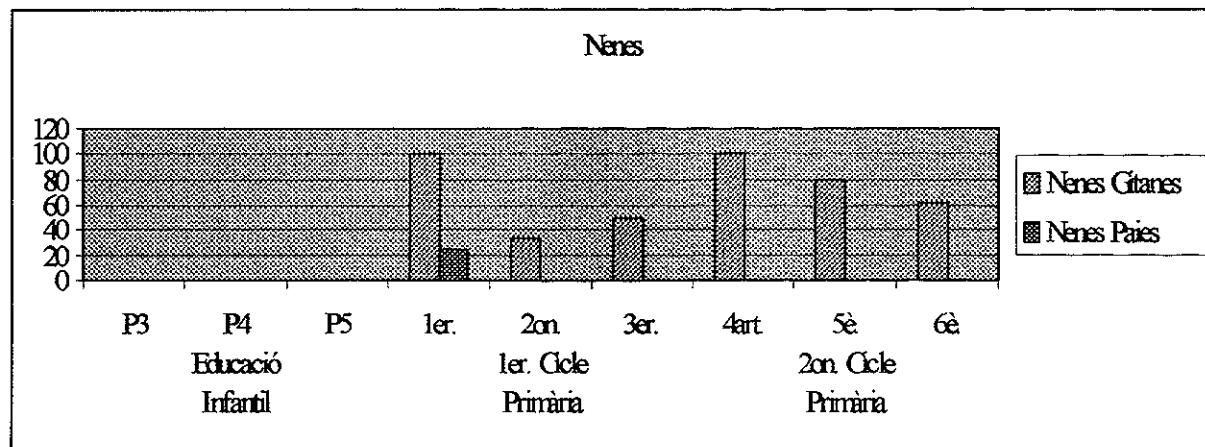
O bé l'escola resta d'esquena a la vida dels gitans i no els ofereix allò que necessiten, o bé els gitans no saben veure en ella elements que els resultin positius, ja que és impensable atribuir a característiques personals un fracàs de la magnitud del que estem tractant.

NECESSITA MILLORAR (Exemple)

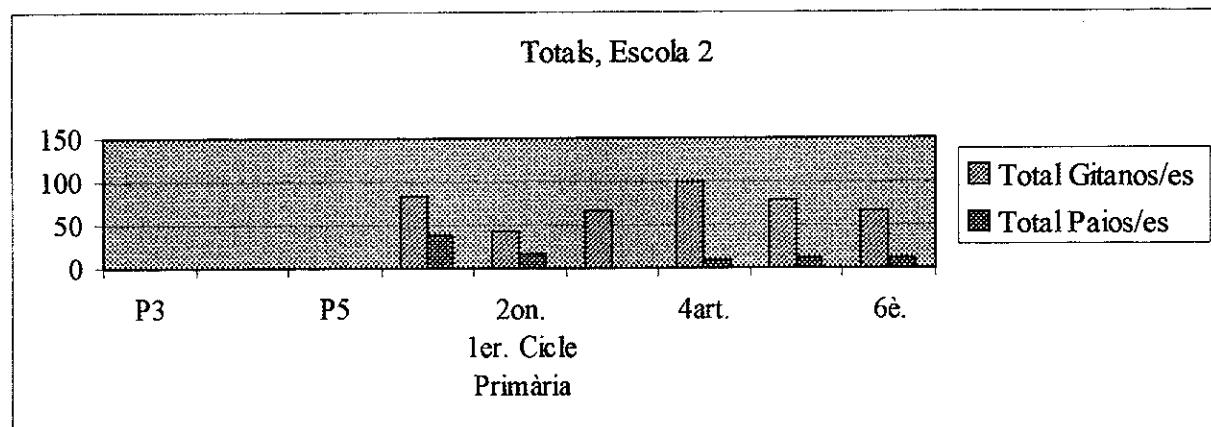
Escola 2	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Nens Gitanos	-	-	-	80	50	100	100	75	100
Nens Païos	-	-	-	60	33,3	0	16,7	25	18,7

Escola 2	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Nenes Gitanes	-	-	-	100	33,3	50	100	80	62,5
Nenes Païes	-	-	-	25	0	0	0	0	0

Escola 2	Educació Infantil			1er. Cicle Primària			2on. Cicle Primària		
	P3	P4	P5	1er.	2on.	3er.	4art.	5è.	6è.
Total Gitano/s/es	-	-	-	83,3	42,9	66,7	100	77,8	66,7
Total Paios/es	-	-	-	38,5	16,7	0	10	12,5	12

2.4. Implicació en activitats no acadèmiques

2.4. Implicació en activitats no acadèmiques

La participació dels nens i les nenes gitanos en altres activitats que no es reduguessin a l'àmbit de l'acadèmic ha estat un altre dels indicadors estudiats, ja que entenem que l'escola no es limita només als aspectes estrictament acadèmics sino que és un lloc de socialització i de vivència personal i col·lectiva que va més enllà dels resultats acadèmics. La participació en aquestes activitats ens pot mostrar el grau d'implicació en la institució.

Doncs bé, tornem a tenir una nova divergència. Els nens i les nenes gitanos/es no participen en aquestes activitats; l'oferta no els resulta prou atractiva o no els mereix suficient confiança. En alguns casos en els que es dóna participació és perquè alguns gitanos estan implicats a les activitats com a monitors/es, educadors/es, com a accompanyants o perquè els nens/es i/o joves hi participen en grup.

De fet estem parlant d'activitats molt diverses però el resultat és similar. I tant en el cas de les activitats que impliquen als nens/es com aquelles que demanen la participació dels pares i mares.

Les activitats extraescolars pràcticament són alienes a les nenes i els nens gitanos. No les troben interessants, ja sigui pels continguts o per la forma de plantejar-les. Nosaltres tendim a pensar que la veritable raó és aquesta segona perquè en algun cas en que un monitor gitano fa activitats com esports, música, ... els nens i les nenes gitanos/es donen una bona resposta.

També existeixen resistències a participar en activitats de l'escola, com les sortides, excursions, festes, ... Els pares gitanos pensen que aquestes activitats són especialment perilloses per als nens i nenes, i que els mestres han d'assumir massa responsabilitat en aquesta situació. Si són accompanyats per adults gitanos en les excursions és més fàcil que les famílies vegin amb bons ulls la participació de les filles i fills. Les festes a l'escola són seguides de manera desigual, algunes tenen més acceptació que d'altres. En això també té una especial incidència la religió que practiquin de forma majoritària.

Un cas a part és el del menjador escolar. Els nens i nenes participen si tenen beca del 100% però no en els altres casos (si no estan becats o ho estan només parcialment). És per tant un servei valorat però pel que tampoc estan disposats a fer un esforç suplementari.

Els pares i mares gitanos no participen, en general, a les activitats a que habitualment són requerits. Les notes que els envien els professors i professores a casa no les entenen i per tant són ignorades en moltes ocasions. Quan el professor/a del seu fill o filla els avisa per parlar sovint prenen una posició de prevenció, perquè es pensen que quan hi ha requeriment és que alguna cosa no rutlla prou bé, que hi ha quelcom de dolent.

Tampoc les associacions de mares i pares (AMPAs) atrauen la participació de les mares i pares gitanos, ni en les seves reunions ordinàries ni en les seves activitats. Una de les escoles estudiades fa activitats de "l'Escola de Famílies" que té un seguiment important, però de fet és una excepció.

Si no es participa amb devoció a les activitats ordinàries de l'escola en menor mesura es fa a les altres activitats, i això fa que el trencament sigui més gran.

2.5. Perspectives de continuitat dels nens i nenes: el trànsit cap a l'Educació Secundària Obligatòria

2.5. Perspectives de continuïtat dels nens i nenes: el trànsit cap a l'Educació Secundària Obligatòria.

La conseqüència d'aquest panorama anteriorment descrit és que el pas a l'Educació Secundària Obligatòria directament no es fa, o quan es dóna presenta un nivell de dificultats tan gran que provoca un "despenjament" a curt termini.

Especialment clara és aquesta situació en el cas de les nenes. Els pares i mares de forma majoritària es manifesten clarament en contra que continuïn els seus estudis. En els pocs casos en que es dóna aquesta continuïtat és perquè la nena l'exigeix expressament.

És clar que en aquest capítol estem parlant de les tendències més generals i que es donen casos que les contradueixen. Hi ha famílies concretes que veuen en l'educació un factor de progrés i estimulen els seus fills i filles en aquest sentit.

Però, seguint les tendències tradicionals, el que les i els adolescents i joves vulguin abandonar l'escola no és quelcom estrany, i en el cas de les nenes és quasi una obligació, ja que l'expectativa de futur no passa per gairebé res d'allò que ofereix l'escola o l'institut.

Cal afegir que el fet d'haver de canviar de centre, és a dir abandonar el centre on s'ha cursat la Primària i anar a un altre a fer la Secundària, és el detonant que provoca l'abandonament definitiu, ja que suposa un cùmul d'entrebandos com: el canvi de referents adults, el canvi en la ubicació geogràfica i possiblement l'augment de la distància a casa, els canvi de companys, la convivència amb nous i noies d'edats molt superiors, ...

El pas a Secundària resulta per tant un punt de trencament de la relació entre els gitans i l'escola. Així ens ho manifesta una de les educadores entrevistades que ens diu que el 50% o més dels nens no arriben a matricular-se a Secundària (no inclou les nenes perquè afirma que aquestes ja estan fora del procés abans d'acabar la Primària). Els motius són diversos segons els casos però es justifiquen en que: els nens no es matriculen en les dates en que cal fer-ho, també pot ser que es preinscriguin però després no arribin a formular la matrícula, o bé que s'hagin matriculat però el primer dia de classe ja no es presentin a l'institut.

El moment del pas de la Primària a la Secundària és un punt d'inflexió que corrobora, fa patent, un fracàs que ja es veia venir. La continuació d'aquesta situació és la dinàmica ja coneguda: els nens accompanyen el pare en les tasques de manteniment de l'economia domèstica més tradicionals, que els permet sobreviure, i les nenes ajuden a les tasques domèstiques o familiars que assumeixen les dones.

Així es preparen per a la vida que realment hauran de viure i que tan lluny està d'allò que l'escola i l'institut ofereixen.

2.6. A mena de resum

2.6. A mena de resum

Farem ara l'intent de sintetitzar les informacions que hem anat recopilant en aquest segon capítol de l'estudi, i per tal que resulti més entenedos seguirem el mateix ordre que tenen els diferents apartats anteriorment abordats.

Començarem amb l'affirmació que els nens i les nenes gitanes han entrat de forma real a l'escola, utilitzen aquest recurs de manera majoritària. Existeix una **matriculació** quasi universal per a obtenir plaça al centre escolar, és a dir per a gairebé tots els infants gitans.

En connexió amb aquest fet observem que aquesta matriculació-entrada a l'escola es produeix seguint una dinàmica molt concreta i no menys preocupant: a l'escola en que hi ha gitans progressivament és habitual que s'hi matriculin més nens i nenes gitans/es. És aquest el fenomen que nosaltres hem anomenat **polarització** i que provoca la concentració dels nens/es i joves gitans/es en unes escoles determinades.

Cal puntualitzar que aquesta polarització és un producte d'una relació de forces i no d'una decisió consensuable, i que es produeix d'una manera més aviat subtil: els i les alumnes que ja assisteixen a aquests determinats centres educatius no marxen per què s'hi matriculi nou alumnat gitano però sí és real que l'entrada d'aquest alumnes del grup minoritari inhibeixen la matriculació d'altres nens i nenes no gitans.

Una altra constatació ha estat que la participació dels infants gitans a l'escola es dóna de forma tardana, molt sovint no s'inicia fins a P5 o 1er. curs de Primària.

D'altra banda hem de puntualitzar la diferència entre la matriculació i la participació real i plena d'aquests nens i nenes. És una realitat que els índexs d'**absentisme** són en tots els casos estudiats superiors als gitans que als païos. En els primers cursos es dóna un absentisme de llarga durada (+45 dies) important que fa que l'escolarització d'aquestes nenes i nens sigui intermitent, amb les dificultats de seguiment dels continguts, d'habituació a les normatives internes del centre, ... que això suposa.

Tot i que en cursos superiors millora el grau de participació a l'escola és irregular. Això implica que es tracta d'una escolarització que no ha estat assumida plenament pels infants i joves ni potenciada adequadament pels referents adults (familiars i professionals).

Es dóna una diferència entre sexes: les nenes i noies presenten un major grau d'absentisme als darrers cursos de l'escolarització primària, tot i que no abandonen l'escolaritat de forma total si que veiem una minva de la seva participació. Aquesta davallada en molts casos assolirà un punt final en el pas a l'Educació Secundària Obligatoria.

Aquesta situació de poca implicació en la dinàmica educativa escolar desemboca, com és de preveure, en un fracàs rotund en els **resultats acadèmics** d'aquests nens i nenes gitans/es, que obtenen unes qualificacions en totes les escoles estudiades inferiors a les que obtenen els nens i nenes no gitans.

A la vista d'aquests resultats no podem apuntar altra cosa que l'affirmació que els nens i nenes gitans, tot i que passen per l'escola en realitat resten al marge del sistema acadèmic, i la tendència

és que empitjoren els seus resultats a mesura que avancen en l'escolaritat, tant en el cas dels nens com en el de les nenes.

Existeix una manca de sintonia entre els gitans i l'escola que queda palesa en aspectes com la manca de participació d'aquests nens-nenes, joves i pares-mares gitano/es en les **activitats complementàries** que oferta el centre escolar: festes, sortides, activitats de l'AMPA, ...

Tot aquest trajecte educatiu amb entrebancs i desconexió té el seu final en la ruptura, sovint total, que es produeix amb el pas dels i les joves de la Primària a la **Secundària**. Pocs són els que fan aquest pas (menys encara dins el grup femení) i continuen l'educació obligatòria, i entre els que inicien aquesta segona etapa resulta ínfim el nombre de nens/es que la segueixen fins l'acabament.

Els canvis que suposa passar a Secundària: nous mestres, nou centre, noves normatives del sistema, ... no són assimilats entre els gitano/es amb facilitat, resulten la major dificultat per a la continuïtat de l'escolarització.

No es respecta l'obligatorietat de l'educació fins als setze anys i sovint el que s'aconsegueix és reduir l'assistència efectiva dels nens i nenes, que ara era fins al catorze anys (l'acabament de l'EGB), als dotze anys (acabament de la Primària).

L'educació que reben els gitans als centres escolars no té una projecció efectiva cap a la seva vida com a joves i adults/es, resulta una experiència sense continuïtat que queda despenjada de la perspectiva vital de la comunitat gitana.

**3. COM ES VISTA I VISCUDA
L’EDUCACIÓ DELS NENS/ES, JOVES I
ADULTS/ES GITANOS/ES DES DE
DIFERENTS PERSPECTIVES:
LA COMUNITAT GITANA,
LA COMUNITAT NO GITANA QUE HI
CONVIU A PROP,
ELS PROFESSIONALS QUE TREBALLEN
AMB LA COMUNITAT GITANA.**

3.1. Funcions i paper de l'educació des de les diferents òptiques

3.1. Funcions i paper de l'educació des de les diferents àngles

L'escola compleix una funció complexa i que no és reconeguda per tothom de la mateixa manera. De fet caldria parlar d'un conjunt de funcions interrelacionades que constitueixen un complex entramat entre l'escola i la societat. Aquestes funcions van des del desenvolupament de les capacitats individuals fins l'adquisició de valors col·lectius, des de l'ocupació prioritària dels nens/es i joves fins la delegació de la responsabilitat per part de la família i l'entorn més proper, des de gaudir de les possibilitats a l'etapa infantil i juvenil fins la preparació per al món del treball i la vida social i cultural.

Una de les coses que va definint l'escolarització és la progressiva atribució d'un caràcter "englobador" de molts aspectes de la vida. L'escola ofereix coneixements instrumentals, però es vol que sigui eina de prevenció de problemes dins el camp de la salut, que prepare per al món del treball, que desenvolupi la creativitat, que formi sobre el bon comportament ciutadà, que compensi desigualtats socials,... I quan alguna d'aquestes coses no funciona es diu que la primera intervenció caldria fer-la des de l'escola.

És potser aquest pretès caràcter preponderant i quasi hegemònic de l'educació escolar el que les gitanes i els gitanos estan posant en qüestió amb la seva pràctica i també, encara que només timidament, amb les seves paraules.

Entre els pares no gitans l'educació obre una triple perspectiva: aconseguir una titulació, obrir les possibilitats d'assolir un futur repeatable, i aconseguir una bona socialització. Els pares atribueixen a l'escola un paper significatiu i és des d'aquest posicionament que exigeixen i pressionen els seus fills i filles perquè segueixin l'escolaritat amb aprofitament. Les mares no gitanes entrevistades diuen que l'escolarització serveix per a:

"Para que se eduquen, que puedan tener un futuro medio respetable, y además para la convivencia con otros niños, también un niño que lo tienes metido en casa sólo con personas mayores no se expresa ni se abre, ni se comporta como otro niño que tiene relación con otros niños y con otra gente mayor". (Mare no gitana)

"El objetivo de los padres es que los hijos vayan a la Universidad. La que tengo de 16 años ya lleva desde P3 en la escuela, y son muchos años, y ella ya quiere irse a trabajar, y disponer de sus cuatro durillos, se cansan, se cansan mucho. (...) Pero es que son jóvenes y no hay manera que se les meta en el coco que todo ésto le sirve para que se forme mentalmente, y como persona, y ésto también le servirá luego (...)" . (Mare no gitana)

Això no vol dir que les famílies no gitanes no valorin la importància de l'educació familiar:

"La escuela es para la formación del niño, aunque la primera educación es la que da la familia, la que se da en casa". (Mare no gitana)

"Es el sitio donde se les da una formación, tienen que tener unos estudios para el día de mañana. Si no tienes un mínimo de educación no tienes nada, y si la tienes se te van abriendo puertas". (Mare no gitana)

El cas dels gitanos i gitanes entrevistats no és homogeni. Hi ha pares i mares que poden compartir aquesta visió però un nombre important considera la funció de l'escola d'una forma diferent.

"No se puede generalizar. Conozco diferentes familias y hay de todo, no se puede generalizar de que todos sean iguales, hay gente muy responsable y que se preocupan, y se tiene que decir, y hay otros que no, que los traen aquí por que no estén en la calle, en plan guardería casi, y otros que como no han tenido ellos suficiente educación si que quieren que sus hijos se eduquen". (Directora d'una escola)

En primer lloc la participació de les filles i els fills a l'escola els ofereix beneficis directes (PIRMI, menjador gratuït, ajuts i prestacions socials, ...), dur els menuts a l'escola és una forma d'acontentar la societat païsa que reverteix en ells possibilitant-los l'accés a determinats ajuts econòmics.

"Jo et donaré la meva opinió sobre què crec que és el que pensen i com viuen. D'entrada penso que en molts moments ho viuen com una imposició de part dels Serveis Socials i de tots els serveis educatius. Hi ha el sector que està en pitjors condicions socials de l'ètnia gitana que ho viuen com una condició per tal d'accedir a altres possibles beneficis, i no valoren l'escolarització com un element imprescindible per a la seva vida quotidiana, i per tant si ho fan és per accedir a aquests altres beneficis (PIRMI, beques, ...)". (Educador Social de Primària)

Aquest *pacte* no sempre és entès de la mateixa manera pels païos i pels gitanos, en alguns casos és percebut com una impossició que des de la pròpia lògica de la comunitat mai se'ls acudiria plantejar. És quelcom que no té altre sentit que una condició arbitrària per part dels païos que ells respecten sempre que les nenes i els nens es trobin a gust a l'escola. Però quan els nens/es estan a desgrat la lògica es torna inacceptables des del punt de vista dels gitanos. De fet també en el primer cas la lògica és poc consistent, ells diuen: "em demanen que el nen/a vagi a l'escola per a donar-me diners (PIRMI) i a més el nen/a hi va de bon grat; o els païos no són prou intel.ligents o es pensen que obtindran alguna cosa que nosaltres no els donarem".

"Hay familias payas que, tal como están los libros ahora, les cuesta un montón, pero van haciendo un esfuerzo, van dando mil pesetas... porque creen que aquello es importante, algunas familias gitanas que van mal económicamente no hacen el esfuerzo porque consideran que si el niño va a la escuela ya es suficiente. Se gastan el dinero de los libros en otra cosa, pero no es una valoración igual en todos". (Educadora Social de Secundària)

Una altra funció de l'escola és la de custodiar els fills, que reben les atencions que la família no els pot donar per manca de recursos, temps, ...

"Estoy contento de verdad, mis niños están todos en su clase, recogidos". (Pare gitano)

"Antes yo llegaba aquí y tenía a los cinco críos, que no comían ni nada bien, ni al colegio, pues ahora no, ahora están recogidos en el colegio, comen sus comidas a sus horas, ...y todo bien, y está mejor". (Mare gitana)

"Yo pienso que hay una cierta automarginación, es otra historia, y ellos están bien, están contentos: saben que su niño tiene la obligación de venir, que aquí está bien, que además les soluciona la vida porque saben que no se lo pueden llevar a vender y por lo tanto

tienen que dejarlo aquí, saben que es bueno para el niño, quieren que el niño aprenda, todo el mundo lo valora". (Directora d'una escola)

L'altra funció és la purament instrumental. L'escola serveix perquè aprenguin a llegir i escriure:

"Lo veía como muy necesario el colegio (la seva mare), por eso nos ha achuchado tanto a todos, tanto a mí como a mis hermanos y mis hermanas. En ciertas situaciones se ha visto mal porque no ha podido leer, porque ella sabe leer letra escrita a máquina, ahora como le pongas letra escrita a puño u otra letra que no sea con la que ella aprendió se hace un lío terrible. Pero sí, siempre ha visto como muy necesario el tema de la formación, de aprender, aprender, aprender. "¡Ya que yo no he podido!", esa es su frase, "pues que vosotros sepais". (Jove gitana)

"Todos los padres la valoran (l'escola), valoran que el niño aprenda a hablar el catalán, que aprenda inglés, que aprenda informática y que aprenda las cuatro reglas, ésto lo valoran todos. Además valoran que en la escuela el niño está bien, no piensan que en la escuela el niño está mal,...". (Directora d'una escola)

"No sé si culturalmente... es lo mínimo: a la que ya han aprendido a leer, sumar, restar y dividir, ya tienen bastante, para muchas familias ya está bien porque ya es más de lo que saben sus padres, entonces ya otras cosas, ¿para qué van a estudiar tanto?". (Directora d'una escola)

"Valoran que es útil saber leer y escribir, y también los conocimientos de matemáticas, también los valoran, en cambio otro tipo de conocimientos que se transmiten en la escuela, como las habilidades sociales, el conocimiento del medio, etc. no los valoran.

No valoran la escuela ya en el mismo acto de ir a la escuela, muchas veces relativizan el valor que se da a la escuela como un valor absoluto". (Directora d'una escola)

Ja hem vist que des de fa moltes dècades molts gitans/es han après a llegir i escriure, sobretot a llegir. Però la situació no és diferent a la de qualsevol altre aprenentatge, com seria el coneixer una nova llengua, saber conduir un camió o tocar un instrument musical. No tothom ha de saber de lletres, és bo saber-ne però no és en cap cas imprescindible. És per això que tampoc resulta tan important que aquest aprenentatge es faci de petits, de la mateixa manera que també es pot aprendre de gran a treure's el carnet de conducir. El que sí que queda clar és que es trata d'un aprenentatge escolar, pocs casos podrem trobar en que els pares gitans hagin ensenyat els propis fills/es continguts acadèmics, en canvi a conduir, a fer algun ofici, a cantar o ballar sí que se n'aprén entre els seus. Aquest repartiment de funcions és força rígid: ni l'escola ensenya el que s'aprén a la família, ni la família ensenya el que s'aprén a l'escola.

Respecte als altres coneixements que no són els instrumentals els gitans mantenen una posició força escèptica. Per exemple en una experiència al barri de La Perona de Barcelona es va intentar fer classes de guitarra amb gitans i la primera reacció d'ells va ser considerar que la música que feien era "saboría", entenien que tocar la guitarra s'havia de fer d'una altra manera, aquella feia riure.

Quelcom de similar passa amb l'ensenyament del caló, que està en molts casos decididament vetat pels mateixos gitans i que no ha estat ni és una matèria en moltes ocasions que es pogués abordar a l'escola.

En els darrers anys s'han produït altres situacions que permeten entreveure una certa permeabilitat entre aquests dos mons. Per una part alguns gitans han començat a ser "docents" en un context extrafamiliar, més proper al context escolar, i això ha permès abordar matèries clàssicament reconegudes com més gitanes: música, dansa, caló, ...

"Van al caló, a la música, ¡a todo éso! están obsesionados porque mira: tienen amigos, están juntos, se quieren, y mira, les da mucho bien". (Pare gitano)

I per una altra banda alguns gitans han passat molt temps a l'escola, i si des d'aquesta es transmet una certa sensibilitat cap a la cultura gitana, llavors es produeixen situacions d'entrada de continguts gitans a l'escola.

Aquest fet reforça la identitat dels gitans/es, que en el cas d'una escolarització llarga es posa en perill, ja que és qüestionada per d'altres gitans/es.

¿Cómo te veían los de tu alrededor que no habían estudiado?

"Yo me veía muy bien, pero los otros me veían como un bicho raro, que no era gitana. Nunca me he cuestionado que fuera gitana o no, yo siempre he sido gitana, el problema era los demás (otros gitans) que sí se lo cuestionaban.
No ha sido fácil, el camino ha sido muy duro". (Jove gitana)

I aquesta proximitat no entra en colisió amb la comunitat perquè aquesta ja no exerceix un control tan gran com ho feia en les societats més tradicionals.

"Si el gitano quiere estudiar se aparta de lo que es el mundo gitano? (Entrevistador)
No, porque yo parto de un planteamiento diferente: el ser gitano no es hacer solamente un tipo de cosas, el ser gitano es haber nacido, a lo mejor por mero accidente, en un seno familiar gitano, y a partir de ahí tú como persona o como individuo te vas socializando y vas cogiendo cosas que te interesan, y las que no las rechazas". (Jove gitana)

En tot cas cal destacar que els gitans/es valoren positivament l'aprenentatge de la lectura, del càcul, dels coneixements més instrumentals (ús de l'ordinador, aprenentatge de la llengua, ...) i reconeixen que aquest és el paper fonamental de l'escola, encara que això no signifiqui que aquest aprenentatge hagi d'ésser quelcom nuclear en el seu sistema de vida, que es basa més en un sistema oral de comunicació.

"Han aprendido muy bien a leer, saben mejor expresarse, hablar con las personas, defender una cosa... que saben más hablar!. (Mare gitana)

Es valora com a interessant sobretot perquè permet tenir una millor relació amb els païos; ells poden conduir bé sense saber llegir ni escriure, però per a tenir el carnet de conduir cal saber llegir i escriure.

Això no vol dir que tots els gitans/es vegin com a inútils els coneixements que imparteix l'escola i les possibilitats de progrés social que ella pugui implicar.

"Para que aprendieran más. Que prosperaran más, que fueran más que nosotros, ya que nosotros no sabemos muchas cosas, que las sepan ellos. Que ya estamos en otra época y los niños tienen que saber más". (Mare gitana)

3.2. La família, l'entorn social i l'escola

3.2. La família, l'entorn social i l'escola

Hem vist a l'apartat anterior que per a una bona part dels gitans existeix una focalització de les funcions de l'escola en uns aspectes molt específics. Aquesta restricció fa que existeixi, de fet, una dissociació entre l'educació genèrica com a persona i com a gitano/a, i el que es dóna a l'escola que no deixa de ser un complement més però no és quelcom imprescindible. Un gitano jove amb estudis superiors finalitzats ens ho explica així:

"Muchas veces cometemos una equivocación, creo yo, que es pensar que el gitano o la gitana, por el hecho que haya estudiado o vaya a la Universidad, es mejor que el resto que van... es una equivocación. No hay mucha diferencia, sólo que yo entiendo más de periodismo y aquel hombre entiende de si el plomo vale a veinte duros, o es mejor la hojalata para venderla,... cada uno sabe de lo que ha estudiado o ha practicado, y no por el hecho de ir a la Universidad tú te haces como persona mejor, ayuda, pero yo creo que no..."

Es para desmitificar todo el hecho de los estudios, yo no creo que sea la panacea, que una persona por el hecho de tirarse cinco años en la Universidad va a salir siendo muy buena persona y va a ser un fiera en lo que haga, y en el trato personal va a ser el mejor".

Com veiem hi ha continguts que no s'aprenen a l'escola, especialment aquells que defineixen el més nuclear: el ser gitano; "*todo viene de la familia*" com ells diuen. Tot i que han après coses de l'escola les seves habilitats per enfocar-se a les situacions més complexes de la vida han estat apreses fora de l'escola, i això és un orgull.

"Yo sé las cuatro reglas, escribir y leer... pero si tengo que hablar con el Rey lo hago, si me tengo que poner me pongo, porque yo he pasado mucha hambre". (Adult gitano)

I això s'apren no a través d'un procés d'educació formal sino per la pròpia experiència, per la convivència amb el propi entorn, que no és el de l'escola.

Per tant, tot i que pugui haver una certa comunicació entre l'escola i l'entorn social en el que viuen els gitans i les gitanes, de fet existeix una separació de principi que fa que parlem de dues educacions: la que permet ser gitano i la que dóna l'escola.

Si es tracta de triar està clar que pels gitans és valora com a prioritària la primera. És més, els gitans i gitanes vetllen perquè no es perdi aquesta qualitat personal. Entre ells és vist negativament que qualsevol membre "*se apaye*", es converteixi en un paio. I aquesta possibilitat d'*apaïament* es veu potenciada per l'educació escolar en algunes ocasions.

"Te vas relacionando con gitanos, con gitanas, de más de menos nivel, da igual, y te das cuenta que el tema académico no tiene nada que ver con el tema del coco, porque muchas veces los que son universitarios o han hecho ya un máster, o se han doctorado, todo ésto que tú comentabas de que hay que ser más plurales, etc., se cierran para demostrar por una parte a los gitanos de que son tan gitanos o más como antes, y por otra parte a los payos decirles: no me voy a *apayar*, soy un gitano, ¿no lo ves?" (Adulta gitana)

"Quizá estudiando un código deontológico de los gitanos quizás sí que debes perder cosas, que al estudiar una carrera le das prioridad a otro tipo de cosas, al no vivir al día por ejemplo, a prever más las cosas... no lo sé, a lo mejor me estoy equivocando". (Mestre gitano)

"Hay una presión social inconsciente que te presiona para que actúes de una determinada manera. (...). Ante todo somos personas, no hay que olvidar que somos gitanos también, pero el hecho de ser gitanos no impide que seas una persona. Si como personas vemos bien que podamos relacionarnos así como amigos entre mujeres y hombres, aunque seamos gitanos, por seguir el código gitano no vas a cortar una parte de tí, que crees que es importante". (Mestre gitano)

"Hay un sector de población gitana que hacen de duros, incluso de payos también los hay, que tienen muy claro que tener a sus hijos en la escuela es tener influencias payas porque no están aprendiendo cosas de gitanos, me refiero a esta gente que dice que son gitanos de pata negra, pero en realidad desconocen lo que es la cultura gitana. Se entiende que en la escuela se está aprendiendo y el niño está mamando cultura paya y ésto no puede ser. Entonces hay que sacarlo a una edad, cuando sepa contar un poquito ya ha aprendido bastante y hay que irlo sacando y dedicándose al mundo que le va a dar de comer el día de mañana, que es el mundo del mercadillo. Ésto es lo que hacen, lo que pasa es que nadie te lo dice, ésto lo aprendes tú después de estar muchos años trabajando la historia del absentismo. En cambio hay otros que sí que quieren que sus niños estudien y vayan a la escuela, y cuando no van los castigan, ..." (Educador Social)

Aquesta dissociació, tot i que no es manifesta de forma explícita, marca de manera definitiva la relació entre l'escola i la família i l'entorn de la comunitat gitana. Es prenen mides per aconseguir mitigar l'efecte de l'escola en detriment de l'educació gitana. Una d'aquestes mides seria la tendència a l'agrupament dels nens i nenes a la mateixa escola que altres gitanos. Però això a la vegada que els preserva del procés que atempta contra la seva identitat també potencia una dinàmica de polarització dels centres educatius que fa que l'educació que reben estigui estigmatitzada i condicionada, fet que provoca que el nivell educatiu dels nens i nenes que assiteixen a aquestes escoles sigui inferior al que tenen els i les alumnes en altres escoles de l'entorn.

Un segona estratègia és la poca implicació de la família a l'escola. Ecls deixen anar als nens però no participen a les reunions, ni a les festes, ni a les activitats de l'Associació de Pares i Mares,... Amb això marquen una distància i manifesten la seva indiferència respecte a l'escola.

"Los padres de raza gitana normalmente no participan en nada de la escuela, dejan al niño en la puerta y luego lo vienen a buscar.

No les dejan ir a ninguna excursión porque piensan que les va a pasar algo o nosequé, no les dejan participar en nada que sea un poco extra, ni deportes extraescolares ni nada que sea fuera del aula. Colonias por supuesto que nada, pero es que ni excursiones de una mañana de ir al teatro, y no vienen a las reuniones de padres que es donde se explica el programa de lo que harás en clase, entonces pues no saben qué hace su hijo en la escuela porque no tienen contacto, no saben las normas y se las intentan saltar siempre que pueden, al menos un grupo numeroso. (...) son cosas un poco negativas, sobretodo la poca participación.

Eso no quiere decir que todos los payos participen, porque no es cierto, pero ellos

tampoco esta relación con la escuela no la tienen, y cuando vienen sólo es a pedir una ayuda, libros porque no tienen, para pedir algún tipo de ayuda que necesitan, pero no para ver si el niño trabaja o no trabaja, o si les dices que no está haciendo los deberes y los llamas no vienen, concretamente los que tenemos aquí. (Directora d'una escola)

També els costa deixar que els nens i nenes participin a les activitats complementàries com són les sortides, visites, activitats culturals o fins i tot a les activitats extraescolars. De fet els pares preserven els fills/es d'elements de l'entorn en els que no veuen un profit directe, immediat. En aquest sentit els costa deixar que els més petits vagin a l'escola, ja hem vist que fins als 5 ó 6 anys no es produceix la integració de la major part dels nens i nenes gitans. Es considera que són encara massa tendres per a incorporar-se a la institució escolar. Quan són més grans els pares no s'hi oposen, en termes generals, a que les nenes i els nens vagin a l'escola si ho volen.

"Y que el niño tiene que estar a gusto, y que sea el mismo niño el que le diga a la madre: -mama que yo tengo que ir a la escuela mañana porque estoy bien-. (Educador de carrer)

Estem parlant de pares que tenen una experiència escolar molt reduïda i que per tant el seu entorn cultural està basat en un sistema de comunicació oral, que és el que ha estat tradicional entre els membres de la comunitat.

"En su casa no tienen libros, no están por que hagan los deberes, nadie les ayuda a hacer los deberes si no pueden, así como a otros que sus padres los ayudan o si necesitan ayuda los llevan a repaso que se dice, la mayoría de niños gitanos no tienen ayuda de nadie. Entonces si ellos solos no pueden llega un momento en que o el niño tiene mucho amor propio y se esfuerza solo, que es difícil si en casa no tiene nadie que le diga que se ponga a trabajar, pues acaban perdiendo el hábito, porque en casa no hay libros, no hay periódicos para leer, no hay una cultura de este tipo en casa. Esto se nota mucho porque si les dices que busquen algo en un libro no tienen para buscar, si quieren ir a la biblioteca no les dejan ir a la biblioteca, que yo me he encontrado con casos de estos, y está claro que llega un momento en que no tienen recursos para poder superarse, así como otros van a la biblioteca, a hacer una fotocopia,... ellos no saben". (Directora d'una escola)

Aquesta manca de referència, de model, també marca un tipus de relació. Precisament aquesta situació comença trencar-se quan hi ha gitans reconeguts com a tals, que aporten elements que fan veure els altres gitans/es que l'educació escolar pot suposar un bé per als seus propis fills.

"Para mis padres era importante que yo fuera a la escuela, y hoy en día, que ésto no lo van a escuchar ellos, sí que digo que me hubiera gustado que me hubieran dado un empujón un poquito más fuerte.

Ellos me llevaban a la escuela porque era lo que tenían que hacer, pero luego que trajera mejores o peores notas ya no era lo más importante.

Para la época era lo que se necesitaba (...) era que había que ir a la escuela, y cuando se acabara la escuela... también lo dejaban un poquito a decisión mía". (Adult gitano)

Per últim veiem que la família no pensa que calgui fer un seguiment del que el nen o la nena fan a l'escola, considera que això és responsabilitat dels mestres.

"- Tu padre no se había dado cuenta antes que tú (amb 10 años) no sabías leer ni escribir? (entrevistadora)

- Nunca, no. Porque en aquella época se decía: "bueno, ya aprenderá". Como ya iba a la escuela..." (Mestre gitano)

La relació família-escola sol donar-se quan el fill/a dóna problemes a l'escola, en molt poques ocasions en termes positius.

"Es que no hay relación con lo cual no hay una continuidad, cuesta el poder evaluar el trabajo que se hace con la familia porque no hay continuidad. Si conseguimos continuidad podremos hablar de evaluación de procesos, si no hay continuidad nunca sabremos dónde estamos. (...)

Cuando la relación escuela-familia sea más en términos positivos, no sólo para decirles: "es que no vienes", "es que no pagas",... porque lógicamente estamos dificultando la relación. Si intentamos darle la vuelta y lo planteamos desde términos positivos seguro que irá mejor. Se están haciendo esfuerzos que están dando resultados positivos". (Educador Social)

De tota manera també trobem un punt d'inflexió, d'acostament dels gitans a l'escola, i es produeix quan els pares poden veure que per al futur dels seus fills l'escola pot ésser un element de gran importància. Alguns gitans són conscients dels canvis que s'estan produint a nivell laboral, social i cultural i del paper que l'educació pot jugar en la reequilibració de la situació en la que viuen els gitans.

"Yo me he dedicado mucho a mi propia formación y creo que ahora estoy en un buen momento para proyectar esa formación que he recibido al mundo de los míos". (Mestre gitano)

La situació no és gens senzilla: l'escola reclama als gitans que s'adaptin a les normes com ho fan els altres alumnes i els gitans veuen excessives les exigències i critiquen la poca flexibilitat dins l'organització escolar.

En tot cas hem de pensar que hi ha diferents tipus de famílies i no totes tenen el mateix posicionament davant l'escola. La situació socioeconòmica i el tipus d'entorn social i cultural fan que els pares tinguin actituds diferents. Hi ha famílies que tenen una actitud conflictiva amb l'escola i això distorsiona el procés d'escolarització, altres veuen natural que els seus fill vagin a escola i per tant segueixen una escolaritat en un to de normalitat.

Els estímuls externs per afavorir l'escolarització, com ara el salari del PIRMI o altres, condiciona les persones i els imposa una certa obligació però no arriba a desvetilar-les una consciència pròpia.

De fet el món dels gitans i les gitanes es restringueix a un entorn reduït per les seves possibilitats i per la manca de recursos. Quan aquest entorn es fa més ampli es veuen noves opcions i es valora més el que pot donar l'escola. Aquesta és una tendència cada cop més significativa entre els joves.

3.3. L'escola dels gitans, l'escola dels païos, les dinàmiques i ressorts de la polarització

3.3. L'escola dels gitans, l'escola dels païos, les dinàmiques i els ressorts de la polarització

La situació dels gitans/es respecte l'escola es caracteritza per un progressiu apropiament. Fa unes dècades molts gitans ni tant sols trepitjaven l'escola i avui en dia les places escolars arriben a la totalitat de la població gitana.

Malgrat tot hem vist que aquest procés genera dinàmiques que perpetuen situacions de segregació. El fenomen de la polarització troba el seu fonament en una dinàmica en la qual estan implicats processos psicosocials complexos. Per exemple, el gitano que inicia l'escolaritat estableix un forts lligams amb l'escola i en el moment de fer el pas a la Secundària el fet de canviar de mestres i d'escola li suposa una dificultat afegida, ja que significa el trencament amb un nexe afectiu agradable.

"Ara van tancar una escola que era on anaven tots els gitans i com els gitans, en general, encara tenim una miqueta de desconfiança, i ha costat molt, (...)" (Adult gitano)

Com ja havíem apuntat l'escola que té un nucli important de gitans resulta més acollidora als altres gitans.

"El que viene a matricularse viene aquí, sólo quiere esta escuela, porque aquí tiene a sus primos y no quiere ir a ninguna otra, sólo tienes que mirar apellidos y verás". (Director d'una escola)

A més quan hi ha grup important de gitans és més fàcil que es produixin reajustaments en les formes d'organització escolars que els gitans valoren positivament, i que perden quan canvien a altres centres en que ells/es són grup minoritari.

"El colegio donde yo fui a hacer la EGB no era un colegio normal, ya empezando por aquí, normal en el sentido que cuando se formó el colegio empezó en un campo, porque vivíamos en una parte donde había una chabolas.

El colegio era nuestro, las profesoras que hemos tenido nunca han intentado que nos adaptáramos al colegio sinó que el colegio ya desde un inicio se adaptó a lo que éramos los gitans, a parte que allí todos éramos hermanos, sobrinos, primos hermanos,... todos éramos familia y entonces tampoco había mal rollo. Los mayores se ocupaban de los más pequeños, y era el tema de la confianza, tanto al colegio como a los profesores, por parte de las familias, era algo más de tú a tú, no institución-familia, que es lo que puede pasar ahora.

Mi hermana pequeña ahora se revela más contra la escuela, sobretodo cuando empiezan a tratar algún tema que tiene relación con el racismo, se revela, y se lo comenta a mi mama y mi mama también se revela. Tuvo una tutora el año pasado con muy mala hostia y mi mama estuvo a punto de decir que en ese colegio ya nada, no a quitarla de estudiar pero se estaba planteando el quitarla de ese centro.

Lo que yo puedo comparar es el colegio que yo estuve con el que tiene ahora la Saray (germana petita), el colegio era nuestro no éramos nosotros del colegio, era al revés, era la vuelta a la tortilla.

Todo lo que se está hablando ahora de trabajo intercultural, nosotros ya lo hacíamos, todas las movidas que hay ahora de acción intercultural son lo que se aplicaba en aquel momento en el colegio en que yo estaba.

En el colegio de mi hermana son los alumnos los que se tienen que adaptar al centro, hay unas normas que son mucho más rígidas, es más frío, más impersonal,... es diferente. Piensa que mi madre no conoce a todas las profesoras que tiene mi hermana, entonces también tiene su cierto recelo, tienes a un hijo tuyo en manos de unas personas que son totalmente desconocidas". (Adulta gitana)

Això ens porta a una dinàmica circular que és difícil de trencar: l'escola que no té gaire gitans els resulta poc acollidora, el gitano/a es sent poc protegit, a desgrat, i per tant és probable que deixi d'anar a aquesta escola. Tot imposseix a que cada cop hi hagi menys gitanos/es.

"- (...) y entonces lo que yo he visto es que las escuelas donde van niños gitanos acaban siendo sólo de gitanos, y eso no puede ser. (Educador gitano)

- Aquests temes hi ha hagut doncs, per desgracia encara n'hi ha prou, això es va proposar per una persona, jo ja veus que diré el pecat però no el pecador, que va dir que havia d'haver escoles per a gitanos, cosa que no té de ser: el racisme. (Adult gitano)"

Com veiem aquesta dinàmica contrasta amb el desig manifest que ells no volen una escola només per a gitanos.

"- ¿Los gitanos quieren una escuela gitana? (Educadora Social)

- No es la idea, no es un objetivo a conseguir, ni mucho menos. Es que si no estamos poniendo guetos gitanos, y no queremos guetos gitanos. ¿No dicen que tenemos que luchar por la diversidad de culturas? entonces una cultura sola en una escuela pues no vale para nada. (Educador gitano)"

Per a tractar les coses dels gitanos ells ja tenen les seves estratègies a l'entorn familiar i per tant no cal que l'escola sigui només de gitanos .

"Una cosa es la formación que tú puedes tener, académica, y otra cosa es la formación como gitana, tu formación cultural. Y no te lo enseñan, en mi casa nunca nos han dicho esto es así o así por ésto o por nosequé, de éso ya se han ocupado las antropólogas, los sociólogos,... de decir el porqué los gitanos hacemos estas cosas o las otras, pero los gitanos no enseñan la cultura gitana, los gitanos maman la cultura gitana.

Tú lo mamas, no es una cosa que te digan: ahora hay una misa de difuntos y hay que hacer ésto, no, tu vas observando a tus mayores y en función de los hagan,... te lo van inculcando, pero es una cosa normal, cotidiana, al menos en mi casa.

Lo que sí que se dice es: los gitanos de antes hacían ésto, los gitanos de ahora..." (Adulta gitana)

Veiem doncs que parlem d'una doble dinàmica que es mou entre la necessitat de protecció, d'acolliment que dóna el tenir una escola propera i coneguda, i la situació d'aillament que provoca la polarització.

A més constatem que aquest dilema no es dóna únicament en l'educació infantil, en d'altres espais educatius, com en l'esplai, el temps d'oci, o l'educació d'adults, es dóna una situació similar.

"- L'esplai acull més als païos? (Entrevistadora)

- En aquests moments sí, però en els seus orígens no hi havia aquesta diferenciació. En sus orígenes cuando este esplai se montó una de mis preocupaciones fue que existiese como esplai, porque el barrio no tenía esplai. La qüestió és que s'han quedat sense part de la seva clientela i pot ser que es doni una situació de competència que jo crec que no afavoreix a ningú." (Educador Social)

"Lo que sí que es más generalizado es que es una cultura un poco ajena, se valoran los instrumentos: aprender a leer, aprender a escribir,... éso lógicamente sí, pero luego echan en falta sus propias cosas, si contactas con ellos luego te hacen saber ésto. Es decir: Historia: ¿qué historia se explica?, costumbres: ¿de qué costumbres hablamos?, mercado: ¿de qué tipo de mercado nos habla?... del mercadillo, de la chatarra, de ésto de lo otro, nunca se habla, tú puedes hablar de la compra, del pescado, de ésto, de lo otro,...

Yo lo puedo tocar por temas que a veces han salido, por ejemplo el luto.

De común yo creo que es lo de echar en falta un poco su cultura. (...)

En las actitudes si algo se podría comentar sería ésto, se está a la expectativa, se está a la defensiva en general, y si hay más de una persona gitana de seguida se crea un síntoma solidario ante el resto del grupo, que no tiene que ser "ante" contra el resto del grupo, pero sí de inmediata colaboración". (Mestre de l'escola d'adults)

La polarització té també l'altre vessant, la que marquen els pares i mares no gitans. Aquests tampoc tenen una actitud homogènia i això fa que no hi hagi una radicalització de posicionaments, però en ells mateixos reconeixen que alguns pares recolzen explícitament la dinàmica de la polarització.

"Los sacan solamente por éso, porque hay gitanos. No buscan excusas ni nada, te lo dicen claramente. Claro, a él (entrevistador) no se lo van a decir, pero a nosotras nos lo han dicho: a mi hija yo la quito porque hay muchos gitanos, porque se está llenando el colegio de gitanos." (Mare no gitana)

"Si cada vez hubiera más gitanos los padres ya no los apuntarían a sus hijos." (Mare no gitana)

I els arguments apunten a una tensió entre la població de diferents estrats socials en situació deprimida que els fa sentir-se com a rivals els un amb els altres.

"Les estamos pidiendo un esfuerzo a gente que son de niveles culturales muy bajos, se quieren identificar con gentes de clases superiores y no de su misma clase, y dicen: ¿por qué mi niño tiene que convivir con niños que van sucios, huele, que los padres chillan en la puerta a los maestros ...? y no todo es verdad pero son personas que no tienen un nivel tan alto como para poder asumir todas estas cosas." (Directora d'una escola)

"- ¿Por qué se van los niños gitanos de la escuela? (Entrevistador)

- Se van porque hay un momento en que el porcentaje es importante, ¿cuándo en un país empieza a haber racismo? en el momento en que empieza a haber mucha más inmigración, hay un momento en que el porcentaje de gitanos, de sordos, de marroquíes o de lo que fuera, hace explotar, entonces lo que tienes ya no es integración, lo que tienes es un problema por la perversión del sistema.

Es una cosa que en una familia haya una persona enferma o que haya cinco, cada

comunidad tiene una capacidad de integración, no tiene una capacidad absoluta de integración." (Directora d'una escola)

I el problema surgeix quan l'equilibri numèric i, per tant, el pes social i cultural d'una comunitat és major que el de l'altra, llavors es produeix un ràpid decantament.

"En el barrio se ha cerrado una escuela (...) y se dió la oportunidad a los padres de decidir a qué escuela querían llevarlos y no los querían llevar al (otra) y la razón era esa: porque había demasiado niños gitanos. Aquí también hay, pero como son menos no se notan tanto y están integrados, que no dan problemas en general." (Directora d'una escola)

"- Como afectaría a la escuela si se incrementase el número de gitanos? (Entrevistadora)

- Yo creo que de una forma negativa porque hay muchos padres que a la hora de matricularlos se fían de lo que oyen, no deja de ser racismo. No sé, por falsas aspiraciones de que sus hijos están en otro estatus social, incluso en el caso de algunos que han estado aquí se da, es curioso." (Director d'una escola)

"-¿Qué ocurre con la escuela de La Mina? (Entrevistador)

- Yo te hablo de hace años, de cuando yo era pequeño, y me acuerdo que era una escuela normalizada, donde iban payos y gitanos, vamos, todo el mundo que vivía aquí. Y ahora no sé qué ha pasado con ese colegio que no veo a nadie, ni en la puerta ni en ninguna parte. Y sé que ha habido problemas, que se convirtió en un colegio problemático. (Gitano adult)

- Que había payos y a mitad de curso se están saliendo, que se van saliendo para irse a otro colegio y se están quedando los gitanos sólo." (Gitana adulta)

Quan en una escola comencen a ser majoria numèrica els gitanos/es, els pares i mares no gitanos/es veuen que l'escola està cada cop més decantada cap al col·lectiu gitano i el centre ja no satisfà les seves aspiracions. Alhora veiem que els gitanos no es troben incòmodes amb aquesta situació.

"La polarització no preocupa als gitanos. Els païos marxen, o, per més que es potenciï la convivència, en quan hi ha un conflicte es plantegen marxar." (Educador social de Primària)

"A mares gitanes de vegades en d'altres escoles els diuen que no hi ha places, quan sí que n'hi ha, perquè no volen matricular a nens gitanos." (Directora d'una escola)

"En el patio suelen agruparse mucho entre ellos. Los niños payos más carenciales, que se manifiestan con comportamientos conflictivos también se agrupan entre ellos, y puede haber algún git." (Educadora social de Primària)

En definitiva la polarització es dóna per una rivalitat entre grups socials i pel desconeixement entre les dues cultures.

"- ¿Se percibe este fenómeno que llamamos Polarización? (Entrevistadora)

- ¡Ya lo creo!, es evidente. Esto ocurre. Mi opinión es que puede ser por estos fantasmas, y por esta falta de acercamiento y conocimiento mútuo, y por esas cosa imaginarias que uno se monta, como prejuicios, yo creo que es por desconocimiento." (Educadora social)

També és clar que aquest fenomen el trobem en zones de marginalitat:

"A vosotros (s'adreça als gitanos), como a todo el mundo, os pasa que teneis tendencia a agruparos, y los que no pueden salir del barrio porque no pueden comprar otra vivienda creen que una forma de promoción es llevar a sus hijos a escuelas de fuera del barrio. Sacar a mi hijo del entorno donde estoy viviendo es un signo de que yo tengo un poder adquisitivo más fuerte que el de mis vecinos. En los barrios que somos un culo de saco no nos viene nadie más." (Directora d'una escola)

"Depende de la situación de los barrios, la imagen, la idea. En el (col.legi) antes los niños payos no iban porque iban gitanos, y ahora ni los niños payos van ni los niños gitanos van porque hay niños conflictivos." (Educadora social de Secundària)

"Se da el caso de padres que llevan a sus hijos a escuelas del centro pero públicas, que están peor que éstas, por lo menos a nivel de infraestructuras éstas tienen patio, mejores instalaciones... pero llevarles allí es cuestión de prestigio, y también porque hay una real dificultad de aceptación del tema gitano." (Educador social de Primària)

Fins i tot dins la pròpia comunitat gitana es produeixen situacions de rebuig.

"Entonces dicen: *yo me llevo al niño*, porque no quieren que el niño diga palabrotas, y quieren que su hijo se eduque de otra manera. (...).

Los payos hay cursos: en Preescolar y Educación Infantil, en que no matriculan, no tenemos ningún niño.

Como escuela decimos que muy bien que todos los niños estén matriculados, pero cuando está dominando la etnia la convivencia entre ellos está teniendo problemas, porque ellos mismos consideran que no tienen el mismo nivel, y es verdad. Ahí hay problemas de clasismo, no de racismo." (Directora d'una escola)

Per part dels païos aquesta situació es veu com una actitud de desinterès per part dels gitans que no s'entén. Sembla com si cada comunitat parlés en un llenguatge diferent a l'altra.

3.4. Educació a l'escola i perspectives de futur. Aportació de l'escola a la dinàmica d'integració social. Èxit o fracàs de l'escolarització

3.4. Educació a l'escola i perspectives de futur.

Respecte als resultats de l'escolarització hem vist que la situació era prou desoladora però també veiem que això és el producte d'un determinat context social. L'escolarització i les expectatives sobre les que es construeix l'educació tampoc reivindiquen d'altres tipus de resultats.

"-Per què no valoren l'escola? (Entrevistadora)

- Sobretot perquè no respon a les expectatives de futur. Hi ha diferents tipus de famílies dins el grup: n'hi ha de més normalitzades, entre cometes, i de menys normalitzades. A les més normalitzades és normal que els fills vagin a l'escola, a les no normalitzades es reproduïx el que han viscut els pares: no anar a l'escola de petits.

L'escola segurament, segur, no respon a les seves característiques culturals. Una de les característiques de perquè no es valora i no s'accepta gaire bé l'escola és perquè no respon als seus trets culturals." (Educador Social)

Per part dels païos es constata en els gitans una manca d'interès. Tanmateix jutgen la seva actitud com *inconscient i deixada*. Pensen que més endavant veuran que aquesta és una actitud errònia.

"- La cultura es diferente, y la manera de hacer es diferente. Creo que no tienen muy claro que los niños tienen que ir a la escuela, no lo asumen que éso es muy necesario. Hay familias que no, que lo tienen muy asumido, pero hay familias que no lo tienen muy claro que los niños....

- Hay familias que no, primero es la educación y ya está. De hecho ahí los tienes: cuando son mocitas se les acabó el estudio, y a cuidar a los hermanos pequeños o al mercadillo, o lo que tengan de negocio, pero yo creo que es que ya lo tienen asumido así, que es la cultura y la manera de ser.

- Con los años se irán dando cuenta que..." (Mares no gitanes)

Però els paràmetres en que es mouen els pares gitans són completament diferents, ells veuen que l'escola priva els nens de temps de relació amb altres gitans i gitans, i serà aquesta relació la que resoldrà realment la seva vida, no el que els pugui donar l'escola. Un adult gitano que ha fet estudis superiors ens comenta el seu cas:

"Está claro que es bueno ir al cole y que hay que estudiar, luego éso te ayuda a ganarte las perras, pero hay que tener cuidado y hacer un poco de crítica de la escuela, porque yo soy consciente que el hecho de haberme tirado desde los 5 años y hasta los 26 metido en la escuela éso me ha quitado cosas, me ha restado estar con otros gitanos por ahí de juerga o en contacto con otros compartiendo cosas". (Periodista gitano)

Ecls veuen que l'escola democràtica, que dóna cabuda a tots els nens i nenes es basa en la premissa que *el millor per a tots és el que és millor per el grup majoritari*. I que l'escola no incorpora les formes de ser i de viure dels gitans, ni tan sols en el cas en que ells són la majoria, tot i que en ocasions es produeixin algunes adequacions.

"Luego el mundo de los payos, ajeno a esas diferencias (entre la vida familiar i l'entorn

escolar) impone una cultura que es la suya; es muy curioso porque dicen que el niño se debe adaptar a la mayoría, que es lo que hay, pero primero habría que ver si la mayoría de lo que se está hablando es lo bueno, que no sé yo si la mayoría son independientes sería bueno que todos fuéramos independientes. (...) Lo que quiero decir con ésto es que el mundo de los payos impone en la escuela un sistema y una forma de pensar que de alguna manera quiere que el resto de la sociedad, que no son payos, lo asuma, pero de una manera sibilina, porque ellos están diciendo: democracia, igualdad, respeto a la diferencia... pero aquí está ésto que es lo nuestro". (Mestre gitano)

"(...) la escuela se tenía que adaptar, ¡qué remedio!.

Las escuelas se van dando cuenta, por ejemplo en el comedor escolar los niños gitanos se pasaban el día tocando palmas, entonces llegaron a un acuerdo que un día se tocaba palmas y otro se cantaban otras canciones. Es cuestión de que las escuelas se adapten". (Educadora Social)

Els mateixos joves no veuen el seu futur a través de l'escola sinó des de la feina que fan els seus pares, el seu entorn familiar.

"-La información que tenemos que dar sobre nosotros, más o menos es: el mercado se acaba, y también la chatarra se acaba, y los niños, si ahora con la ESO tenemos un montón de problemas a largo plazo los gitanos viejos, dentro de lo mal que estaban, estarán mejor que los git jóvenes que suben ahora". (Educador gitano)

Per a ells l'escola és un lloc de relació i de coneixença però no de projecció cap al futur. Existeix una dissociació entre l'escola i el futur previsible d'aquests nois i noies i, evidentment, això repercutex en els resultats perquè dibuixa una escolarització sense perspectiva, sense al·lificant més enllà d'aprendre els coneixements instrumentals bàsics.

"- ¿Qué te parece la educación que reciben tus hijos en la escuela? (Entrevistador)

- Bien, saben leer y escribir, van bien". (Mare gitana)

"Como una guardería, yo creo que ese interés no existe. Muchos tienen claro que el puesto del hijo, sobretodo del chico, es el mercadillo, y ¿qué necesita para el mercadillo? sumar y restar, las cuatro operaciones de cálculo básicas, para que no le engañen, y aunque no se las sepa tampoco le engañan. (...)

Si no va a estudiar y lo único que va a hacer va a ser el periodo de escolarización lo único que necesita es eso". (Director d'una escola)

"-¿La situación económica influye en la forma de entender la educación de los hijos? (Entrevistador)

- Supongo que debe de condicionar, porque si la familia tiene dificultades, ya no digamos los problemas económicos que puede tener hoy en día cualquier familia sinó algo más, pues es normal que lo primero es comer cada día.

Pero ya no es una perspectiva de futuro, es un aspecto cultural, y es muy difícil inculcar un aspecto cultural externo a una población que no lo tiene como propio". (Adult gitano)

Ara bé existeixen gitans i gitanes que sí confien en l'educació i que com més progressen dins el sistema educatiu menys es nota la diferència entre ells/es i la resta de companys/es païos/es i més valoren tot el que els pot oferir l'educació escolar.

"Yo tuve muy buenos amigos payos, para nada sentí rechazo de parte de ellos.

Yo sentía que había superado cosas, a pesar que yo no odiaba a los payos podía decir: he podido demostrar algo al mundo payo, un gitano también puede estar ahí, en el mismo nivell que ellos. Esto lo he pensado muchas veces después, con más consistencia porque yo por aquella época era más luchador políticamente hablando, era más de izquierdas y me pensaba que todos éramos más o menos iguales, hoy soy más consciente de lo que soy, que yo soy gitano y los demás son lo que son, y cuesta más a un gitano estudiar que a un payo, por todo lo que tiene alrededor. Cada vez soy más consciente de la diferencia y a mi me ha gustado demostrarlo". (Mestre gitano)

Aquestes persones pensen que cal dissenyar un futur diferent per a les noves generacions de gitans, que els treballs tradicionals han tocat sostre, i que l'educació pot ser un element clau en un entorn canviant.

"Y un pueblo como más cultura adquirida tenga pues más rico va a ser, pero a muchos gitanos les dices las cosas y no lo entienden, (...)

(...) que un índice alto de gitanos, que a mí no me gustaría que fueran todos universitarios, me gustaría que fuesen fontaneros, electricistas, ... el que pueda y pueda llegar a tener esa formación bien, pero el que no que por lo menos pueda tener una profesión como ha tenido su abuelo. Porque los gitanos estamos más mal ahora que antes, porque antes mi abuelo se hacía una canasta, otro iba estañando, ... por lo menos tenían una profesión, pero es que hoy en día la juventud es que no tiene ninguna, entonces en vez de ir a mejor vamos a peor. Antes mi abuelo se hacía una pala, una canasta, iba y se la vendía, hoy en día dime tú qué puede hacer un chaval joven si no tiene una formación. Si vamos por el siglo XXI y todo va por ordenadores si no sabemos manejarlos es que nos vamos a morir todos en la cuneta, y más ahora con los países europeos, y con la moneda única, va a ser un caos para el pueblo gitano."

(Educador gitano)

"- Hoy tienen tiempos distintos, mira: la vida gitana, y ésto lo explico también en mis memorias, se está terminando, en el buen sentido, porque hoy la chatarra se acaba, los mercados dentro de 10 años se han terminado porque los grandes almacenes... y si no tienen estudios... (Adult gitano)

-Si yo no quiero que tengan estudios. Como mínimo que acaben la ESO, si tienen la ESO ya pueden hacer lo que les venga, pero si no tienen éso entonces no tienen opción a nada. (Educador gitano)"

"Es un sistema en el que vender camisetas ya me imagino que no debe ser muy rentable, entonces lo que pasa es que tus hijos (gitanos) no podrán vivir como ha vivido tu padre (...) Además la sociedad es excluyente, y hay una serie de elementos que como más al margen más excluidos están". (Directora d'una escola)

Veuen que l'alternativa és adaptar-se a la nova situació, evolucionar cap a nous paràmetres o caure en la dependència dels sistemes de caritat o compensació social.

"Creo que el tema de la evolución se da, han tenido que pasar 20 años pero se ha conseguido, yo entiendo que estais (els gitanos) en un proceso.

Creo que es más el pacto donde hay que ir.

Hay familias que han aprendido a sobrevivir así y navegan un poco en esa picaresca, dependiendo sobre todo de los Servicios Sociales, y ésto se está acabando". (Educadora Social)

Els gitans que veuen aquesta alternativa són els que obtenen uns millors resultats acadèmics.

Altres veuen l'escola com un element d'apropament cap al futur des de la perspectiva de la convivència, del coneixement dls hàbits, dels costums, ...

"Es difícil que entiendan que un hábito como el de seguir que hay una hora de entrada y una hora de salida, no sólo por la relación a la escuela si no también para la creación de hábitos en los niños, de cara a integrarlos en una sociedad en que el horario es importante, les cuesta mucho entenderlo." (Directora d'una escola)

"La escuela tiene unas pautas que aunque seas chino, gitano o andaluz hay una forma de convivencia que todo el mundo tiene que acercarse lo máximo a ella. Si luego tu forma de vivir es que te gusta más la hoguera que la calefacción eléctrica, o no tienes posibilidades de calefacción eléctrica es otra cuestión, pero que la repercusión negativa a ese núcleo de convivencia sea lo menor posible. En definitiva se trata de promover la convivencia, que es lento pero no negativo." (Educador social de Primaria)

"Yo creo que no se acaba de entender del todo cuál es la dinámica propia de los gitanos y por otro lado también los gitanos tienen que dar un paso más allá, de acercamiento a ciertas formas culturales, porque si hay un núcleo de convivencia común hay que ponerse de acuerdo: unos tienen que aportar flexibilidad y otros, en este caso los gitanos, acercamiento." (Educador social de Primaria)

Tot es percep com un procés social en el qual l'escola té un paper definitiu, i en que sembla que les nenes i els nens també poden trobar punts de connexió.

"Hay que estar abiertos a muchas posturas, a una actitud plural de las cosas, todos tanto gitanos como payos, tenemos que hacer esfuerzos de intentar hacer algo positivo, por nosotros mismos y por la propia sociedad, porque la sociedad también se pierde algo sin el mundo gitano. Es cierto que formamos parte del mundo payo aunque no seamos conscientes de ello, ni la misma sociedad es consciente, pero hay que interiorizarlo y hay que hacerlo patente, y la escuela es una extensión de ésto. Es una rueda: cambia la escuela y cambia la sociedad, cambia la sociedad y cambia la escuela, es el huevo y la gallina, pero las dos cosas son importantes, no hay que olvidar la escuela y no hay que olvidar al resto de la sociedad." (Mestre gitano)

"Los niños sí que tienen más interés, se les ve muy integrados y muy interesados en participar en todo, los tienes que ver: delante del ordenador, como todos, ahora: seguro que no hay ninguno que tenga un ordenador en su casa, por decir algo. O que si tocan instrumentos pues puedan hacerlo como los demás: si hacemos un taller de flauta, pues se tiene que traer la flauta, y hay niños de estos que no la traen, entonces ¿cómo van a aprender a tocar la flauta?, el ordenador porque no lo tienen que traer, si no tampoco aprenderían.

Pienso que van mejorando, como todos, y espero que las familias poco a poco también vayan cambiando de hábitos, pero supongo que esto es una cosa muy lenta." (Directora d'una escola)

Per tot això cal una educació propera, que assessori els nens i nenes en referència a les seves possibilitats de projecció de futur, i que connecti amb els pares i mares, que tenen dins aquesta situació un paper decissiu.

"Mira yo lo digo por mí, si a lo mejor alguien me hubiera analizado y me hubiera asesorado, y me hubiera dicho: *tú para ciencias no vales, pero a lo mejor para letras pues sí que vales...* no sé. Yo estuve en un país extranjero, estuve en Suiza, y allí sí que se hacía mucho más ésto, se estaba más en contacto con el alumno.

Si no hay una tradición de haber estudiado... pues bueno, mecánico, o como decía el del chiste esquimal: *como el tito y como el papa*, porque como ellos eran esquimales pues él de mayor era que lo iba a ser." (Adult gitano)

"Y que no es lo mismo trabajar en Primaria, que trabajas más a los padres, a los críos también, pero más a los padres en el sentido de intentar convencerles y hacerles ver que es importante, que es una inversión de futuro, pero claro, mucha gente vive con la idea del ahora, del presente, y eso también hay que entenderlo." (Educadora social de Primària)

3.5. Resistències a l'escolarització: absentisme i baixes

3.5. Resistències a l'escolarització: absentisme i baixes

En aquest marc que venim definint són clares les resistències cap a una escolarització que no convenç encara que cada cop es faci més general per als nens i les nenes.

El fet de tenir els fills i filles a casa per a molt gitans, lluny de ser una actitud de despreocupació, és motiu d'un interès de protecció. Volen protegir sobretot als més petits d'un entorn físic i relacional que consideren ple de perills.

"Al matí sí que hi van (a l'escola). Algunes, per desgracia, si plou llavors: *oh! el meu fillet, saps què la mama? queda't*. Això s'ha de treure.

Oh! es que ja té 13 anys la nena!, però teneis que ser vosotros, porque tenemos esta mentalitat de tants anys..." (Adult gitano)

"El significado de la escuela ha cambiado, ahora con 3 años los niños están matriculados, hace años los niños de 3 años para que se matricularan... y ahora las familias los llevan directamente. Ya no les tienes que ir detrás diciéndoles: *¿ya sabe que su niña va a cumplir los 3 años y tiene que ir al colegio?*", puede que a una señora se le olvide la preinscripción por las fechas, pero no te dice: *mi niña es muy pequeña para ir al colegio*. Hay niños que los destetan a los 3 años, y los tienen que destetar para ir al colegio, y a veces van al colegio y después chupan de la tetía, pero es un concepto de que el niño todavía es pequeño, pero cada vez más las gitanas necesitan ir a vender, salir de casa...

En absentismo se ha evolucionando bastante, ha mejorado sobretodo en Primaria." (Educadora social de Secundària)

"El fenómeno curioso es que los escolarizan a partir de P4. Este año yo he matriculado a uno de P3 y se ha rajado, porque considera el padre que es muy pequeño para ir a la escuela. (...). La etapa de ciclo infantil o parvulario es muy importante porque los críos deberían acceder al ciclo inicial con unos hábitos adquiridos, pero si el crío falta esos hábitos no se tienen: hábitos de orden, de limpieza, de saber atender, obedecer, que a veces les cuesta, ..." (Director d'una escola)

L'escola és una obligació amb que es troben per condicionants externs abans que quelcom que considerin com a imprescindible. Per tant si el nen decideix que no vol anar a l'escola els pares no necessàriament s'oposaran a aquesta decisió.

Com l'escola no connecta amb l'entorn social i cultural del nen/a esdevé poc atractiva, especialment quan les nenes i els nens es fan grans.

"Hay un elemento importante: mayoritariamente los niños gitanos están poco estimulados en casa: a estudiar, a un tipo de atención... .Es un niño poco estimulado y no encuentra una continuidad en la familia de lo que está viviendo en la escuela, es un niño que se encuentra entre las dos realidades: la escuela que le exige y la familia que

3.16. Alternatives i propostes

3.16. Alternatives i propostes

En aquest apartat recollim les propostes que les diferents persones entrevistades ens han suggerit, no es tracta d'aportacions que nosaltres haguem sugerit a la llum de les dades, ja que aquestes serien objecte d'un altre capítol.

En primer lloc el que declaren algunes de les persones entrevistades és que cal reconèixer que tenim cultures diferenciades dins l'escola i cal tenir-les totes en compte. Això implica la proposta de continguts que els hi siguin propers i significatius.

“... la escuela tendría que dar cosas gitanas, no contenidos curriculares sino cosas mucho más sencillas como el trato diario con los gitanos, que yo no lo he tenido nunca en los años que me he tirado en la escuela porque yo era el único.” (Periodista gitano)

“Yo tengo alternativas, hay escuelas que mayoritariamente son de niños gitanos, pues hagamos una cultura gitana para estos niños que son la mayoría en esta escuela, hagamos talleres de cestería, de mimbre, traigamos artistas de flamenco para que les hablen, o de comidas gitanas, ... esto es más atrayente para la familia y para el chaval. Yo también lo entiendo, que si a mi me llevan a Suiza y me empiezan a hablar del Rey sueco pues a mí me apetecería más estar en mi casa, a lo mejor, pero una alternativa podría ser ésta: que en escuelas donde sean mayoritariamente gitanos pues que hagan un esfuerzo, ésto son inversiones claro, y que procuren sacar monitores gitanos, maestros gitanos. Que haya talleres donde los chavales aprendieran cosas de gitanos, a lo mejor sería más atrayente, yo no sé si sería la solución, pero supongo que ayudaría. La cuestión es que como estamos ahora mismo no vamos a ningún sitio.” (Educador de carrer)

“Si la sociedad hace el esfuerzo de contemplar la otra cultura los que detentan esa cultura verán que la escuela forma parte de sus vidas, si yo voy a una escuela donde todo lo que veo no tiene nada que ver conmigo yo estaré ajeno, pero si en cambio yo veo que voy allí y allí participo en cosas que no me son ajenas sino que son propias mías: como mi lengua, que se escucha flamenco, se potencian cosas... se lo tomarían como una cosa personal, como una cosa suya, una extensión de su propia vida.” (Mestre gitano)

Entre els entrevistats es veu que la manera de superar la problemàtica social és treballar junts païos i gitanos i per tant no es veu amb bons ulls el fenòmen de la polarització.

“Lo que teneis que hacer es trabajar conjuntamente (païos i git) porque si empezamos a ver: una escuela gitana, una escuela no gitana, que si un sitio gitano... porque a la larga ya te digo.” (Adult gitano)

“No si lo que no queremos es... la escuela está hecha para la gente española, entonces lo que no queremos es que se quede sólo para gitanos.” (Educador gitano)

“¿Por qué estamos quedando en un gueto?, pero es que yo creo que hemos fallado en la base, hemos empezado por un objetivo que yo creo que tendría que haber sido un objetivo secundario, primero preparar a las familias para entrar en el mundo escolar, como hacen los de Servicios Sociales preparan a las familias antes de darles un piso les hacen un seguimiento, una educación, de cómo hay que entrar en un bloque...les hacen un

seguimiento, y para entrar en la escuela no les hacen ninguna preparación, ninguna: el niño tiene 3 años, hay que apuntarlo a la escuela, y aquí vienen y se acabó la historia.” (Directora d'una escola)

El fet de que convisin cultures diferents és una riquesa i per tant no cal fer més gran la separació entre cultures, encara que cadascú conservi la seva identitat. Alguna educadora proposa que la distribució dels nens i nenes gitans a les escoles sigui més homogènia perquè la polarització el que produeix és una major estigmatització.

“La escuela puede poner medios a eso, y desde la Administración se puede controlar. Yo el tema de la dispersión creo que es una solución, como pasa con los emigrantes, obligar, aunque en un principio está contra tus derechos a la larga te beneficia. Si el mismo (colegio) hubiera optado por repartir a los niños a la larga se hubiera beneficiado, pero también es un problema con las familias, porque allí está su primo, su familia... y solamente piden aquel colegio. Ésto a la larga se vuelve contra ellos.

Se tiene que hacer decretos: un tanto por ciento de gitanos y un tanto por ciento de payos, y si se llega al tanto por ciento aunque haya plazas se lleva al otro colegio. Es una manera de dispersar y de que todos estemos mezclados.” (Educadora social de Secundària)

Els nens i nenes gitans cal que conequin l'entorn paio en el que viuen. En aquest sentit es destaca la necessitat d'una educació en formes de comportament i habilitats socials.

“... porque además los gitanos tienen muy pocas habilidades sociales, son familias muy cerradas, sin habilidad para ir a las reuniones y entender el tipo de dinámica de las reuniones, ...” (Directora d'una escola)

De la mateixa manera els nens i nenes païos cal que conequin les formes de comportar-se i relacionar-se dels seus companys gitans.

“En el xx vieron que los niños gitanos no jugaban con los niños payos y se estuvo trabajando haciendo juegos entre todos, se metieron los maestros para hacer juegos juntos. A parte es normal que si tú vas con tu primo a la hora del patio vayas con tu primo.

También un conocimiento mayor de la etnia, vino una experta a explicar el tema, uno era que los maestros se quitaran los prejuicios. Primero trabajamos con los maestros, porque dicen que tienen la voluntad pero vamos a verlo.” (Educadora de Secundària)

“Y que los payos conozcan también bien lo que son los gitanos, que muchas veces... porque si le preguntas a un niño payo asocia: gitano-malo, es la etiqueta que funciona. Sería la integración del grupo minoritario en el grupo mayoritario.” (Educadora social)

Els joves destaquen que volen uns continguts orientats més cap a la professió, que la formació de base sigui cada vegada més consistent, es lamenten fins i tot que els seus pares no hagin insistit més en la seva educació. Volen treballar altres aspectes com ara la música o els esports, i volen també companys gitans sobretot en els cursos superiors, en els que es queden cada cop més sols.

“ ¿Por qué cambiarías las asignaturas del Instituto? (Entrevistador)

- Talleres, para aprender un oficio
- Lo primero estar a una altura de ellos (companys païos), de todo lo que me he perdido

saber igual que ellos, porque si tú vas al colegio y los demás están dando otra cosa te sientes más torpe, y éso es lo que me pasó, yo no iba al colegio por éso. Me daba vergüenza que yo hiciera cosas menos que ellos, si hacíamos un dictado no dábamos ni una, muchas faltas... los únicos que fallábamos era yo y el Luís un poquillo, éramos tres gitanos y los tres mal.

Lo primero no perderme ni un día de colegio, y que mis padres me hubiesen obligado, porque ahora mira ¿ves?, y me lo dijeron: ¿no quieres ir? luego te arrepentirás, dicho por su propia boca.

- En vez de inglés lo cambiaba por caló, igual no nos hubiéramos perdido nada (d'assistència)
- Clases de pájaros
- Escuela de música, deportes... Las matemáticas y la lengua y todo eso también." (Grup de joves gitanos)

Es demana a l'escola que s'adapti a les demandes dels gitanos, encara que aquestes sovint siguin poc explicitades.

L'escola és un lloc clau per a millorar la convivència entre païos i gitanos per això cal que el referent adult, que encarna la figura dels professor o la professora estigui implicat en el procés i els sigui proper, accessible. També caldria l'increment de la coneixença dels gitanos, de la seva forma de vida i amb això podriem treballar contra els prejudicis que juguen un paper en contra de l'educació, el desenvolupament i la bona convivència.

Un altre aspecte important és l'adequació de les estructures organitzatives. De vegades un horari o altre, el calendari d'activitats, el tipus d'activitats escollides, les normes de funcionament, el seguiment del procés que fa cada família, nen o nena, ... implica que les activitats siguin seguides amb normalitat o que es produueixi absentisme.

"El problema que hay es que si en vez de a las 3 los dejan entrar a las 3 i mitja per qué com que vienen del mercat les señoras, totes son mares, que vienen a las 2, 2 i mitja, avui no es com antes que anavamos amb un pantalón tot apedaçat, avui qui más qui menos vol que la criatura vaya dutxada i neta, i si ve la madre a dos cuartos de tres i ha de fer el dinar... hi ha molts fallos per això. Llavors si li donen aquesta mitja hora de margen..." (Gitano adult)

"La escuela se tenía que adaptar, ¡qué remedio!.

Las escuelas se van dando cuenta, por ejemplo en el comedor escolar los niños gitanos se pasaban el día tocando palmas, entonces llegaron a un acuerdo que un día se tocaba palmas y otro se cantaban otras canciones. Es cuestión de que las escuelas se adapten." (Educadora de Secundaria)

"Hay que dar alternativas para que los chavales se sientan a gusto en las escuelas. Si mayoritariamente son niños gitanos en esta situación pues en la escuela se tienen que hacer talleres y cosas donde los niños se sientan a gusto como son, y darle forma a eso." (Educador no gitano)

Es proposa un seguiment dels nens i nenes sobre tot en el moment de l'entrada a l'escola o del pas a l'Educació Secundària Obligatoria.

En aquest nivell es reclama que les activitats que fa l'escola estiguin integrades amb les accions que es duen a terme en el barri. Es diu que quan es fan activitats conjuntes entre tots els veïns del barri es produeixen menys confrontaments.

“La meva opinió és que és un error que es plantegi l'Associació Gitana única i exclusivament per a l'ètnia perquè ja sabem això en què es converteix. Jo crec que aquí feia falta un ent integrador de les diverses activitats socioculturals del barri: l'esplai, vosaltres (Ass. Gitana),...

Les accions dins el barri per a atendre la població en general, ja no em refereixo a gitans ni a no gitans, hauria de ser una acció una mica més integradora, que integrés les diferents ofertes.

L'acció del barri hauria de ser més integradora, sobretot amb les famílies amb hanicaps més greus. Caldria treballar més els valors, fer un esforç des de les entitats per a respondre a una situació de mancances.” (Educador social de Primària)

Alguns gitans demanen als pares i mares gitans que no sobreprotegeixin els seus fills.

“Y ahora se tiene que llevar los niños al colegio a los 3 años, como antes, pero no van a la guardería porque la madre le tiene que dar la teta, es un poco ridículo.” (Adulta gitana)

“Hay una sobreprotección muy grande de los niños gitanos, pero pienso que si les explicas confian cada vez más en la escuela, que los niños van a estar bien,...”

Demanen una actitud de major confiança en pro d'una adequació a una nova situació social. Donar respostes als reptes socials significa començar a creure en el paper de l'escola.

L'èxit a la tasca educativa a més de les actuacions pròpies des de l'escola ha de basar-se també en el treball amb els pares i les mares tant païos com gitans.

“Tendría que haber un motor dentro del propio núcleo gitano que concienciara a aquellos que podrían no estar concienciados de la importancia de la educación, y eso es una cosa muy interna y que tienen que participar todos. (Adult gitano)

“Yo veo también bastante desinterés por parte de los padres, incluso esta delegación sistemática en un hermano o una hermana, ahí la responsabilidad llega tanto a los padres como a la persona encargada de la custodia. Ésto es lo que hay que paliar y solucionar: hacer que los padres tengan interés por la escuela, no el crío, porque del crío ya se encarga el maestro, que es su labor motivarlo. (Educador social de Primària)

Alguns gitans podrien dedicar-se a informar i formar als pares de manera que es pogués treballar en contra dels estereotipus que pesen sobre els gitans : lladres, ganduls, incívics, malparlats, ...

“Yo tengo en mi mente que 4 miembros git de este barrio, 4 de Hostafrancs, 4 de la Mina, hoy vamos al barrio, por ejemplo de Sabadell y hablamos primero nosotros, porque no queremos que nuestra cultura se pierda, porque yo me siento orgulloso de llevar mi cultura, igual que vosotros (païos) os sentís de la vuestra.” (Adult gitano)

“Somos iguales, Dios nos hizo iguales: dos manos, cinco dedos...pero yo tengo mi nieta y es gitana. Esto de la mala imagen lo tenemos que trabajar en cada barrio, de hacer unos

programas hoy en el barrio de La Mina, hoy en el barrio de...en cada barrio hacer pequeñas conferencias y hablar de la cultura, hablar de los problemas que hay, sería muy bueno. Desgraciadamente no se han aprovaos, y valían 3 pesetas. Hacer un programa y un día hablar con los padres, hacer conferencias, un día hacer un poquito de cultura gitana... Aquí es ésto lo que tenemos que trabajar, si no la gente no nos conoce." (Adult gitano)

"Tenemos que ser los propios gitanos los que cambiemos la etiqueta de los gitanos." (Educador gitano)

"Tiene que haber una comunicación entre gitanos y payos." (Educador de carrer)

També cal preparar als pares gitanos perquè vegin el futur dels seus fills perque els puguin ajudar a enfocar-se a la realitat social amb la que es trobaran.

"E- ... pero los padres no están concienciaos de la labor que se está haciendo con los crios, entonces ¿Tío, qué podemos hacer?

T- Tu me pides un consejo y esto es lo que yo te voy a decir: hacer reuniones con los padres, decirles lo que viene, es que no tardará mucho, que la vida nuestra es...

E- La información que tenemos que dar sobre nosotros, más o menos es: el mercado se acaba, y también la chatarra se acaba, y los niños, si ahora con la ESO tenemos un montón de problemas a largo plazo los gitanos viejos, dentro de lo mal que estaban, estarán mejor que los gitanos jóvenens que suben ahora." (Diàleg entre un Educador gitano, E-, i un adult gitano, T-)

"¿Cuándo vas a montar la escuela de padres?

¿Cómo sería? De hábitos, por la tarde cuando la mujer ya ha acabado sus funciones de mujer un par de horas en el Centro Cívico que vaya una gitana y les explique cómo hay que presentarse en los sitios, cómo hay que relacionarse con los adultos, los problemas de la escuela cómo se han de solucionar, hábitos de higiene, de alimentación, los canguros cuando se van al mercado que no saben qué hacer, montar una guardería con gitanas que si no no los van a dejar, ..." (Directora d'una escola)

L'escola caldria que tingués més relació amb els adults gitanos.

"Teneis que ser vosotros, porque tenemos esta mentalitat de tants anys..." (Adult gitano)

"Cuando en la escuela se montan actividades los niños y niñas gitanos acostumbran a no ir, aunque son actividades en la línea pedagógica. Son más problemas de desconfianza que económicos."

"Sería muy importante que el grupo de familias gitanas más bienestantes fuesen más activas, porque facilitarían la integración también de los otros gitanos, lo que sucede es que ese tipo de familias no son tampoco activas en la dinámica escolar."

En una de les escoles entrevistades es realitzada una activitat d'escola per a les famílies, per conscienciar als adults de la necessitat de formació, perque conequin l'escola i millorin la seva relació amb ella i també com un pont cap a la seva formació com a adults.

Les propostes de les persones implicades, tant paies com gitanes, van en una mateixa direcció:

volen una escola integradora. I per tant no serveix una escola que segregà encara que no ho faci de manera explícita en les seves declaracions però sí amb els seus fets. Com hem pogut veure els fets ens aboquen a una escola cada cop més polatitzada i el que cal és una educació en la que *tots siguin del mateix col·legi* i que lluiti contra *la desintegració social* segons les seves pròpies paraules.

17Payos o gitanos lo mismo da, pero que sean del mismo colegio, si no no se relacionan.

Por éso es por lo que nosotras propusimos desde el APA qe se hicieran actividades interescolares, extraescolares que se hicieran de forma conjunta, para que ésto no pasara, pero...

29 hacer una escuela para ricos, una para payos, una para marroquí, una para testigos de jehová,... es una aberración, es la manera de crear una desintegración social, es un peligro serio.

El pas immediat és que els pares i mares gitanos es prenguin l'escola com una cosa seva i que això doni peu a una participació efectiva.

22-en el patio suelen agruparse mucho entre ellos. (...)

Yo lo leo como un símil a lo que ocurre con los adultos, yo creo que si hubiera padres (git) en la assoc. de padres, si se consiguiera compartir más cultura o conocimiento quizá esto no se daría tanto.

I per això cal impulsar accions que facin veure el que l'escola pot oferir de possitiu pels gitanos i gitanes , fer veure que educar no vol dir atemptar contra l'essència del que vol dir ser gitano.

66Yo creo que habría que montar una buena campaña publicitaria, ¿no te a cuerdas de un anuncio que salió por televisión invitando a los gitanos a que estudiaran, incluso hicieran carreras universitarias? pues yo lo vi una vez por televisión y ya no lo vi más.

¿Por qué no hay artículos en el periódico hablando de la necesidad de que esta gente también estudie y se integre en la sociedad?

O que estos pastores desde los púlpitos digan: "oye, que teneis que llevar a vuestros hijos a la escuela"

68J-Yo te aseguro que si hubiera una figura gitana, mujer u hombre, que llevase todas esas actividades que teneis seguro que participarían más los gitanos, seguramente.

I per últim fem nostre el plantejament de que per aconseguir receptivitat cal l'apropament entre païos i gitans.

36Pasa en cualquier sector: cuanto más cercano le hagas el contenido educativo a sus rasgos culturales más receptivo le estás haciendo, en este sentido las escuelas están haciendo esfuerzos. Aún cuesta porque se tiene que conocer más a fondo la realidad para poder aportar elementos, y luego la familia gitana debería aportar más en ese sentido: como más presencia tenga en la escuela más va a favorecer que ciertos componentes educativos tengan matices de la cultura gitana.

3.17. A mena de resum

**3.6. Formes de vida, hàbits, creences i costums
dels gitans i escolarització.
Identitat gitana a l'escola**

3.6. Formes de vida, hàbits, creences...

El tipus de vida dels gitans adults repercuteix de forma definitiva en l'escolarització. El tipus de treball imposa uns ritmes, una organització que no sempre és compatible amb el sistema organitzatiu de l'escola.

"- También es que los trabajos que tienen los gitanos, normalmente los mercadillos, también te priva mucho de... si no tienes con quién dejarlo te lo tienes que llevar, no hay más remedio, y eso también influye mucho en las faltas del colegio. Se tienen que ir a la vendimia, se tienen que ir a ... tienen que llevarse los niños por delante.

- ¿Es por su forma de vida? (Entrevistadora)

- No, porque hay mucho pago de mercadillo también, pero parece que tienen más asumido que dejándoselo a la abuela, o a una vecina...

-Las abuelas gitanas también van al mercadillo.

-La abuela paga normalmente no, a no ser que tenga un trabajo, y entonces abarcan más a los nietos y dejan a los padres un poco más libres". (Diàleg amb dues mares no gitanes)

"Problemes d'hàbits, que són diferents entre les dues cultures. L'assistència, les normes, els horaris, l'alimentació, ..." (Mestra d'una Escola d'Adults)

Però a més no es dóna un diàleg entre les diferents formes d'organització, l'escola és igual per a tothom i no es tenen dificultats per plantejar-se l'adequació a situacions específiques.

"La mentalidad de los padres es la siguiente: yo tuve 3 niñas, yo no podía, mi padre compraba caballos para la venta, y si ellos se iban para Tortosa yo no podía quedarme aquí. Yo me iba con ellos y vendía con mi padre." (Adult gitano)

Qüestions com els horaris, les normes de funcionament, els espais escolars, les activitats, ... són organitzades amb uns patrons que no sempre coincideixen amb les necessitats dels nens i nenes gitans. Així trobem aspectes especialment crítics com:

a) L'assistència regular a l'escola:

"El otro día lo hablábamos con el director del colegio, sí que es verdad que hay muchos críos que fallan, pero sí que tengo la satisfacción de que gracias a la Federación han ido personas, si antes iban un 10% de los gitanos ahora van el 90% de críos.

Hay un caso: que aquí el horario de las tres de la tarde de entrar, es malísimo, porque desgraciadamente, en el barrio muchos dicen: ¡oh, es que los gitanos de Gràcia!, pero error, muchas cobran un PIRMI, muchas van de *corredisses* para aquí, *corredisses* para allí (...)" (Adult gitano)

"La escuela al ser obligatoria en asistencia diaria, ésto que para la mayoría de la población es obvio, en familias gitanas con un nivel de cultura muy bajo, pues piensan

que no hace falta ir cada día a la misma hora. Aquí están llegando entre las 9 y las 9 y media por las mañanas, y otras veces, como son familias que trabajan en el mercado, pues se los llevan con ellos para que los ayuden." (Directora d'una escola)

b) L'horari laboral dels pares i mares i els hàbits d'higiene:

"El problema que hay es que si en vez de a las 3 los dejan entrar a les 3 i mitja perquè com que vénen del mercat les senyores, totes són mares, que vénen a les 2, 2 i mitja, avui no és com antes que anàvem amb un pantaló tot apedaçat, avui qui més qui menos vol que la criatura vagi dutxada i neta, i si ve la mare a dos quarts de tres i ha de fer el dinar... hi ha molts fallos per això. Llavors si li donen aquesta mitja hora de marge..." (Adult gitano)

c) L'actitud respecte al nen/a:

"Yo creo que no manifiestamente, pero sí que implícitamente: "yo vengo, yo me integro, pero yo soy yo, a ver si tú me entiendes esto". "Sí que vengo a la escuela" pero además hay una necesidad de cariño, no, de cariño no, de respeto, en el fondo yo he interpretado que es respeto por tus propias normas." (Mestre de l'Escola d'Adults)

d) Les normes de funcionament i els hàbits dins l'escola:

"Los niños gitanos cuesta mucho que se queden al comedor, no les gusta, a los niños payos tampoco, pero ellos (gitanos) a la hora de comer en la casa tienen menos normas, están con los padres, es más lúdico, en el comedor tenían unas normas y poco a poco fueron adaptándose. Lo que vimos al final era que los niños habían aprendido normas, comían muy bien utilizando los cubiertos y luego en casa no lo hacían. Lo de comer sentados es insoportable, porque en la mayoría de las casas se come de pie y cuando se tiene hambre." (Educadora social de Secundaria)

e) La manca de representació en els continguts:

"Llevan a sus hijos a la escuela porque no tienen más remedio, porque los Servicios Sociales somos una paliza, y como tampoco tenemos herramientas pues se te escapan los argumentos y dices: "oye, habrá que denunciar ésto" y entonces sí que van una temporadita.

Pero tú sabes que el vendedor ambulante prefiere llevarse a su hijo con él para que vaya aprendiendo antes que llevarlo a la escuela." (Educador de carrer)

f) L'aprenentatge de continguts concrets:

"Ellos como son una cosa más cerrada tienen poca relación con el catalán fuera de la escuela, entonces todavía les cuesta más que a otros niños que tampoco lo oyen en su casa pero a lo mejor van a algún grupo de esplay con niños que sí lo hablan,... tienen más relaciones y ellos al ser un grupo más cerrado pues tienen más problemas. Entonces

con la lectura y la escritura en cuanto empiezan a tener problemas, a partir de 3º, empiezan a perderse un poco más." (Directora d'una escola)

g) La prioritació:

"Fede ha faltado unos días, faltó bastante, porque tenía varicela, y luego que tuvo una boda y faltó otros 15 días, a nosotros nos parece excesivo, pero hay una tradición ahí..." (Cap d'Estudis de l'Institut)

"Además yo pienso que hay familias que no hacen el esfuerzo, que es verdad que tienen economías muy bajas, pero también es verdad que tienen otras prioridades y la prioridad de la escuela pues no existe, antes tienen otras cosas. Sí que algunos quizás no pueden pero en vez de comprar 10 libros podrían comprar 4, pero deciden que no, que total en la escuela ya se lo arreglarán, delegan mucho en que la escuela les solucione la vida y a veces no se puede." (Directora d'una escola)

Dit d'una altra manera, tot és més fàcil si hi ha una actitud flexible i d'adequació a les característiques socials i culturals d'aquest tipus d'alumnat:

"Porque si tú quieres que se integren y se disfracen como tú no estás integrando, estás diluyendo su propia cultura, integrar significa integrarlo con todas las consecuencias, aceptando que él pueda ser de una manera y tú de otra. Ahí integrar no significa absorver o anular. Yo creo que éso sí que lo he detectado en todos, tanto en las chicas más jóvenes que pasaban un poquillo como en las personas más serias, luego ya de diferente es el caso de cada uno: el que va por el PIRMI, ..." (Mestre de l'Escola d'Adults)

"(En el) esplay, tienen muchísimas ganas de hacer acercamientos, y están en una zona donde hay muchos gitanos. Su actitud es muy favorable a abrirse. Cuando en la escuela se montan actividades los niños y niñas gitanos acostumbran a no ir, aunque son actividades en la línea pedagógica. Son más problemas de desconfianza que económicos." (Educadora social de Primària)

També a nivell de continguts acadèmics la cultura gitana: la llengua, la història, les aportacions artístiques i culturals, les actituds i l'estil de vida dels gitanos és ignorat de forma sistemàtica. Els pares i mares gitanos i els joves demanen major representació de la cultura gitana encara que es reservin certs aspectes com a propis i per a ser tractats només en el sí de la família.

"També és cert que els gitanos no reben que dins l'escola es valori la seva cultura, com per exemple aquí al barri (una escola) que imposa tot el que és del món paio quan la majoria dels nens que hi van són gitanos.

Les escoles que s'estan quedant amb població majoritàriament gitana penso que haurien de ser una alternativa, però no una alternativa no només als gitanos, però si la realitat és que només tenen gitanos haurien de donar valor també a la seva cultura, i penso que l'escola no recull prou la diversitat, ni els valors, ni les diferents cultures, sembla que hi

un pas endarrere ja que provoca, de fet, l'abandonament dels estudis més aviat que amb l'anterior pla educatiu.

"Se ha mejorado a nivel escolar, han mejorado los niños, pero creo que la Reforma que se aplica ahora es mala para los niños gitanos. Porque antes, en lo que era la EGB los niños estaban hasta 8º, que se podían quedar hasta los 16 años repitiendo, pero pongamos que una edad media para salir eran los 14, ahora con la Reforma los niños a los 12 años, 1º de ESO, empiezan el Instituto, y los niños gitanos es verdad que establecen un referente espacial, geográfico, que es el centro al que siempre han ido, y un referente personal con respecto a los profesores.

Si tú a los 12 años cambias a un niño gitano de centro lo que haces es perderle 2 años de su posible escolarización, antes se quedaban en la EGB porque empezaban desde pequeños, y ahora como es otro cambio de personas, profesores, y espacio, ellos se sienten mal, se sienten desplazados y nos encontramos que ya no van, hay un respeto a la EGB antigua y se pierden, se pierde una edad que antes se ganaba.

El niño gitano establece más referentes que el otro, para él el mundo de sus semejantes y adultos es muy importante, mucho más que para el otro que está acostumbrado al cambio continuo. Si a una edad temprana, como es a los 12 años, ya estaban acostumbrados a un maestro que los trataba de una determinada forma, a un sitio al que estaban acostumbrados a ir, en el cual había un cierto pase o cierta adaptación a su forma de ser,... el cambio forzado de todos estos referentes hace que se sientan fuera de lugar, que abandonen." (Mestre gitano)

Cal parlar d'un procés força intens durant les darreres dècades que ha estat correlatiu al procés de la població en general i en especial dels sectors socials de nivell socioeconòmic més baix. En el cas dels gitanos fa dues o tres dècades es partia d'una situació de desescolarització. La situació actual és d'una possibilitat real d'escolarització per a tots els nens i nenes.

"Un paso bestial. Lo que pasa es que si antes teníamos un 10% el seguimiento se podía hacer mejor, y ahora si tenemos un 70 o un 80% el seguimiento ya queda muy diluido. Si hay 3 familias que están adaptadas pero tienes 30-40 que no... por eso pienso que poco a poco.

La confianza no nos la vamos a ganar de hoy para mañana" (Directora d'una escola)

"La escuela va a más, prefiero no pensar que la escuela va a menos porque si pienso que va a menos tengo dos alternativas: esperar que se derrumbe o seguir hasta que me derrumbe yo, ¿no?

En los años 80 venían poco y numéricamente tenían que venir más, yo creo que ha habido una concienciación a nivel social al menos en un gran sector de gitanos en el hecho de venir a la escuela. La segunda parte es que tienen que concienciar a sus hijos de que hay que aprovechar el tiempo, y en ésto hay gitanos que aprovechan el tiempo y otros que no lo aprovechan, porque no todos los gitanos son absentistas."(Director d'una escola)

Una escolarització amb problemes com: una participació intermitent per part dels gitans, un cansament dels professionals per una situació que no dóna els resultats volguts i que no es resol, una major relació entre els gitans i l'escola però també una relació més conflictiva d'alguns gitans, ...

"Evolutivament ha hagut un canvi a pitjor, abans es prioritava l'escolarització del nens i nenes perquè encara no es feia, també el control de l'absentisme, treballar la manca d'hàbits d'interrelació, d'higiene,... el problema es traduiria en l'absentisme. Avui dia no hi ha tants per escolaritzar, la majoria de les famílies tenen els nanos escolaritzats des de P3, els problema és l'absentisme i altres problemes com el desgast dels professors del barri,... de tota manera el canvi no és alarmant.

També és diferent aquesta relació tant propera escola-famílies: ara hi ha més relació, però és una mica negativa, sí, tensa." (Educador social de Primària)

"Las causas no son tan sencillas, ésto no es un problema de matemáticas, y yo no estoy pesimista, pienso que ya hemos conseguido algo y que en otra generación conseguiremos que las relaciones sean mejores." (Directora d'una escola)

La projecció cap al futur apunta la necessitat d'una millora de l'escolarització que es veu diferent des de la perspectiva dels països i des de la dels gitans. Per a algunes mares de nens i nenes no gitans l'escola s'està tornant massa permissiva, caldrà una major disciplina, més exigència en els continguts de l'educació.

"- No era como ahora, teníamos más miedo, porque como te pegaban... no era como ahora. La enseñanza no es lo mismo, porque ahora los enseñan más jugando y con nosotros eran más severos,...

-Ibamos con más miedo. Pero un poco de falta de respeto también se tiene ahora con los maestros. Yo antes veía demasiada disciplina i demasiado miedo, pero ahora no se le tiene respeto ninguno a los maestros, les hablan como si estuvieran hablando con cualquier compañero normal,... que no les tienen ese respeto que les tendrían que tener, a parte de como persona mayor, como educador. A veces veo que les hablan: "¡eh, tú!" para llamar a la maestra, y creo que es una falta de respeto, que tendrían que tenerles más respeto pero sin llegar a como lo teníamos nosotros, que les teníamos más miedo." (Diàleg entre dues mares no gitanes)

Per a d'altres persones adultes no gitanes, en canvi, l'evolució de l'escola i de l'escolarització de les nenes i els nens gitans i no gitans ha millorat de forma evident:

"Mejor que antes, porque te enseñan más con juegos, y para ellos es más divertido. No se dan cuentan de que están estudiando y antes te metían más los libros. Para ellos es un juego, y a nosotros nos ponían el libro y a estudiar del libro, y se te hacía más pesado, claro." (Mare no gitana)

"Es mucho mejor ahora, más positiva en todos los sentidos.

Antes había mucha masificación, yo no leía ni hacía nada porque éramos muchos

alumnos juntos. Mis padres fueron los que me tuvieron que enseñar a leer, porque en la escuela éramos muchos.

Antes también el trato con los profesores era muy diferente, que pegaban a los niños, ... Era la disciplina que había, y como no hacíamos caso... Ahora a ningún profesor se le ocurriría." (Mare no gitana)

"... y pienso que algo queda, que se va viendo mejora pero que el problema está." (Educador de carrer)

Per a molts gitans l'escola és com és i no es plantegen que hagi de canviar sinó és que el seu nen o nena troba algun entrebanc personal. Hi ha un altre sector dels gitans que volen una escola més a prop de la problemàtica gitana i que reclamen que sigui una eina que permeti entreveure un millor futur per als gitans i els faci sortir de la marginació.

En tot cas, una metodologia de treball activa, una organització flexible, una disciplina adequada, fan que l'escolarització sigui més ben vista pels gitans. D'aquesta manera el gitano o la gitana viu una relació de major confiança envers l'escola i això li facilita la participació i, per tant, l'aprofitament real de la formació.

"Pasa en cualquier sector: cuanto más cercano le hagas el contenido educativo a sus rasgos culturales más receptivo le estás haciendo, en este sentido las escuelas están haciendo esfuerzos. Aún cuesta porque se tiene que conocer más a fondo la realidad para poder aportar elementos, y luego la familia gitana debería aportar más en ese sentido: como más presencia tenga en la escuela más va a favorecer que ciertos componentes educativos tengan matices de la cultura gitana." (Educador social de Primaria)

3.8. Relacions interpersonals:
mestre/a - alumne/a; alumne/a - alumne/a;
mestre/a - pares/mares

3.8. Relacions interpersonals: mestre/a-alumne/a; alumne/a-alumne/a; mestre/a-pares/mares.

La relació entre la família gitana continua mantenint una actitud de desconfiança cap a l'escola.

"Ara van tancar una escola que era on anaven tots els gitanos i com els gitanos, en general encara tenim una miqueta de desconfiança, i ha costat molt" (Adult gitano)

De fet en ella els professors són païos, les normes són païes, cal actuar com a païos per a ser acceptats i valorats positivament i tot això repercutiu sobre el funcionament de l'activitat educativa.

"- Desconfien de l'escola? (Entrevistadora)

- Sí, perquè en els professors tenen poca confiança, primer perquè són païos, segon perquè les normes són totalment apaiades, s'intenta contemplar la diferència però, malgrat que jo entengui que tu ets diferent, aquesta és la norma i has de passar per aquí. Això provoca que en certs moments hi hagi conflictes." (Educador social de Primària)

També, de vegades, el comportament dels gitanos no és comprés per part dels professors i professors. Malgrat això es dóna una relació que habitualment és de normalitat, encara que es mantinguin les distàncies.

Quan l'escola es majoritàriament de gitanos s'acostuma a produir un major acostament entre algunes famílies i l'escola però sempre amb un patrons de relació diferents d'els dels pares i mares no gitanos.

Aquesta malfiança o recel, molts cops latent, provoca situacions de desajustament, més que en la relació personal, que és mínima, en els casos en que no hi ha bona sintonia, en les activitats escolars.

"La escuela tiene que acercarse a las familias gitanas y las familias gitanas tienen que acercarse a las escuelas. A nivel de escuela hay cierta sensibilidad a estas cuestiones, seguramente lo que pasa es que no se sabe cómo hacer, y en el caso de la familia gitana creo que falta esta predisposición." (Educador social de Primària)

Hem pogut observar que en els casos en que els pares inicien activitats en una Escola d'Adults, i es troben a gust i veuen profitosa aquesta activitat, això repercutiu positivament sobre l'escolarització dels seus fills i filles.

D'altra banda la relació entre pares/mares i professors/professores quan es produeixen situacions de conflicte no resulta gens fàcil, ja que per part dels pares hi ha una tendència a defensar els seus fills sense atendre a raonar sobre la situació real que s'ha produït.

"El problema es que això dificulta la incorporació d'aquests nans en cursos posteriors en la dinàmica escolar. Quan hi ha una aula de P3, en que són 15 per exemple, i hi ha un nen que explica a casa seva el que li "han fet" a l'escola, el que no es pot fer és anar (els pares del nen) a l'escola i agafar a la professora i dir: "tú, ¿por qué coges a mi hijo del brazo? te

voy a coger de la coleta y..." Amb aquestes actituds és difícil que hi hagi un bon clima de convivència. I això sí que s'ha anat produint en moments, no vull dir que sigui la norma diària, però..." (Educador social de Primària)

"Los padres. Las tensiones vienen normalmente por culpa de los adultos, pero dentro de la escuela, los niños, no. Mira que hay mucha mezcla de gitanos y moros, y marroquíes, que no sé si hay uno o dos, y se compaginan bastante bien. Problemas en la puerta sí, pero más por culpa de los adultos que no de los niños." (Mare no gitana)

"...pero hasta que no hagamos una escuela paralela de educación de padres tú sabes que las relaciones escuela-familia tienen bastantes dificultades. Ésto, ¿qué está ocasionando?: esta mala relación tiene repercusión sobre la dinámica de clase" (Directora d'una escola)

"...ya hemos conseguido algo y que en otra generación conseguiremos que las relaciones sean mejores. Tu ya sabes que ahora cuando vienen a una entrevista bajan a las clases, les enseñamos cómo funciona, porque es verdad, si no han entrado nunca en una clase se sienten extraños... os moveis en otros parámetros y no te hago una recriminación, es solamente un análisis. Tú sabes que en las excursiones, colonias se ha tenido que dejar de hacer, incluso excursiones gratuitas que hemos hecho los niños no vienen "es que no me fio", esta desconfianza hacia nosotros es brutal, sea o no justificada es brutal." (Directora d'una escola)

La relació entre els alumnes i els mestres depén molt de cada cas. S'estableix un vincle particular amb cada docent i el que passa amb un no necessàriament ha d'extrapolar-se a la resta. Així com tampoc el que passa amb un/a alumne/a ha de generalitzar-se als altres familiars o als gitanos en general.

"Yo creo que necesitas un poco de empatía, de saber conectar, pero no con los gitanos, yo creo que con cualquier persona. Yo me he dado cuenta que con los adultos ,en la clase..." (Mestre d'una Escola d'Adults)

"- Hay algunos que ponen barrera, para que cuando das nuevos conceptos sean válidos los que tú ya tienes, y eso creo que es un error, un error en las dos bandas, porque tú ni tienes que anular las cosas de los gitanos ni los gitanos las tuyas, entonces esa barrera tendría que borrarse, porque el adquirir conceptos nuevos, que a tí te van bien, no significa anular los tuyos, sobretodo porque a veces son compatibles.

- Eso es alguna gente. Yo creo que en términos generales los payos no tienen problema en romper con una barrera étnica, con el gitano sí. En la medida que tú logras contactar y esa persona ve que tú no te colocas ni por encima ni por debajo, sino de tú a tú, entonces rompes ese miedo y ya está. Yo a una le preguntaba respetuosamente por el luto y ella en la clase me lo explicaba, hasta donde ella creía que se podía explicar, y ya está, no hay más problema." (Diàleg entre una mestra i un mestre d'una Escola d'Adults)

"- ¿Qué es lo que no te gustaba? (Entrevistadora)

- La gente de allí (companys de l'Institut) Los profesores sí." (Jove gitano)

"El sentir generalizado no te lo puedo decir, hay maestros que son más receptivos y otros menos, yo creo que hay que acabar con tabús y con determinadas actitudes, sobretodo orales, hacia la etnia." (Director d'una escola)

"Intentar tratar este tema supone que el profesor va a intentar actuar en consecuencia, ya te digo que puede haber maestros más receptivos y otros menos, de lo que se trata es de paliar o cambiar actitudes, que es muy difícil. Yo te puedo decir que un maestro que llega al aula de refuerzo y dice: "a ver, los gitanos a refuerzo", yo creo que esas formas de dirigirse hay que cambiarlas."(Director d'una escola)

"Vemos que la situación se está deteriorando. A los padres los llaman cuando hay problemas, y cuando no hay problemas no los llaman, entonces la sensación es: "otra vez me llama la maestra, ¿qué has hecho Manolo?", "¿es que sólo me llamais para lo malo?, ¿para lo bueno no me llamais?", "¿no sois capaces de decirme: tu hijo está haciendo un mínimo esfuerzo, o ha sido absentista y ahora no lo hace?". Entonces la vivencia desde fuera es: yo los dejo ahí, los aparcó ahí, y cuantos menos problemas mejor." (Educadora social de Primaria)

Les mares paies diuen que en les relacions els mestres donen massa confiança i que això es tradueix en problemes de disciplina.

"Que haya un poco más de confianza ya me parece bien, porque trabajar en grupo con el maestro siempre es mejor, que haya confianza, pero a veces tendrían que ponerles un poquito: "yo soy el maestro, tú eres el alumno". Un poquito de confianza sí porque se trabaja mejor sin ese miedo, pero a veces los críos se pasan mucho, porque hay que separar la confianza de la falta de respeto." (Mare no gitana)

La relació entre els nens/nenes païos i gitanos és bona en termes generals, però sempre existeix una certa distància.

"La relación entre payos y gitanos es normal, hemos tenido problemas con niños y son payos, no gitanos." (Mare no gitana)

"Yo creo que sí, que algo han avanzado porque hay algunos, muy pocos, que los mismos niños, que ya te digo que están muy integrados en la escuela en general, años atrás habíamos tenido más problemas porque los niños gitanos se juntaban entre ellos y creaban como un grupo en contra de los demás, para pegarse en el patio o todos contra éste o contra el otro, y ésto ha cambiado, y ésto ahora no existe, no hay peleas con éste porque sea un gitano, hay peleas porque éste me ha pegado sea quien sea." (Directora d'una escola)

"Problemas gordos no, los habituales: niños que se pelean, pero eso es en todas las escuelas, pero problemas gordos que puedan afectar a la marcha de la escuela no." (Mare no gitana)

Si les nens i els nens païos i gitanos van a la mateixa escola és més probable que juguin junts/es al carrer, aleshores el que es pot donar és que la resta de païos/es que no prenen contacte habitual amb els i les gitanos rebutgin relacionar-se amb aquestes païes/os. Això ve determinat pel model que transmeten els pares. La relació dins l'escola entre gitanes/os i no gitanes/os afavoreix una millor relació entre ells/es fora del centre escolar.

"Mi hija se ha acostumbrado y, por ejemplo, si aquí en la plaza se encuentra con un gitano pues se juntará con ellos, porque está acostumbrada, si está todo el día con ellos es lógico.

Pero si un niño va desde pequeño con ellos a la clase lo ve normal." (Mare no gitana)

"A mi me da lo mismo que sean payos o gitanos, pero que los niños gitanos también son muy puñeteros, les dicen a sus amigos: "oye, no te jentes con esa que es paya"." (Mare no gitana)

La distància entre les dues comunitats que no s'ha evitat quan els nens i les nenes eren menuts és fa més gran a mesura que els nens/es van creixent.

"Sigue siendo el mismo problema: los niños que se han ido criando con gitanos, que han ido subiendo los cursos con gitanos, lógicamente en la calle tratan con gitanos, y lógicamente las que se llevan a los niños para que no traten con ellos son más reacias a tratar con ellos." (Mare no gitana)

A l'edat de la pubertat la relació entre païos i gitanos pateix generalment un cert deteriorament, segurament perquè aquesta és una etapa de construcció de la pròpia identitat i es rebutjen els patrons que no es consideren propis i s'accentua el valor dels seus.

ÉS un problema de diàleg entre grups socials i culturals, així ens ho expressa la Directora d'una de les escoles:

"Vosotros (los adultos gitanos) transmitís un poco a los hijos éso: nosotros no nos hablamos, los niños no se tienen que hablar en la escuela. Y entonces desde la escuela nosotros no podemos, nosotros trabajamos el marco escolar, pero fuera de la escuela es una situación que nos desborda porque es otra concepción de la vida, otra concepción de las relaciones sociales... es una cultura diferente, y vosotros decís, que me parece muy bien, que respetáis vuestra cultura, pero a la hora de integrarse en un mundo diferente, ahí tenemos que llegar a un juego, tenemos que ir respetando unos códigos mútuos, es que si no no nos entendemos!."

3.9. Diferències entre païos i gitans a l'escola

3.9.Diferències entre païos i gitans a l'escola

A les entrevistes realitzades hem demanat quines eren les diferències entre païos i gitans. El nostre objectiu era aprofondir més enllà de les diferències que ja han quedat paleses a l'anàlisi quantitativa com, per exemple, la variabilitat en la participació, els resultats escolars deficientes..

Les respostes incideixen de forma directa en els aspectes que ja destaquem en tota la línia d'analisi que estem fent: els gitans i les gitanes tenen una cultura diferent, cosa que implica que les seves necessitats personals són diferents, i, per extensió, tenen unes necessitats educatives diferents.

"Tenemos necesidades e inquietudes diferentes para una misma situación. La situación es como si yo hablase japonés y tú hablases inglés, yo puedo tener muy buena intención, pero..." (Educadora social de Secundària)

"Es diferente de la misma manera que nuestra cultura es diferente de la otra, por ejemplo: a mis amigos payos les digo que me voy a Zafra en verano, en Semana Santa y en Navidad, y no entienden que yo tenga tanta necesidad de estar en contacto con mi familia, porque en el mundo de los payos no está tan bien vista esa dependencia, esa relación tan intensa con la familia, habrá casos que sí, pero no es lo mismo. De la misma manera que no es lo mismo la relación familiar, con los padres no existe ese enfrentamiento generacional que sí existe entre los payos,... de la misma manera estas diferencias existen entre los niños gitanos y los niños payos, son culturas diferentes." (Mestre gitano)

De la mateixa manera, com ja hem vist, les normes de funcionament intraescolars i el tipus de relacions que estableixen amb el centre educatiu els gitans també són diferents i, per tant, existeix una discontinuitat entre la família-entorn gitano i l'escola. Aquesta discontinuitat explica el fracàs dels nens i nenes a l'escola.

"Si yo voy a una escuela donde todo lo que veo no tiene nada que ver conmigo yo estaré ajeno, pero si, en cambio, yo veo que voy allí y allí participo en cosas que no me son ajenas sino que son propias mías: como mi lengua, que se escucha flamenco, se potencian cosas... se lo tomarían como una cosa personal, como una cosa suya, una extensión de su propia vida. Es que es curioso porque para un niño payo no hay tanta diferencia entre lo que es escuela y lo que es familia, incluso las normas de comportamiento son similares en la escuela y en casa, y para nosotros el salto es mucho más grande, y por lo tanto parece como si se estuviera ya abocado desde el principio al fracaso." (Mestre gitano)

Des de la comunitat gitana no s'assumeixen els objectius de l'escolarització com a propis. L'escola és quelcom alié als seus interessos primordials. I quan parlem de l'escola parlem tant dels continguts formals que transmet, com de la seva estructura d'immoble urbà, i del seu sistema de funcionament particular.

"A que no se ajusta la escuela a sus necesidades. Yo he pensado durante mucho tiempo que hay una gran división de dos mundos: el mundo de los gitanos es diferente al de los payos, y es difícil de casar esas cosas. Por ejemplo: nosotros los gitanos todo lo hacemos entre todos, y en el mundo del estudio ten en cuenta que te dicen que para estudiar tienes que estar solo, en una habitación, y una serie de cosas que son ajenas a nuestra cultura. Nosotros no cultivamos el silencio sino todo lo contrario: las grandes charlas, estar en todo

momento filosofando, encontrar cualquier momento para charlar o para hablar, o para relacionarte con tus primos o quien sea, con los amigos que vengan allí, cualquier momento es bueno para relacionarse y no existen esos momentos de interiorismo. En cambio en el mundo del payo pues es precisamente lo contrario, no sé si estoy hablando de estereotipos, pero yo creo que los estereotipos existen.

La situación de casa ya es diferente, y la situación del niño gitano ya es diferente de la que se está potenciando desde la escuela, también es cierto que tú tienes tu parte familiar, que en nosotros es fundamental, y llegas a un mundo en el que no se comparten esas mismas cosas, ya ves ahí una división. Luego el mundo de los payos, ajeno a esas diferencias impone una cultura que es la suya: es muy curioso porque dicen que el niño se debe adaptar a la mayoría, que es lo que hay, pero primero habría que ver si la mayoría de lo que se está hablando es lo bueno." (Mestre gitano)

El lligam més fort que es produeix a l'escola acostuma a ser sobretot de continuació de la vida amb el propi entorn, de manera que l'infant gitano estableix una forta relació amb els companys gitans, que sovint són familiars o veïns.

"Yo empecé a estudiar de chiquitillo y lo veía como muy normal, porque todos los niños que conocía estaban en el colegio, y yo no lo veía como algo especial. Cuando terminé EGB la mayoría de compañeros míos o bien optaron por estudiar BUP o bien FP, otros se rajaron, pero la mayoría seguía estudiando, y por eso yo también lo veía como algo normal, porque la mayoría lo hacía y yo también quise seguir haciendo. Luego cuando acabé BUP y COU me apetecía seguir estudiando y por eso lo hice. Si tú estás viendo cada día a tus compañeros del colegio y ellos siguen estudiando pues tú lo ves de lo más normal, lo malo es luego cuando ves que otros primos y primas tuyas no lo hacen, o cuando vas a la Universidad y te das cuenta que eres el único gitano que hay en tu facultad. Te gustaría que hubiese alguno más." (Periodista gitano)

Però també de manera intensa es dóna un lligam amb els professors o professores. Aquesta és l'autoritat que reconeixen i amb la que estableixen una relació de confiança o desconfiança, de valoració o de menyspreu. Les queixes, les demandes, les propostes, es formulen a través d'aquesta relació interpersonal tant per part dels alumnes gitans com per part de les seves famílies. Això fa que el lligam afectiu entre l'alumne/a i el/la mestre/a o entre la família i el professor o la professora sigui molt fort i que costi un cert temps assimilar els canvis. També fa que es doni una relació d'empatia o d'antipatia que influeix de manera molt definitòria en el procés d'aprenentatge.

Això pot explicar que es digui que els gitans són més afectius perque la desconexió amb l'entorn, tant de significacions com d'estructures i normes de funcionament, remet als nens i nenes gitans i gitanes a una relació més directa, de major dependència de la figura que els orienta en aquest entorn i que és el mestre o la mestra. En el cas dels pares sol ser també la directora o director la persona de referència, o, en algun cas, un/a mestre/a que coneixen de fa més temps o amb qui hi ha millor relació.

"Sí, lo mismo que los niños norteafricanos o los magrebís, que pueden pedirte cosas diferentes de los de aquí. Aunque se crea que son estereotipos no lo son, es verdad que los chavales gitanos son sustancialmente diferentes, ellos necesitan un tipo de contacto especial: a un niño payo puedes educarlo sin necesidad de demostrarle afecto, al niño gitano si no le demuestras afecto, querencia como dicen ellos, no se contagia de la cultura de los payos, tiene que haber proximidad, contacto físico. Un niño gitano tienes que cogerlo, tiene

que haber proximidad física para que tú puedas formarlo.

Es una contradicción porque luego el mundo de la escuela no es así. El propio maestro debería hacerlo, y cree que debería hacerlo, pero como una forma de defensa interna tuya cuanto menos contacto tengas con los chavales, ésto es un análisis que yo hago y no sé si es cierto o no, pero como menos contacto tengas con los chavales a nivel personal mejor te defiendes." (Mestre gitano)

Aquesta estratègia es dóna en altres institucions. Per exemple, en un mitjà molt agressiu com és l'entorn penitenciari el que més es valora és el tenir possibilitat d'estar amb els seus coneguts. Hem pogut veure situacions en que persones gitanes renunciaven deliberadament a beneficis personals dins la presó per tal de poder estar juntes. Evidentment en aquest entorn es més difícil mantenir aquesta relació personal amb els professionals, però també es dóna el cas que no reconeixen l'estructura de la institució com a legítima però l'accepten com una condició ineludible i capejen els seus inconvenients a través d'una forta tendència a la cohesió entre els seus i una relació directa amb un responsable al que identifiquen com a interlocutor. Comparar l'escola i la presó és evidentment odiós donat que són institucions totalment diferents, però creiem que aquest símil és aplicable a d'altres institucions o serveis que els gitans utilitzen o pateixen i que consideren com a estructures externes. Pensem sinò en la seva relació amb els hospitals o els serveis socials.

En tot cas podríem dir que, tot i que reconeixen un paper a cada una d'aquestes institucions i en concret a l'escola, ells mantenen que la solució definitiva als problemes que en elles s'aborden no la donen aquestes institucions sinó el propi grup familiar, *els seus*. En concret la preparació per a la vida adulta que es suposa que transmet l'escola, els gitans i gitanes no esperen que els vingui d'aquesta institució sinó de la família, i a una determinada edat l'abandonament de l'escolaritat dels fills i filles no es produueix perquè els pares i mares no pensin en el futur dels seus nens/es sinó perquè pensen en un futur diferent, en el qual l'escola no té res a dir ni a aportar. Per a preparar-se per a la vida adulta, tal i com ells/es ho entenen, l'escola pot ser fins i tot un entrebanc. Aquesta preparació és la que dóna la seva cultura i es transmet fora de l'escola.

"El nivel académico, voy detectando que las niñas a los 10-12 años ya no van más. Todo esto de nivel académico los payos lo tienen más asumido, en cambio los gitanos son una cultura más oral, llevan otra dinámica, pero yo tampoco creo que sean tan diferentes, tampoco sois musulmanes, ni judíos, ni nada de eso." (Educadora social de Primària)

Així també es produueixen altres efectes que són conseqüència d'aquest primer, com ara la facilitat o major propensió dels nens i nenes gitans/es envers els coneixements pràctics o directament aplicables. Es dóna aquesta inclinació cap aquest tipus de coneixements menys teòrics perquè l'interés cap als altres coneixements no ha estat prou incentivat.

"No sé, me sabe mal hablar de ésto porque yo también he visto niños gitanos que van bien, y a lo mejor les gusta las Matemáticas o las Naturales, o cualquiera de éstas, y al niño gitano que va mal, como a cualquier niño payo que va mal, a lo mejor le gusta más aquellas asignaturas en que no intervenga la parte de lectoescritura o las Matemáticas, como puede ser Plástica o Expresión Física, pero a un gitano que le vaya bien le puede gustar igual cualquier asignatura o materia.

No creo que estén especialmente dispuestos para una cosa." (Mestre gitano)

"En cambio vemos que, ¿verdad que tienen mucho arte para cantar y bailar?, tienen su arte que es innato, les ves que es una cosa innata, y en manualidades les ves que tienen mucha

habilidad, eso también debe ser algo innato de su raza, digo yo, y también hay que valorarlo. Igual que éso lo tienen muy bien pues la parte intelectual la tienen más floja, pero no por nada sino porque no la estimulan: si están todo el día bailando, cantando y dando palmas, pues éso que lo practican lo tienen muy bien, si en vez de éso estuvieran pues oyendo, escuchando música de otro tipo o haciendo otras habilidades pues también mejorarían en otros aspectos." (Directora d'una escola)

També una certa propensió cap a la proximitat i l'expressió a través del contacte físic és comprensible per les dificultats de comunicació que creen els llenguatges diferents entre ambdues comunitats.

"Yo no dejo de sorprenderme, tanto en lo bueno como en lo malo, porque de esta cultura, si estás abierto, puedes aprender muchas cosas, pero hay veces que chocas y necesitas un descodificador, de lenguaje fundamentalmente, por lo que tú comentabas de la escala de valores, de priorización de necesidades, por el "taranná" de vida, por una serie de cosas que a tí también te hacen cuestionarte tus valores y tu forma de posicionarte, no deja de ser un feedback si lo quieres aprender." (Educadora social de Primària)

Aquesta és una temàtica que no ha estat molt estudiada, però hem pogut comprovar en altres estudis que la llengua que parlen els gitans (castellà, català, portugués, francés,...) té unes característiques pròpies que els identifiquen. Característiques que es tradueixen en components lèxics i morfològics però també en un món de significacions propi, que fa que la comunicació amb els companys o el professorat no gitano sigui, de vegades, difícil.

En tot cas quan els nens i nenes han aconseguit establir un bon vincle amb l'escola, malgrat les dificultats que ja hem assenyalat, determinats canvis que són habituals en el sistema educatiu, com els canvis de professors, d'horaris, d'edifici, d'espai,... poden ser una dificultat insalvable per als gitans/es si no es treballa adequadament.

"Se ha mejorado a nivel escolar, han mejorado los niños, pero creo que la Reforma que se aplica ahora es mala para los niños gitanos. Porque antes, en lo que era la EGB los niños estaban hasta 8º, que se podían quedar hasta los 16 años repitiendo, pero pongamos que una edad media para salir eran los 14, ahora con la Reforma los niños a los 12 años, 1º de ESO, empiezan el Instituto, y los niños gitanos es verdad que establecen un referente espacial, geográfico, que es el centro al que siempre han ido, y un referente personal con respecto a los profesores.

Si tú a los 12 años cambias a un niño gitano de centro lo que haces es perderle 2 años de su posible escolarización, antes se quedaban en la EGB porque empezaban desde pequeños, y ahora como es otro cambio de personas, profesores, y espacio, ellos se sienten mal, se sienten desplazados y nos encontramos que ya no van, hay un respeto a la EGB antigua y se pierden, se pierde una edad que antes se ganaba.

El niño gitano establece más referentes que el otro, para él el mundo de sus semejantes y adultos es muy importante, mucho más que para el otro que está acostumbrado al cambio continuo. Si a una edad temprana como es a los 12 años ya estaban acostumbrados a un maestro que los trataba de una determinada forma, a un sitio al que estaban acostumbrados a ir, en el cual había un cierto pase o cierta adaptación a su forma de ser,... el cambio forzado de todos estos referentes hace que se sientan fuera de lugar, que abandonen." (Mestre gitano)

Per últim destacarem l'opinió de les mares no gitanes que diuen que elles veuen en les nenes i nens gitans les mateixes capacitats.

"- ¿Veis diferencias entre los niños payos y los gitanos? (Entrevistador)
- Dentro de la escuela yo ninguna ."

Ningú pot pensar que un fracàs escolar com el descrit anteriorment per als infants i joves gitans sigui causat a mancances de capacitat intel·lectual o d'habilitats d'aprenentatge. Les mares no gitanes atribueixen aquesta situació a la poca regularitat en l'assistència que presenten els nens i nenes gitans/es.

"- Es que hay de todo, como en botica, y la cabeza la tienen igual. El que tiene cabeza la tiene, pasa que si fuera todos los días aprovecharía mucho más, pero...
- Si un niño es listo es listo, no que sea payo o sea gitano o sea nada." (Diàleg entre dues mares no gitanes)

I també al poc suport que els dóna la família en referència a aquests aspectes més formals que potencia l'escola. Si els fills/es s'enduen materials escolars a casa no en tenen prou cura, els infants no fan els deures, ningú es preocupa per com els ha anat el dia a l'escola...

"Yo en actitud dentro de clase no he visto diferencias, pero sí en los resultados, en los niños sobretodo. A veces que les mandas deberes a casa y unos te los traen hechos y otros no, o con hojas sueltas..." (Mestra d'una Escola d'Adults)

En definitiva les nenes i els nens no són diferents, siguin païos o gitans, els qui són diferents són els pares-mares i l'entorn familiar.

"Los niños gitanos pues como los nuestros. Lo único son los padres, que tienen otra cultura... no les dejan ir a excursiones..." (Mare no gitana)

Les mateixes mares el que assenyalen és que no creuen que els nens i nenes gitans/es provoquin més problemes que els nens i nenes païos/es dins l'escola, sinó que es veu més quan ho fa un gitano, o bé que hi ha casos en que hi ha més problemes amb els gitans perquè, de fet, són majoria numèrica a l'escola, i lògicament ha d'haver més problemes provinents del grup més nombrós.

"En la clase de mi hija sólo hay 3 payos, los demás son gitanos. Como tanto por ciento es más lógico que te den más guerra los gitanos que los payos, pero es porque hay más cantidad, no porque sean más malos ni más buenos." (Mare no gitana)

"Que la condición de ser gitano no tiene porque ser una condición de igualdad de no llegar y de no poder, yo pienso que tiene las mismas oportunidades, lo que pasa es que es el entorno quizás lo que no les da... no tienen un entorno cultural igual, ni más ni menos, igual que otros niños, y éso les pierde un poco el estímulo." (Directora d'una escola)

3.10. Relacions entre païos i gitans a l'escola

3.10.Relacions entre païos i gitans a l'escola

Els gitans adults quan recorden l'escola que van tenir ens diuen que en ella es sentien discriminats, rebutjats.

"Los payos me pegaban. Yo era el único niño gitano que iba a la escuela pública, mi padre a los seis años "me condenó" a ir a la escuela, y digo me condenó bien dicho, porque era éso.

Mis primas, que estaban mejor económicamente, iban a la escuela de monjas, aquello era la jet, y no les pasaba nada, pero el único gitano que iba a la escuela pública era yo."(Mestre gitano)

"Cuando salía al patio de la escuela los niños me pegaban." (Educador gitano)

"Había cierta discriminación." (Treballadora Familiar gitana)

Actualment la situació és una altra, dins l'escola existeix una relació de normalitat entre alumnes païos/es i gitans/es.

"La relación entre payos y gitanos es normal, hemos tenido problemas con niños y son payos, no gitanos." (Mare no gitana)

"No hay ningún tipo de problema, entre los niños se llevan bien." (Directora d'una escola)

Es constata que entre nesn/es i joves hi ha una relació de major confiança dins l'escola que no pas a fora. És la llunyania cultural i la deconeixença de l'altre/a el que fa prevaldre el prejudicis i la desconfiança.

"Al decir gitano, que es decir que es un ladrón, es estafador, es un sucio, es un borrachín, es un maleante... tiene mala imagen, por lo que sea, y se tiene que sacar esta mala imagen. (...) un día hablar con los padres, hacer conferencias, un día hacer un poquito de cultura gitana... Aquí es ésto lo que tenemos que trabajar, si no la gente no nos conoce." (Adult gitano)

"... miro los medios de comunicación, miro determinadas actitudes, veo comentarios desde el típico: "eres un gitano", que puede ser una frase hecha que no tenga más importancia, hasta: "es que son los gitanos", y ya surgen comentarios de determinadas situaciones, determinados problemas, que salen en la prensa y tal." (Mestre d'una Escola d'Adults)

"Yo creo que es un problema de distanciamiento de las dos comunidades. Esa actitud, en clase, hasta que no se da ese salto que antes comentaba hay un respeto hacia el profesor, pero un respeto formal, en el fondo: "yo vengo aquí, tú eres mi maestro, pero en el fondo yo haré lo que tenga que hacer". Claro, no pretendo tener autoridad, yo hago mi trabajo y ya está, pero al principio sí que hay un distanciamiento, y ellos se ponen muchas veces a la defensiva, que de alguna manera yo creo que es lógico también, a la defensiva con el sentido de esperar "a ver qué me dice"." (Mestre d'una Escola d'Adults)

"Y que los payos conozcan también bien lo que son los gitanos, que muchas veces... porque si le preguntas a un niño payo asocia: gitano-malo, es la etiqueta que funciona. Sería la integración del grupo minoritario en el grupo mayoritario." (Educadora social de Primària)

"Lo que sí pasa es que siempre pagamos justos por pecadores: ahora mismo Manolo tiene un niño gitano que es fenomenal, ese niño va a cualquier parte y los castellanos dicen: "los gitanos son gente maravillosa", pero si ese niño que tiene Manolo es un sinvergüenza todos los gitanos son unos sinvergüenzas. Hasta que la sociedad no sepa que María, que es paya, no es como Pilar, que es paya, Pilar es mala pero María no. Esa es la etiqueta que tenemos los gitanos, y hasta que éso no empiece a romperse..., que ya se está rompiendo, pero tenemos mucha faena por delante." (Educador gitano)

I aquesta situació es dóna més al carrer que no a l'escola, on la proximitat fa que es normalitzi la relació, si més no, fins que arriba el moment del conflicte en que el recurs fàcil és dir: "que és gitano".

"- Com percepens els païos als gitanos que estan amb ells a classe? (Entrevistadora)
- Yo dentro de la clase no tanto con desconfianza, fuera de la clase con desconfianza.
- Es más, yo he llegado a notar una actitud comprensiva, de aceptación. A la que ha surgido un tema trivial, no ya profundo, de cualquier cosa, en el que había alguna implicación ideológica o étnica, o de cultura, en seguida... se ha ido limando algo, algo, que en cuanto surge algún tema pequeño de detonante enseguida se reacciona recordando o intentando recordar aquellas creencias generalizadas sobre los gitanos (...) "¿lo ves?, no si ya te decía yo que con los gitanos hay que tener cuidado", luego viene el otro y dice: "bueno, tampoco es éso". Esto son situaciones específicas y sería injusto decir que es unánime, no es unánime, pero creo que sí con facilidad se recuperan determinadas ideas." (Respostes d'una mestra i un mestre d'una Escola d'Adults)

Es dóna més una relació conflictiva amb nens i nenes d'altres escoles o del carrer que amb els propis companys de l'escola, siguin païos o gitanos.

"No hay ninguna diferencia dentro ni fuera entre los mismos niños que son del cole, pero con los de otros colegios o con otros de la calle sí.
Payos o gitanos lo mismo da, pero que sean del mismo colegio, si no no se relacionan." (Mare no gitana)

De fet la problemàtica de la tensió interètnica és latent a l'entorn, i l'escola, tot i que no és el lloc més immediat en que es manifesta, tampoc és aliena a aquesta situació o a les situacions de rebuig i de racisme.

"Sí que hay un conflicto latente, que no siempre se expresa a nivel público pero que sí existe.

Cuando te juntas con un grupo de madres (no gitanas) siempre sale, sale el tema de la higiene, de cómo van los niños, de si los padres gitanos participan o no en las dinámicas de la escuela, sobretodo en la relación con los maestros, y salen los tópicos de que si a los gitanos se les ayuda y a ellos no. Ese tipo de conflicto está ahí latente, no es que sea preocupante pero está ahí." (Educador social de Primària)

En tot cas els gitans i gitanes defensen el que consideren que és seu: defensen la pròpia identitat com a grup.

La cohesió interna dels gitans no dóna només un repliegament enfront dels països en general, sinó també al davant d'altres grups minoritaris com ara els magrebins o els centre-africans.

"(...) en el barrio del Raval a parte de mucho gitano hay gentes de cualquier sitio: árabes, sudamericanos, de cualquier sitio. Entonces hubo un enfrentamiento verbalmente grande, no aceptaban en aquel barrio a gente que no fuera gitana o paya, los mismos gitanos. Los gitans querían su comunidad, los payas estaban admitidos ya, pero superradicales con el resto de emigrantes, (...)

Me chocó que unas personas que habían pasado por un racismo, que habían sido repudiadas en parte, ahora fuesen capaces de repudiar a otras personas en inferioridad de condiciones." (Mestra d'una Escola d'Adults)

Tampoc cal amagar que en el cas d'un nombre reduït de famílies gitanes sí que existeix una relació conflictiva amb l'entorn, que es fa més greu davant dels països, però que depèn, en gran mesura, de les característiques particulars d'aquesta família..

"Puede haber de todo: de familias que ya se conocen y gente que está con otras características pero eso pasa también con familias payas: los problemas de ilegalidad... Los problemas se concretan en familias determinadas más que con grupos culturales."

(Educadora social de Primària)

Un altre aspecte és que els pares i mares no gitans es poden trobar incòmodes davant de formes d'expressió que no són pròpies de la seva comunitat i que no poden valorar en la seva justa mesura.

"Hay algunas madres gitanas, y algunos padres, que usan amenazas, y hay familias que se asustan.

Realmente nunca ha habido una pelea pero la gente se asusta.

Al nivel de maneras de proceder hay una diferencia importante." (Directora d'una escola)

El problema és més de formes d'expressió de referents que no de continguts però, segons es prenguin aquestes formes d'expressió, es pot arribar a un confrontament o un distanciamiento definitiu. Es tracta, per tant, d'un problema de comprensió i de tolerància.

3.11. Aules especials. Recursos i estratègies per abordar el tema gitano

3.11. Aules especials. Recursos i estratègies per abordar el tema gitano

En principi cal considerar que no es pot parlar d'unes necessitats educatives especials d'entrada per tots els nens i nenes gitans pel fet de ser-ho.

“¿Los niños y niñas gitanos presentan necesidades educativas específicas? (Entrevistadora)
No. En el trabajo académico sólo con los absentistas, la escuela pedagógicamente está organizada diferente, tenemos agrupamientos flexibles...

El refuerzo es para los niños absentistas y los niños con dificultades, que los hay como todos.” (Directora d'una escola)

Ara bé està clar que l'entorn familiar marca en gran mesura l'èxit o fracàs de l'escolarització, i més en els primers anys. El posicionament dels pares davant l'escola marca les opcions d'èxit de l'infant al centre escolar. Per tant una primera mesura de treball caldria que fos la formació dels pares i mares gitans per tal que comprenguessin el paper que l'educació pot jugar pel bé dels seus nens/es.

“Lo que tenéis que hacer es trabajar conjuntamente (prios i gitanos) porque si empezamos a ver: una escuela gitana, una escuela no gitana, que si un sitio gitano... porque a la larga ya te digo.” (Adult gitano)

“No si lo que no queremos es... la escuela está hecha para la gente española, entonces lo que no queremos es que se quede sólo para gitanos.” (Educador gitano)

“Sí. (...) Estoy sufriendo por mis nietos y por mis hijas que tienen 40 años porque veo ¿qué vejez van a tener?. Porque se está terminando (les filles fan venda ambulant). Entonces lo que se tendría que hablar, coger a los padres y con paciencia... (...)

A ellos como padres les tienes que decir: por el bien de vuestros hijos, si quieres el bien de tus hijos haz el favor de venir (a les reunions formatives de pares-mares).” (Adult gitano)

També cal un treball específic per a contrarrestar els efectes del fort absentisme que es dóna entre els gitans. La nena o el nen gitano no demanarà una actuació especial, però si presenten un important nivell d'absentisme això els portarà a una situació de marginació dins l'escola si no es prenen les mesures escaients.

“No. Es igual que lo que piden los payos. En la adaptación a la escuela en los primeros años no piden cosas distintas. Lo que pasa es que los niños gitanos faltan mucho más a la escuela, yo he tenido niños gitanos superespabilados que la maestra me dice: es que lleva una semana que falta, justo cuando estamos haciendo las vocales o las consonantes y era importante que no faltara.

Porque cuesta entender que si el niño tiene un poco de mocos no va a la escuela en una semana, está malo, pero no tan grave para no ir al colegio, y poco a poco se va descolgando, aunque hay niños que no, que acaban 6º con un nivel bastante importante. El niño que no sigue el ritmo y está en refuerzo escolar es por causa del absentismo, la mayoría de niños gitanos si hubieran seguido irían bien, se retrasan por faltar, no porque sean más tontos ni más listos.” (Educadora social de Secundària)

“Yo creo que no.

Lo que pasa es que sí necesitan que se esté más por ellos, más atención, porque en general tienen un retraso respecto al grupo bien sea porque se han escolarizado más tarde de P3, o porque han faltado mucho, entonces se va retrasando su escolaridad y no llegan al nivel del grupo, entonces hay que hacerles trabajos específicos para ellos. Hay muchos niños que vienen un día, dos no, otro sí,... y como no tiene libros la mayoría, que es uno de los principales problemas, entonces no siguen el ritmo de la clase y en un par de años ya se han perdido de estar al mismo nivel. Hay niños que sí pueden ir siguiendo pero necesitan más atención porque no tienen libros, les tienes que hacer photocopies de algún trabajo especial, porque si ya no puede seguir el nivel pues hay que comprarle algún cuaderno especial, cosas diferentes. Y eso a ellos tampoco les motiva porque no están al mismo nivel que los demás, y cuanto más mayores se hacen más se dan cuenta de que: "yo estoy sumando y mi compañero está dividiendo" pero claro, si no sabes sumar no puedes avanzar, y ahí empieza un poco el problema de algunos niños, que tampoco todos, pero en general el nivel suyo no es el mismo que el del resto del grupo.” (Directora d’una escola)

“Hay grupos flexibles, por ejemplo en 1º y 2º, que es donde aprenden a escribir, se hacen grupos flexibles y la mayoría de... hay otros niños que no son gitanos y también van al grupo, pero a ellos les conviene. De entrada necesitan ya un grupo reducido siempre y cuando se pueda, o en 3º y 4º se les da refuerzo en algunos momentos concretos de la semana, no siempre.

Se les prepara material a parte por eso, porque no tienen libros,...

Principalmente es grupo reducido, grupo de refuerzo o material especial, y después la tutora tiene que hacer lo que pueda dentro de la clase pero tampoco contamos con más recursos ni con más personal.” (Directora d’una escola)

L’altre repte que té l’escola és treballar continguts específics pels nens i nenes gitanos amb els que s’identifiquin i els aportin eines per a la vida en el seu propi entorn.

“Problemas sí que tenemos, porque los gitanos son una minoría que viven en un mundo en que son una minoría y el problema está en que se integran o... Las metodologías son diversas: porque con la Reforma dentro de una misma escuela hay mucha diversidad. De hecho se trabajan los contenidos, por ejemplo si los gitanos dicen que quieren trabajar al Camarón de la Isla sirve igual que los que quieren trabajar a Beethoven, porque los contenidos son los mismos: estás trabajando la música, el ritmo, la historia, la geografía, ...” (Directora d’una escola)

Els recursos dels que disposa l’escola ens els defineix amb precisió el testimoni d’aquest director d’una d’elles:

“Lo que se hace por los alumnos son tres tipos de atenciones, la tercera yo creo que se hace, o que hay profesores que la hacen. Una es el agrupamiento flexible, se hace en el ciclo inicial, que hay 5 grupos flexibles, de carácter homogéneo según el ritmo de trabajo y el nivel de aprendizaje, otra es el grupo de refuerzo, que en unas determinadas horas, normalmente las de lengua, se sacan a determinados alumnos, independientemente de que sean absentistas, pero en muchos casos coinciden que son absentistas, se les saca de su clase y se les lleva a otra clase y reciben una hora que se llama de refuerzo, y después la tercera fase o la tercera actuación que es la labor individualizada que tiene que hacer el

profesor dentro de clase con sus alumnos. La más difícil es la tercera, porque supone que el profesor tiene en clase un número normalmente ya elevado de alumnos, y tiene que explicar, seguir el ritmo ya normal de la clase, normal con comillas, intentar conseguir los objetivos básicos que corresponden a ese nivel, y no sólo explicar, también poner actividades, corregirlas,... y tiene muy poco tiempo, a veces ninguno, para atender a ese alumno que la mayor parte de la atención la recibe en el grupo de refuerzo y en el grupo flexible.” (Director d’una escola)

Ell mateix apunta que no es tracta només d’un problema organitzatiu, tot i que determinades opcions metodològiques o organitzatives suposin una decisió de suport o una de marginació. Es tracta d’un problema de recursos però també és un problema d’orientació.

“E- Los chavales tenían un nivel muy bajo, llegaban aquí y se encontraban descubiertos, que no sabían qué hacer, no estaban a nivel y se tenía que trabajar de diferente manera con ellos.

C- En ese sentido hacemos bastantes esfuerzos de cara a atenderlos: los agrupamos de una manera, de otra, hacen unas asignaturas juntas y otras separados, ...” (Diàleg entre un Educador gitano E-, i el Cap d’Estudis d’un Institut, C-)

Determinades actuacions específiques poden esdevenir un recurs per a que l’escola no “faci aigües”. En el fons cal una actuació global i consensuada, d’altra manera els recursos són només mesures de contenció o més menors, però difícilment eines de construcció a nivell personal i de la comunitat.

“¿La respuesta de la escuela cómo es? (Entrevistadora)

A- Para todos los gustos. Yo diría que la palabra es contención.

M- Pasa que cuando estamos en una escuela normalizada, en un barrio normalizado, y tiene un caso de absentismo crónico todo el mundo se puede incidir en ese problema y normalmente se resuelve, ahora cuando el problema se te escapa de la mano porque no es ya el problema de una familia, o dos, o tres, si no que hay un número muy grande de absentismo, crónico además, ésto ya se te escapa de las manos, y las alternativas o las respuestas no la tienen ya que dar los maestros, ni los Servicios Sociales, ésto ya es un problema político, (...)” (Aportació de dos Educadors socials)

“Lo que hay que hacer es ésto, no plantearse unos objetivos de que yo voy a sacar de aquí unos intelectuales, porque no los vas a sacar, pero lo que intentas es no sacar delincuentes. Que cuando tengan 18 años por lo menos puedan aguantar bajo un techo, porque el problema es éste, es la claustrofobia, entre comillas, es que no aguantan, los chavales entran en la escuela y se les cae todo encima, es la sensación de estar encerrado.” (Educador de carrer)

Per a respondre a la situació de la població gitana cal tenir en compte la seva situació general però atendre també de forma més específica el cas de cada nen o nena. Els instruments de suport, de compensació, si són utilitzats de forma indiscriminada poden esdevenir eines d’estigmatització i alhora de marginació.

3.12. El pas a la Secundària Obligatòria

3.12. El pas a l'Educació Secundària Obligatòria

Després de la trajectòria que hem vist a l'escola durant l'educació infantil i primària diríem que aquesta és la crònica d'un fracàs anunciat. Uns nens i nenes que no troben els referents que busquen, que fracasen a les matèries escolars, que s'agrupen entre ells/es perquè no acaben d'integrar-se en un entorn que no els és propi, que aborden uns continguts llunyans, que tenen un sistema d'organització en dissonància amb les seves pautes de vida, ... quan arriba el moment de la pubertat en que es defineix de manera més consistent el seu futur abandonen l'escola i es refugien en un entorn més acollidor. Si aquest està ben estructurat es pot donar una situació de marginació però amb la protecció del propi grup social i cultural. Si la situació és de desestructuració llavors la problemàtica es veu agreujada.

A més durant la Primària es dóna un seguiment, uns reforços als nens i nenes que ja no es donen a la Secundària. I aquesta pèrdua es produeix de cop sense un període de transició.

“Y no sólo a los gitanos, hay muchos padres que ven a sus hijos y están angustiados, los niños les fallan a mitad de curso. Es que vosotros haceis mucho hincapié en el tema gitano y no es el tema gitano, es el tema de nivel. El Instituto de Secundaria hoy en día no está preparado, no tiene los medios para hacer tantas adecuaciones, los niños con dificultades es imposible que se adapten a Secundaria: no tienen las suficientes horas de taller, no tienen los suficientes profesores de educación especial, ni la suficiente ratio de subvenciones de talleres... Entonces los niños que están aquí en Primaria 5 horas de talleres si allí sólo le dejan 2 ya me dirás si ese niño va perdido o no. No es un tema de gitanos, te lo tienes que meter en la cabeza, es que..., yo no estoy en contra de la Reforma que tiene una filosofía muy bonita, pero en la práctica está dejando fuera a toda la población marginal, que queda cada vez más excluida. Toda la gente tiene problemas, no sólo los gitanos.

También es que vosotros estáis acostumbrados a todas las ayudas que se os dan: becas de comedor, son todas para gitanos, becas de libros, aquí hay material socializado y se compra todo el material en común, son de la escuela y se paga una cuota por préstamo, y vosotros estáis acostumbrados a aquí y en Secundaria el pastel es el mismo pero hay que repartir para más: "ah no, yo los libros no los pago". Hay una discriminación, los varemos que ponen para ésto: no tener declaración de renta... cumplen todos los requisitos y no quiere decir que el poder adquisitivo sea peor, porque tú sabes que hay familias con muchas más necesidades primarias que muchos de vosotros. Entonces van a la Secundaria y claro...

Les hemos hecho creer que hacen un favor a la sociedad actual si escolarizan a los niños (...) "ah, yo te mando a la escuela al niño, ¿qué me das a cambio?", y ese juego no vale. El paso a Secundaria costará, pero no sólo a vosotros (gitanos), sácatelo de la cabeza, fuera de vosotros muchos peor.” (Directora d'una escola)

L'arribada a la Secundària es produeix en un moment en que el nen/a gitano està cansat de l'escola, té un baix nivell, el nou context li fa por, i possiblement tampoc té el suport dels pares.

“¿Por qué dejásteis de ir al Instituto? (Entrevistador)

- Como no sabíamos casi nada nos mandaban recuperación.
- Nosotros lo hicimos bien, pero yo iba por séptimo, en octavo yo iba retrasado.
- Yo me iba con mi padre al mercado.

- Pues si mi papa necesitaba que lo ayudara, yo ¿qué quieres que haga? .
- En el colegio me aburro, porque no sabía de las cosas y sólo me mandaban que hiciera dibujos y a estudiar casi nada. Y también porque: ¿puedo ir al lavabo? no ¿puedo...? no.
- Como íbamos retrasados (a l'Institut) siempre nos ponían a hacer dibujos.
- Un payo amenazó a mi prima... (va haver una baralla fortia, amb intervenció de la policia) mi papa sí quería que yo fuera, pero el día del juicio mi papa dijo que no, que no quería que fuera a la escuela.” (Respostes d'un grup de 7 joves gitans que no van iniciar la Secundària o la van abandonar al primer curs)

“¿Qué es lo que no te gustaba? (Entrevistadora)

- La gente de allí (companys). Los profesores sí.
- Porque yo no quería ir y mi papa me obligó. Yo allí me aburría y no hacía nada. No me gustaba el Instituto a mí.
- Que la gente cambiara, que hubiera sido más amable. (no tenia cap company del seu barri ni conegeut) No había más gitans, estaba mi primo y al otro dia se fué.” (Grup de 7 joves gitans)

“¿Qué es lo que cambiarías? (Entrevistadora)

Lo primero estar a una altura de ellos, de todo lo que me he perdido saber igual que ellos, porque si tú vas al colegio y los demás están dando otra cosa te sientes más torpe, y eso es lo que me pasó, yo no iba al colegio por éso. Me daba vergüenza que yo hiciera cosas menos que ellos, si hacíamos un dictado no dábamos ni una, muchas faltas... los únicos que fallábamos era yo y el Luís un poquillo, éramos tres gitans y los tres mal.

Lo primero no perderme ni un dia de colegio, y que mis padres me hubiesen obligado, porque ahora mira ¿ves?, y me lo dijeron: ¿no quieres ir? luego te arrepentirás, dicho por su propia boca.” (Jove gitano)

En el cas de les noies la problemàtica encara es veu agreujada i el pas a Secundària esdevé el definitiu punt i final de la seva escolarització.

“Las niñas ya no iban al colegio en 6º, ya no asistían al colegio, con lo cual ya no tiene sentido que empiecen en la Secundaria, si no deben saber ni leer ni escribir.” (Educadora de Secundària)

“- Si a los 12 años ya costaba seguirlos manteniendo el hecho de que se tengan que cambiar al Instituto y se tengan que matricular es la excusa ideal para no hacerlo y desescolarizarse.

- El caso de las niñas es distinto? (Entrevistadora)

- No, ya no iban cuando estaban en 6º, yo no conozco a ninguna que fuera.

A los niños es a los que les ha afectado porque las niñas sólo era una continuidad de lo que pasaba.” (Educadora de Secundària)

Amb la implantació de la Secundària s'ha provocat una situació en que es donen elements com ara: el trobar-se en un ambient nou i desconegut, que pot provocar sentiment de desprotecció; les dificultats per a confrontar-se a les noves matèries; la manca d'interès i el conseqüent avorriment; un ambient de tensió i, fins i tot, potser de violència; i d'altres aspectes novedosos que poden provocar regressió en una part del col·lectiu de gitans joves.

“No me atrevo a decir que negativamente pero hace falta un proceso. Puede haber una regresión: las familias gitanas que habían logrado aceptar la escolaridad de sus hijos hasta los 14 años con la ESO puede que los niños abandonen la educación obligatoria, sobretodo en este barrio en que el desplazamiento es necesario. Ésta es una excusa que las familias están utilizando, los gitanos son muy proteccionistas hacia los niños y por lo tanto: “no quiero que mi hijo vaya solo en el autobús”, “que vaya con otros más mayores que le van a enseñar cosas malas”,...” (Educador social de Primaria)

“J- Sabes lo que ha pasado en (barriada) es que el Instituto ha seguido en la misma escuela donde estaban y no se han tenido que cambiar de colegio. El (escola) pasó de ser colegio a ser Instituto y en el año que tenían que seguir han seguido bastantes. Ha facilitado el seguir.

E- Vamos que los gitanos ni se enteran, se creen que es el colegio y es el Instituto. Para los gitanos no ha cambiado nada, los mismos maestros, no ha cambiado nada, sigue todo igual.

J- Han tenido que hacer la preinscripción pero no cambian de nada, y como ya lo conocían de muchos años, llevan toda la vida, y algunos maestros han continuado... no como los de (barriada) que tenían que subir aquí. Les ha facilitado, incluso a algunas niñas, que están en 6º y ahora están empezando a hacer absentismo, pero siguen.” (Diàleg entre un Educador gitano, E-, i una Educadora social, J-)

“Además con la Reforma hay una violencia que no es en (barriada) solamente, que es a nivel general, que también se le está escapando a todo el mundo de las manos. La verdad es que hay una violencia por parte de los chavales tremenda, que me digan cuántas escuelas hay con maestros agredidos, etc.” (Educador de carrer)

Com ens explica en el seu testimoni la següent Educadora de Secundària el 50 % no es matriculen a la Secundària i l'altre 50% fan els passos previs però molts d'aquests/es alumnes potencials no arriben a matricular-se i assistir realment a l'Institut.

“Este tema del traspaso de la Primaria a la Secundaria resulta que los niños de 6º y de 8º que representa que tenían que ir para el Instituto, el 50% o más, tengo ahí la lista, no se han matriculado en la Secundaria. No se llegan a matricular.

La mayoría no llegaron ni a matricularse, hicieron la preinscripción, pero no llegaron a hacer la matrícula. Algunos no se preinscribieron, otros se preinscribieron pero no llegaron a hacer la matrícula, otros sí se matricularon pero no se presentaron el primer día..., la cosa es que están sin colegio el 50%, si en las clases había 14 niños (gitanos) pues 7 no se han matriculado. Es representativo el porcentaje, no el número de niños porque ya son pocos en las escuelas que yo llevo.”

“Quiero decir que aunque empiezan a llegar no van a ser una cantidad tan importante como tendría que ser, porque muchos de ellos se van a perder en lo que digo yo la subida del Llano. Muchos de ellos no vendrán aquí.” (Cap d'Estudis d'un Institut)

I encara els que assisteixen tenen els problemes que hem enunciat anteriorment i, a més, també un problema económico ja que la Secundària demana fer front a noves despeses.

“De los 14 empiezan 6, de los cuales solamente quedan 3 cuando les dicen que tienen que pagar el material y los libros, como no lo pueden pagar dejan de ir al colegio.” (Educadora

social de Secundària)

“Y con la Secundaria se lo han puesto facilísimo, es un colector.” (Educadora de social de Primària)

Tot i amb això algunes de les persones entrevistades diuen que si es fa un seguiment acurat els gitans s’incorporen de forma regular a la Secundària.

“Todos los niños han pasado a la ESO, hacemos un trabajo muy exhaustivo de seguimiento de matrículas. El año pasado solamente una niña de 36 fue matriculada pero no ha ido al colegio. De todo el colegio sólo una niña gitana no fue.” (Directora d’una escola)

Els problemes que es presenten són perfectament previsibles i cal establir el mecanismes per a controlar-los. Molts nensi nenes païos d'aquesta edat tampoc anirien a l'escola si els pares no els obliguessin.

“La que tengo de 16 años ya lleva desde P3 en la escuela, y son muchos años, y ella ya quiere irse a trabajar, y disponer de sus cuatro durillos, se cansan, se cansan mucho.” (Mare no gitana)

“Los payos van todos, hay algún caso que no pero son casos excepcionales. Otra cosa es que después lo empiezan a dejar por el problema que no quieren estudiar, que se rebotan... sobretodo se está dando en 4º, en cuanto cumplen los 16 años se van, o no se acaban de adaptar y crean muchos conflictos. Hay problemas, de que no se matriculen no, pero de que hagan absentismo hay un montón.

Porque los padres les obligan, pero los niños pasan de 8º a 3º de ESO rebotadísimos.” (Educadora de Secundària)

“Hay familias no gitanas que el tema de la Secundaria también les va a costar, porque estamos hablando de niños que ya en la Primaria les cuesta mantener la escolaridad, que son menos porque la familia paga ha entendido y acepta la escuela como un valor importante en el proceso de desarrollo de su hijo, en la familia gitana está en proceso de ello.” (Educador social de Primària)

De fet la mateixa Reforma Educativa també preveu uns referents més adults que podrien més adequats a la seva edat, i també preveu l’adequació dels continguts a través de les adequacions curriculars.

“Yo creo que la Reforma en los gitanos afecta de forma muy positiva, porque lo que pretende es hacer una enseñanza diversa y motivadora, que afecte precisamente a los intereses de cada uno.

Conociendo el riesgo que hay debe haber un trabajo desde la escuela, desde Servicios Sociales, desde el Departamento de Enseñamiento, desde las instancias que haga falta para paliar este riesgo, y pienso, además, que es un buen momento para que los niños dejen el centro, porque: viene aquí a la escuela con 12 años, en plena adolescencia, con todo lo que implica ésto, y está viendo cada día a la señorita que le limpió el culo el día que se escapó su caca, claro ésto... Entonces pienso que es un buen momento para romper, cambiar, es una iniciación a la edad adulta y tiene problemas, claro, pero se pueden prever.

Sí hay personas que se pueden perder, pero... mira: un quinqui que venía aquí ahora cada día va al Instituto, lo llevamos de la mano, lo que nosotros hacemos es un acompañamiento muy exhaustivo de la ESO, hemos invitado aquí a los directores de los colegios de ESO para que hablaran con los padres, hemos llevado a los niños a ver los Institutos, ... Nosotros tenemos que dar un servicio a los ciudadanos y si los ciudadanos tienen derecho a estar escolarizados hasta los 16 años..." (Directora d'una escola)

"Yo creo que pierden una gran oportunidad los gitanos que no van a la ESO, porque en la ESO a parte de seguir una enseñanza diferenciada tienen ocasión de trabajar en talleres y aprender un oficio, lo que dices tú: de fontanero, carpintero, electricista, ..." (Director d'una escola)

També hi ha sectors que veuen una possibilitat en la Reforma, encara que no sense dificultats, que pot permetre no perdre una oportunitat que més endavant es podria lamentar.

"Lógicamente costará, pero yo no lo valoraría como negativo, la situación de las familias gitanas exige que se haga un trabajo para conseguirlo, se necesitará un tiempo y se pagará un precio; que es que si en estos momentos habíamos conseguido que los niños gitanos aguantaran en la escuela hasta los 14 años, ahora, y sobretodo las niñas, a los 12 ya dejen la escolaridad." (Educador social de Primària)

"Pasa que luego todos no arrepentimos de no haberlo hecho. Lo que pasa es que la edad que tiene su niña, 16 años, es una edad mala, piensa más en divertirse, tiene otras ideas. Y luego ya cuando llega la edad de ser adulto te arrepientes." (Mare no gitana)

3.13. Altres ofertes educatives. Continuitat de l'educació

3.13 Altres ofertes educatives

Si les activitats ordinàries de l'escola ja hem vist que són noves per a molts gitans i que encara no formen part del nucli bàsic del que ells consideren l'educació necessària per a viure com a gitans o gitanes, llavors altres activitats com ara les extraescolars, l'esplai, l'esport, l'educació d'adults, ... encara són mes llunyanes, mes perifèriques respecte la seva idea d'educació.

“... los gitanos se tienen que dar cuenta que estamos haciendo una labor, que yo estoy haciendo una labor allá. Llevamos 3 años que los niños enrollados, que en vez de estar pegándole patadas a las latas y metiéndose con quien no deben,... todo eso está controlado porque los tenemos allí dándoles caña”. (Educador gitano)

“A otros niveles no hay gran cosa, si hubiera una oferta se podría hacer un estudio de qué utilización hace la familia gitana de esa oferta, porque ahora las ofertas son de un estilo en que lógicamente la familia gitana no va a participar, estamos hablando de charlas en el centro cívico, de cosas que no forman parte de la dinámica de funcionamiento de la familia gitana”. (Educador de Primària)

Això no vol dir que no els semblin interessants o que no les valorin, però no pel seu contingut educatiu sinó per altres motius com ara el gaudir de la pròpia activitat, trobar-se amb els amics, passar l'estona, la curiositat,

“¡Se los lleva el José!
Van al caló, a la música, ¡a todo eso!, están obsesionados porque mira: tienen amigos, están juntitos, se quieren, y mira, les da mucho bien”. (Pare gitano)

“A nivel de infancia no hay recursos, sólo el Centro de Tarde del MAIN, que está haciendo un trabajo muy importante sobretodo con el tema de los hábitos de higiene de los chavales, de trabajo de hábitos sociales, relación de grupo, socialización de los chavales”. (Educador de Primària)

En principi són activitats que no es valoren com a necessàries però potser per aquest motiu quan es donen amb una certa continuïtat els pares gitans valoren el seus resultats segurament perquè no hi ha unes expectatives prèvies respecte a elles.

“(...) cuando se montó el esplai les dije: deja a los niños en el esplai, deja a los niños que vayan a la escuela, porque si dejaba a los niños en el parque los niños en vez de jugar se comían el parque. Ahora el tiempo libre que tienen lo dedican al esplai, que van niños payos y gitanos, y han aprendido a compartir, a jugar a pelota,... porque antes en vez de jugar se comían”. (Educador gitano)

Quan aquest tipus d'activitats s'organitzen en el marc de l'escola els gitans desconfien més.

“Lo que sí que es más generalizado es que es una cultura un poco ajena, se valoran los instrumentos: aprender a leer, aprender a escribir, ...” (Educador de Primària)

“Tú sabes que en las excusiones, colonias se ha tenido que dejar de hacer, incluso excusiones gratuitas que hemos hecho los niños no vienen "es que no me fio", esta desconfianza hacia

"nosotros es brutal, sea o no justificada es brutal". (Directora d'una escola)

"Cuando en la escuela se montan actividades los niños y niñas gitanos acostumbran a no ir, aunque son actividades en la línea pedagógica. Son más problemas de desconfianza que económicos". (Educadora de Primària)

"No lo puedes cambiar porque no les gusta, no se fían y les da miedo a las madres". (Educadora de Secundària)

"La respuesta de los padres es negativa, porque no participan y deberían participar como los demás. Que yo sepa sólo está Juan Ramón de 6º que recibe clases de ordenador, los demás fútbol, que son actividades del barrio más que de la escuela". (Directora d'una escola)

De l'escola s'espera altra cosa que organitzar excursions, visites culturals, sortides, festes, ... En aquest tipus d'activitats la participació dels gitanos és baixa.

"De totes maneres tenen molt clar certes coses, per exemple a excursions no van mai a cap, en sortides no hi participen, en activitats lúdiques només en algunes, depèn això també de la religió..." (Mestra d'una Escola d'Adults)

"(...) no van a excusiones ni nada de actividades extraescolares". (Mares d'una AMPA)

"Estuvimos 3 años haciendo y de los vuestros (gitanos) ninguno de apuntó, lo que hacen ellos como Asociación tiene más éxito.

Si somos nosotros los responsables... lo de ellos sí ¡porque están ellos delante!". (Directora d'una escola)

"D- Y mira que había talleres de costura, de punto de cruz, que se hacían modelos de vestidos en papel y a las niñas les encantaba, pues no las dejaban. Había unas cuantas que estaban encantadas, eran niñas que estaban en refuerzo y querían ir, pero los padres no las dejaban.

E- ¿Por qué participan los críos y las crías? pues porque hay un mediador gitano por medio.

D- En la escuela hay mecanografía, informática, dibujo,... la oferta está bastante bien.

E- Yo te aseguro que si hubiera una figura gitana, mujer u hombre, que llevase todas esas actividades que tenéis seguro que participarían más los gitanos, seguramente". (diàleg entre el Director d'una escola D-, i un Educador gitano E-)

"En las salidas puede que te participen algo pero en lo que es las colonias ninguno. Hasta ahora los gitanos... todavía es difícil, si hay una salida todo el día seguramente, si se busca los medios, participarán, pero colonias no, porque dejar a sus hijos que vayan tan lejos y un día que duerman fuera es increíble, no puede ser. A la larga posiblemente será, pero por ahora la filosofía que tenemos de pensar va a ser difícil de cambiar. (...)

Ya no es el hecho de pagar o no pagar, a los gitanos si tienen que ir les da igual pagar que no pagar, pero si no quieren que vaya ni que les des dinero no van.

A veces no es lo atractivas que sean las actividades es cómo quieras difundirlas y cómo quieras meterlas al pueblo gitano, tú puedes decir que esta actividad de punto de cruz es fenomenal pero a ellos ni les importa, a lo mejor con ordenadores según cómo se lo digas será que sí o que no,...". (Educador gitano)

“Lo que son actividades de fiestas, de Carnaval, o fiestas que ha habido algún viernes, mal, no vienen”. (Cap d'Estudis d'un Institut de Secundària)

A les activitats que s'organitzen fora de l'escola es dóna major participació si són organitzades per gitans o si la major part dels participants son gitans. S'acostumen a inscriure en grup i la participació es dóna com una continuïtat del seus espais de lleure habituals, dels interessos que els són propis. Aquest fet provoca que es produueixi també una polarització de manera que s'arriben a constituir esplais, casals infantils, clubs,... amb majoria gitana i altres en que els i les gitanes/os no participen gens.

“L'esplai acull més als païos? (Entrevistadora)

En aquests moments sí, però en els seus orígens no hi havia aquesta diferenciació.

En sus orígenes cuando este esplai se montó una de mis preocupaciones fue que existiese como esplai, porque el barrio no tenía esplai. La qüestió és que s'han quedat sense part de la seva clientela i pot ser que es doni una situació de competència que jo crec que no afavoreix a ningú”. (Educador de Primària)

Un cas a part són les activitats d'educació d'adults. En principi no està inclòs a l'esquema propi de les activitats que ha de desenvolupar un adult l'inscriure's en cursos de formació si no és per a realitzar un aprenentatge puntual i molt funcional (com ara la lectura orientada a l'obtenció del carnet de conduir). Quan participen ho fan per motius indirectes: les obligacions pactades per a la concessió de la paga del PIRMI, trobar-se amb els companys o companyes i sortir de casa, fer un curs ocupacional del que esperen obtenir un benefici independentment de l'aprenentatge que en puguin rebre, atendre al requeriment d'una persona de prestigi, ja sigui paio o gitano, que els aconsella seguir aquestes activitats, Això no vol dir que quan hi participen alguns no s'hi trobin a gust i descobreixin possibilitats d'aprenentatge que valoren com a positives. Ara bé, sempre són positives respecte al seu desenvolupament a l'entorn paio, no està clar que el que puguin aprendre tingui una utilitat directe dins el seu entorn gitano i en alguns casos pot arribar a ser una dificultat. Per exemple en una investigació realitzada a les presons catalanes una dona gitana seguia un curs d'alfabetització amb interès i aprofitament. Com que la seva sortida de la presó era propera se li va dir si volia conèixer quina escola d'adults tenia a prop del lloc on vivia. La resposta va ser que ella quan estàs fora no només no pensava anar a l'escola d'adults sinó que tampoc pensava utilitzar els coneixements que estava adquirint a la presó ja que això no estaria ben vist pel seu entorn.

L'educació d'adults en alguns casos és la continuïtat d'una escolaritat inacabada que no ha aconseguit els objectius que es pretenia, i que alguns joves continuen mes per inèrcia que per convenciment.

En el cas dels adults, és diferent. Quan assisteixen als centres és per obligació (per exemple: PIRMI) o perquè hi ha una voluntat de millora, aquest segon cas es dóna quan s'assumeix una perspectiva de futur mes enllà dels papers més tradicionals.

“Crec que hi hauria dues versions: a l'Escola d'Adults vénen cada cop més les persones necessitades, que estan acollides a una mesura de PIRMI. Són persones amb molts problemes d'hàbits d'assistència, de participació, de relació, ...el fet de l'obligació és un factor negatiu. Després hi ha un altre col·lectiu que és minoritari, que en altres ocasions havia estat majoritari però ara és minoritari, que són els gitans que vénen perquè realment volen canviar la seva realitat, augmentar el seu nivell...”. (Mestra d'una Escola d'Adults)

“¿Venían forzados? (Entrevistadora)

R- El primer contacto sí, si no les fueran a dar el PIRMI seguramente no hubieran venido.

C- Pero hay quien luego le coge el gusto y ... cobra pero va por gusto.

R- Por iniciativa propia de ir a la escuela no”. (R- i C-, Mestres d'una Escola d'Adults)

“Los adultos gitanos que van a la escuela de adultos es por el PIRMI, aunque luego les pueda gustar más o menos. Van obligados, hay familias que van a calentar la silla, así como hay otras que la motivación puede ser que no les quiten el PIRMI luego pueden ir descubriendo cosas que les parecen interesantes, sobretodo si hablamos de los más jóvenes”. (Educador de Primària)

En qualsevol cas el que les mares o pares participin en activitats d'educació d'adults fa que millori la regularitat d'assistència dels seus fills/es a l'escola, encara que els motius siguin diversos. En alguns casos per obligació o compromís, en altres perquè necessiten que els nens/es estiguin atesos mentre ells participen a les activitats educatives i en altres perquè el mateix procés fa que valorin que les seves filles i fills estiguin preparats.

“A l'escola infantil: nosaltres intentem incidir en ells que els escolaritzin, que els nens no faltin, ... i és bastant freqüent que els pares que vénen a escola els seus fills també hi vagin. Dels pares que vénen a l'escola d'adults als seus fills el nivell d'absentisme és més baix. Com es creen la necessitat ells mateixos se l'han de crear casi obligatòriament també als seus fills, per venir ells han de tenir els fills col·locats, va una mica en paral·lel”. (Mestra d'una Escola d'Adults)

“C- Los que habían cogido afición a la escuela, es curioso que la mayoría eran mujeres, pensaban que era importante e intentaban que sus hijos fueran

R- Yo lo he visto en diferentes casos, por ejemplo la Ramona, desde su punto de vista de gitana no renuncia nunca a sus valores, los tiene claros, y ella cuando hablaba de sus hijos, que no se los tocaran, lo que llegó a moverse ella para que fueran a las clases, y tuvo problemas, porque no tenían las becas... no sé, no recuerdo ahora, pero llevó incluso algunos papeles para que fueran al Instituto, o sea que ella valoraba mucho sus hijos según yo entendía de las cosas que explicaba tenía tres y ellos hacían los deberes, y hacían todo, ella era una mujer preocupada. Luego tendría otras personas gitanas también que iban a la escuela por el PIRMI exclusivamente, o tiene nada que ver, pero no valoraban para nada la cultura, hasta el punto de tener una hija con 16 años que no sabía leer ni escribir, que no había estado escolarizada, entonces no sé cómo vino al caso que apuntamos al final también a la hija. (...) Y luego hay otro tipo más intermedio, que no es el nivel de conciencia de la Ramona, que son chicos jóvenes, activos, que lo que necesitan como todos los jóvenes es tener un poquillo de dinero, trabajar, y les ayuda un poco el PIRMI, ése viene a la escuela y la aprovecha,...” (Mestres d'una Escola d'Adults)

“C- Al hablar de gitanos si los padres valoran, se encargan de que sus niños vayan al colegio.

R- De las personas que yo tenía el porcentaje (de gitanos) que lo valoraba eran los menos, eso sí. (...)”(Mestres d'una Escola d'Adults)

Respecte l'educació d'adults encara es dóna una altra situació en que es crea un vincle de cordialitat entre la institució que fa l'oferta educativa i aquests joves i adults que hi assisteixen, i llavors la participació a les activitats és incorporada com una pràctica ja comuna que facilita a aquestes persones

estar fora de casa, aprendre altres coses en un ambient cordial i els facilita l'establiment de noves relacions interpersonals.

“Y en la Escuela de Adultos estaban como obligados a ir, había el grupo de los que venían por obligación, y luego un grupo que ya se había acostumbrado a ir y era como algo que le servía de desfogue, no sé si la palabra es así en castellano, se desfogaban, y entonces le habían cogido gusto a aprender y, a parte, a salir de casa. A los que les gustaba aprender le habían encontrado como una necesidad de (aprender), pero a parte de esta necesidad de aprender tenían también la otra necesidad de salir de casa y relacionarse”.
(Mestra d'una Escola d'Adults)

3.14. Conflicte social i la repercusió a l'escola

3.14. Conflicte social i la repercusió a l'escola

Els gitans i gitanes que hem entrevistat diuen que fa algunes dècades les personnes de la seva comunitat que anaven a l'escola es trobaven amb una situació que reproduïa el conflicte social existent al seu entorn. Diuen que ells sempre sortien perdent i que es trobaven amb situacions que els eren en tot moment desfavorables: els altres nens els pegaven, ells no aprenien, tenien por, ...

"La escuela pública entonces era unitaria en el pueblo: íbamos pequeños y grandes, y como la relación payos y gitanos era chunga, como ha sido más o menos siempre, ¿qué pasaba? pues que como yo estaba en su medio, que era el escolar, pues ellos utilizaban la situación para hacer una especie de "venganza social", la situación se lo permitía." (Mestre gitano)

"Allí lo pasé muy mal, en cambio cuando llegué aquí a Barcelona, con diez años había estado tan "acojonado" que no sabía leer ni escribir, no aprendí nada, solamente aprendí a pasar un poco desapercibido.

Los maestros no creo ni que se enteraran que yo existiera, era una escuela postfranquista...." (Mestre gitano)

"Cuando salía al patio de la escuela los niños me pegaban." (Educador gitano)

Avui aquesta situació no és viscuda de la mateixa manera, més aviat són alguns païos que dien que els gitans els intimiden o els incomoden. Per regle general els gitans i gitanes es troben bé a l'escola en les condicions que ja hem descrit en els anteriors apartats.

Això no vol dir que no hi hagi el conflicte, i que aquest no repercuta sobre l'escola. De fet el conflicte està latent i, a l'entrada o la sortida de l'escola, en el carrer, és on es produeixen alguns enfrontaments. Aquests esclaten per motius poc importants, que mostren l'actitud de malfiança previa. Les discussions es donen més entre els adults, els nens tenen, en general, les habituals de qualsevol escola.

"(...) m'estic trobant amb un comentari bastant habitual dels professionals i no professionals que diuen que al barri de xx hi ha un conflicte racial soterrat molt important. El cas és que els petits problemes entre païos i no païos dins l'escola es traslladen a les famílies i es dóna una problemàtica d'agressions fora de l'escola." (Educador social de Primària)

"- Dentro de la escuela no hemos tenido conflictos gordos, fuera de las puertas sí, pero dentro de la escuela no. Los niños están bien avenidos, hay problemas como en todas las escuelas, hay peleas como en todos los colegios, que en todos los colegios se pelean los niños. En la puerta ya es otra cosa.

- Los padres. Las tensiones vienen normalmente por culpa de los adultos, pero dentro de la escuela, los niños, no. Mira que hay mucha mezcla de gitanos y moros, y marroquíes, que no sé si hay uno o dos, y se compaginan bastante bien. Problemas en la puerta sí, pero más por culpa de los adultos que no de los niños." (Aportacions de dues mares no gitanes que pertanyen a l'AMPA d'una de les escoles)

De fet el conflicte no esclata perquè hi ha mecanismes que l'atenuen en primera instància, tot i que a la llarga es produixin situacions que segurament portaran greus conseqüències. Ens referim al fenòmen de la polarització que no fa altra cosa que contribuir a una major segregació. Els pares païos que volen preservar els seus fills de la influència i el tracte amb els gitans porten als seus fills i filles a escoles sense gitans o en les que aquests són una minoria. Tot i que puguin ser veïns en el mateix barri, o fins i tot d'escala, els pares i mares no gitans no volen que els seus fills i filles es barregin a l'escola amb els infants gitans.

“- Mi hija se ha acostumbrado, y, por ejemplo, si aquí en la plaza se encuentra con un gitano pues se juntará con ellos, porque está acostumbrada, si está todo el día con ellos es lógico. Pero hay otras niñas que las sacan los padres del barrio para que no estén con gitanos y luego aquí en la plazoleta se lia un cacao.

- La culpa es de los padres que los han sacado de estos colegios por éso, para que no estén con gitanos, se los llevan arriba o a privados, y claro cuando los niños vienen aquí a jugar, como no están acostumbrados a tratar con todo tipo de niños, parece que los rehuyen un poco. Eso es la falta de costumbre, como todo.” (Mares no gitanes)

També hi ha altres pares que no tenen problemes amb els gitans i no els importa portar als seus fills junts amb ells. Això pot explicar que els conflictes siguin menors perquè aquells amb els que d'entrada podria existir una situació més tensa ja van a una altra escola.

“- Sigue siendo el mismo problema: los niños que se han ido criando con gitanos, que han ido subiendo los cursos con gitanos, lógicamente en la calle tratan con gitanos, y lógicamente las que se llevan a los niños para que no traten con ellos son más reacias a tratar con ellos.

- Lo que pasa es que ellas (les nenes que van a escoles de no gitanos) con las nuestras ya no se juntan, porque las nuestras se juntan con gitanos.

- Y a los adultos nos pasa igual, (...)” (Mares no gitanes de l'AMPA d'una escola)

Els pares païos més intransigents tampoc veuen bé que altres pares païos portin als seus fills amb els gitans. A més pensen que l'escolarització és un servei que els gitans no es mereixen perquè no l'aprofiten.

3.15. Dona i Educació

3.15. Dona i Educació

El tema de Dona i Educació és present en el nostre estudi en apartats diversos però per la seva importància hem volgut també dedicar-li un apartat específic.

L'observació preponderant en el nostre estudi ens indica que hi ha una diferència entre l'educació que reben els nens i la de les nenes, que ve marcada principalment pels rols tradicionals que cada sexe juga. En un col·lectiu important de gitans encara aquestes diferències perviuen de forma prou visible. Malgrat tot aquests rols tradicionals estan subjectes a canvis que repercuten de forma notòria en l'educació.

En l'Educació Infantil les diferències entre nens i nenes són apreciables, i en la Primària es dilueixen una mica per tornar-se més importants amb l'arribada de la pubertat.

"Mis padres nos llevaron a todos (a l'escola), porque somos cinco niñas y un niño, y empezando por ahí... mi padre se tuvo que acostumbrar a que las mujeres tuviéramos mucho peso en casa, pero luego cada uno hemos decidido quién quería estudiar y quién no hasta una edad, hasta los catorce años, después ya empezó a decidir él". (Treballadora familiar gitana)

"Cuando una familia tiene una hija de 12 años, fundamentalmente niñas de 12 años, vemos en Primaria que ya se empiezan a descolgar del ritmo escolar. Y no son niñas de riesgo social, me explico: ni hay malos tratos, ni negligencia, ni todas esas cosas que son tan dramáticas. Niñas que aprenden, y una señora de La Mina me lo dijo y con eso me he quedado: "mi hija va a aprender lo nuestro, y no va a volver a la escuela, os pongáis como os pongáis". Fue recién llegada y me sorprendió: "*lo nuestro*" sí, el mundo femenino que todas hemos interiorizado en nuestra cultura y nuestro medio. Y ahí está ella, no es una niña, está en casa cuidando a sus hermanos, y dentro de poquitos años pues estará pedida y casada". (Educadora Social de Primària)

Tot està molt lligat a una forma de vida que es presenta amb dissonància amb els ritmes que comporta l'escolaritat.

"A les nenes la primera regla és el motiu que les treguin de l'escola. Amb els nens és diferent, jo el que he detectat és que comencen a buscar-se la vida, bé sigui en companyia dels pares als puestos de venta, però també ho deixen." (Educador social de Primària)

"Yo he trabajado con gitanos los años que llevo de profesión, como profesor, a nivel disciplinar no he tenido nunca problema con ellos. El problema que he tenido ha sido que como siempre he dado 7º y 8º te encontrabas con que las chicas ya no subían, son esas edades en que ya están prometidas y ya se casan... En general estos alumnos ya llevaban un atraso crónico, y años atrás no eran los años de atención a la diversidad, que está ahora tanto en boga, se salía al paso con las típicas fichas, momentos de individualización dentro de la clase, ... pero en general no salían preparados ni mucho menos." (Director d'una escola)

Els arguments els hem recollit en paraules de persones no gitanes, i resulten força contundents:

"(...) una se ha borrado, según ella, de la escuela porque la familia ha decidido que ya no hace falta que venga más, es una niña con 10 años. A partir de diciembre ha dejado de venir a la escuela, las asistentes han ido a su casa pero la familia no consiente de que venga a la escuela, no por nada que haya pasado en la escuela sino porque deciden que prefieren que no venga a la escuela y está en casa. No se ha podido hacer nada." (Directora d'una escola)

"El otro día la madre de una chica de 5º me decía que ella la necesitaba más en casa que aquí en la escuela, porque no sacaba buenas notas ni nada y total más vale que esté en casa. Ya tiene diez años, ya está mayor." (Directora d'una escola)

"El que sí és que quan es tracta d'un nen els pares l'obliguen que vagi a l'escola, és més important, quan és nena l'escolaritzen però és la primera que surt quan cal que algú es quedí a casa; no pot haver cap avi, fill petit, ... desatés, però ha de ser atés per les filles, no pels fills." (Mestra d'una Escola d'Adults)

"Les filles de famílies més desfavorides normalment no arriuen a acabar la Primària, abans ja han deixat l'escola, és una norma bastant habitual.

A les nenes la primera regla és el motiu que les treguin de l'escola. Amb els nens és diferent, jo el que he detectat és que comencen a buscar-se la vida, bé sigui en companyia dels pares als puestos de venta, però també ho deixen." (Educador social de Primària)

"Hay familias que no, primero es la educación y ya está. De hecho ahí los tienes: cuando son mocitas se les acabó el estudio, ya a cuidar a los hermanos pequeños o al mercadillo, o lo que tengan de negocio, pero yo CEO que es que ya lo tienen asumido sí, que es la cultura y la manera de ser." (Mare no gitana)

"Ha habido algún caso, de chicas sobretodo, que cuando empezaban a venir y con que si ya son mujeres y tenían que quedarse en casa algunos días, etc. había un problema de absentismo. " (Cap d'Estudis de l'Institut)

Actualment resulta evident que els canvis de situació i de condicions de vida de la comunitat gitana cada cop fan més inviable que es reproduexi el mateix sistema de rols i funcionament familiar que fa 50 anys, és a dir, que les noies abandonin l'escolaritat als 10-12 anys i els nois ho facin als 13-15.

"Porque ahora ella está muy ilusionada con sus estudios, con sus matemáticas, que le van muy bien, le encanta, y ¿qué derecho tengo yo...? Desde un punto de vista gitano sí, yo puedo decirte que las niñas no tienen que relacionarse, no tienen que tal o cual, pero luego analizo desde un punto de vista ni gitano ni payo si no como persona, como humano que soy y ¿qué derecho puedo tener yo a cortar el futuro, la felicidad, las inquietudes de otra persona?, ya no digamos ni mujer, ni hombre, ni gitano ni payo. Vale que a partir de ahí yo estoy condicionado, por lo tanto habrá que ser muy inteligente para plantear ese tema, pero en principio ya te lo he dicho que su formación es lo que más me interesa. Te digo lo que pienso, porque creo que la tradición es una cosa que se transmite, no que se impone, porque si se impone, si yo le impongo una tradición va a estar mal hecho, esa tradición va a estar mal transmitida, ni siquiera se va a sentir. Yo siento como gitano, i mi

mujer también, lo digo porque lo sé y porque además está aquí ella, que el ser gitano, la forma de sentir gitana, no ha sido impuesta, es una cuestión de sentimientos, es una cosa que se siente, entonces si yo soy capaz de transmitirle esos sentimientos a mis hijas pueden ellas tranquilamente ir a sus estudios, y entrar y salir sin ningún problema. (Adult gitano)
(La mare puntualitza més tard que a ella no li agradaría que les nenes anessin a l'Institut)"

Segons hem trobat en el nostre estudi la dona té un paper destacat en l'educació familiar gitana, i el que ella opina de la institució escolar influeix decisivament en el procés d'escolarització dels seus fills/es

De fet hem detectat una evolució més accelerada i amb un grau d'autonomia més gran en algunes dones tot i que el paper tradicional sembla més restrictiu per a elles. És una situació que suposa una major pressió per no allunyar-se de l'entorn tradicional però a la vegada en algunes dones es produeix un salt qualitatiu important de manera que valoren l'educació com a un element de progrés i de consolidació d'un espai propi. És una situació delicada perquè existeix el risc que siguin excloses de la dinàmica de la pròpia comunitat i només la força i la convicció pròpria fan que es continui considerant-les plenament gitanes.

"(...) cada uno hemos decidido quién quería estudiar y quién no hasta una edad, hasta los catorce años, después ya empezó a decidir él.

Después a los dieciocho ya empecé a decidir yo y seguí estudiando a partir de los 18-19, estuve un lapso de tiempo en el que no estudié lo que es formación reglada, estuve haciendo cosillas, cursos, otras cosas. A mi padre le decían que tuviera cuidado conmigo, porque yo estudiando, que podía salir muy mal, pero bueno, es igual, el tiempo siempre da la razón. (...)

Nunca me he cuestionado que fuera gitana o no, yo siempre he sido gitana, el problema era los demás que sí se lo cuestionaban. (Treballadora Familiar gitana)

3. 17. A mena de resum

Ens preguntàvem en aquest capítol tercer de l'estudi: quina és la utilitat que té l'escola per als gitans?, per a què els serveix l'escola?, i la informació que n'extreim del que ens han exposat ens diu que:

- l'escola facilita l'adquisició d'uns aprenentatges instrumentals bàsics: sumar, restar, llegir i escriure seria allò més important del que s'ensenyà a l'escola.
- aquest recurs també és important perquè permet una major socialització dels infants amb altres nenes i nens del seu entorn.
- alhora l'escola, o més aviat l'escolarització dels fills/es és una font de beneficis directes: PIRMI, custòdia dels fills/es mentre els adults treballen, ...

A partir d'aquí ens preguntem: quina és la diferència/es, respecte a les funcions que atribueixen a l'escola, amb els adults, infants i joves no gitans?

- en primer lloc el centre escolar és quelcom que resulta aliè a la cultura gitana, no els és propi i, fins i tot, podem dir que atempta contra la seva identitat de comunitat. En canvi per als pares i mares, i nenes i nens no gitans, l'escola resulta un recurs formatiu bàsic i propi de la seva cultura. L'escola és païa i transmet continguts i normes paies.
- d'altra banda l'escolarització bàsica obligatòria no està orientada cap al real futur d'aquests infants i joves gitans/es. L'ensenyament bàsic obligatori que planteja una orientació cap a la formació superior o el món laboral que no s'adapta a les expectatives de futur dels gitans/es. El col·lectiu gitano, gairebé de forma generalitzada, viu molt més el valor de l'ara i l'avui, el present defineix les seves accions, una formació reglada, acadèmica, previsora "del que es podrà arribar a ser" no té sentit dins el seu context.

En referència a les sortides laborals que esperen els i les joves gitans/es tampoc veiem que les obtinguin de la formació reglada sinó gairebé sempre de seguir amb el tipus de feines dels pares-mares: venda ambulant, venda de ferralla, compra-venda d'articles diversos,...

- per als gitans i gitanes l'escola com a institució està contraposada a tot allò que els suposa el primer grup de socialització i educació: la seva família extensa. Els hàbits, actituds, normes, costums, ... que l'infant reb a l'escola no es corresponen en absolut amb el que viu a casa seva. En canvi els infants no gitans viuen dins l'escola totes unes normes organitzatives, transmissions de la cultura pròpia, valors, hàbits, ... molt similars a les que han rebut a casa des de petits/es.

Els pares i mares païos consideren que els adults gitans no es preocupen prou dels seus fills, fent referència a l'educació més formal, i asseguren que: "ja s'ho trobaran", predient el futur desgrat que provocarà als joves gitans/es no tenir una formació prèvia que els ajudi a desenvolupar-se dins la societat actual.

Comentàvem que l'escola no resulta propera als gitans en els seus continguts o aspectes de funcionament més institucional, però els mateixos gitans manifesten que els temes propis de la seva cultura, com ara la llengua, els costums, o algunes manifestacions culturals no volen que

entrin a l'escola. No es tracta de “gitanitzar” els continguts sinó de fer-los propers sense pretendre ensenyar, com a no gitans, el que és propi o no dels gitans.

Malgrat tot parlem d'una tendència general que té contrapunts en alguns casos en que els adults i infants gitans sí que veuen l'escola com a quelcom seu, especialment quan ells en són majoria numèrica i l'escola es mostra sensible a aquesta diferència.

Dit això, l'escola per als gitans té un paper concret: és el lloc on trobar-se amb el món paio sense perdre la pròpia identitat. També d'aquisició de nous coneixements, que resulten valuosos però no són, en cap cas, més importants que allò que aporta la família a la formació dels nens i nenes.

A través de l'escola s'aprén a relacionar-se amb els no gitans, que són “companys de viatge” alhora que “els altres”. La vida dels gitans està connectada amb la dels no gitans per la feina, per les relacions veïnals, per les manifestacions culturals, ... Ells respecten l'escola si aquesta no atempta contra el seu estil de vida, la volen si els aporta quelcom palpablement positiu.

La comunitat gitana pren mesures per tal que aquesta dissociació entre l'educació familiar i l'educació escolar no carregui en contra de la primera. Algunes d'aquestes precaucions són:

- la tendència a agrupar els nens i nenes gitans/es a la mateixa escola. (Aquest és el fenomen que nosaltres hem anomenat polarització i hem estat verificant a partir de les dades quantitatives obtingudes de les escoles amb que hem treballat).
- la manca d'implicació de la família directament en allò relacionat amb el món escolar: xerrades per a mares i pares, participació en l'AMPA, entrevistes amb professors/es, ...
- la responsabilitat del seguiment de les nenes i els nens un cop estan dins l'escola es traspassa plenament als adults que hi treballen. Allò que passa dins el centre o les aules no és responsabilitat dels adults gitans.

Aquesta situació de defensa també comporta elements negatius per a la pròpia comunitat, ja que potencien la segregació, s'estableixen amb més força les distàncies, i no permeten la comunicació entre l'escola i la família.

Per aquest mateix motiu dins la comunitat gitana també existeix el contrapunt que marquen els gitans i gitanes que són més conscients dels canvis que s'estan produint en la societat, i veuen en l'educació un factor de reequilibri.

De fet les dinàmiques d'incentivació amb elements de pressió o externs no arriben a produir un canvi de la dinàmica majoritària. Probablement perquè la situació en que viuen molts gitans/es encara és molt restringida donada la seva manca de recursos. Per valorar el que pot donar l'escola caldria que la seva perspectiva fos més àmplia. Aquesta tendència s'aprecia de manera més rellevant en alguns joves.

Però la dinàmica majoritària està dominada pel fenomen de la polarització que hem descrit en l'apartat anterior. I que és de tal mena que pot perpetuar les situacions de segregació.

L'escola que té un nucli important de gitans i gitanes de manera immediata suposa un avantatge clar per a aquest grup. A més de la sensació de seguretat, que senten l'escola es fa més permeable

a la seva forma de vida, es provoquen reajustaments que es resolen en favor dels gitanos/es.

Però de la mateixa manera sabem que els gitanos i gitanes valoren que una escola només per a gitanos no és la solució, no és quelcom desitjat. Fonamentalment perquè per a aprendre les coses de la seva cultura ja tenen un sistema que funciona i que ha donat resultats satisfactoris durant segles: la família. L'escola és per a aprendre d'altres coses i no només les pròpies dels gitanos.

Per part dels païos la dinàmica també és contradictòria. Una part important d'aquest col.lectiu evita que els seus fills i filles vagin a la mateixa escola que els infants gitanos, i el que fa és matricular-los en escoles dels voltants o a escoles privades.

Es manifesta clarament una rivalitat, una tensió, sobretot entre les capes socials més properes, que veuen els gitanos com allò que volen deixar enrera. Aquests no gitanos volen una escola més projectada cap a un model de nivell social superior.

Fins i tot els no gitanos que conviuen amb gitanos dins l'escola no acaben de comprendre la seva actitud envers la institució. Accepten la relació com a normalitzada però opinen que els adults gitanos tenen un desinterès que és incomprendible. Les argumentacions dels païos i les dels gitanos sobre aquest tema són tan diferents que podem dir que parlen llenguatges divergents.

Aquestes dues actituds porten també a resultats acadèmics diferents. Els gitanos fracassen en el sistema escolar, però la seva valoració no és dramàtica, cosa que no entenen els païos. En canvi si que els preocupa que en determinats moments l'escola els privi d'establir relacions amb els altres gitanos/es.

En tot cas el futur de les gitanes i gitanos no es perfila a partir dels resultats que obtinguin a l'escola sinó de la continuació de les línies de subsistència que marca la família i l'entorn comunitari. Per això no els resulta tan alarmant el fracàs escolar.

Tot i la confiança que tenen els adults gitanos en el propi sistema de supervivència que tan bé ha descrit Teresa San Román en el seu llibre: "la diferència inquietant". També és cert que alguns gitanos veuen que aquest sistema està tocant sostre i que cal, com a mínim, reorientar-lo de manera que continui essent un element vàlid per a la supervivència. Per això l'escola és un element important ja que permet, en primer lloc, la relació des de l'inici amb l'entorn no gitano. Relació que cada cop resulta més difícil per l'aïllament i la fragmentació social que vivim. Però també perquè per a dissenyar noves alternatives cal tenir coneixements que van més enllà del que l'entorn familiar pot oferir.

Tot marcant diferències apreciables entre els mateixos gitanos veiem que la realitat manifesta constants que són raonades a partir d'arguments comuns i comprensibles. Tot això ens aboca a una realitat que com hem vist es tradueix en un alt nivell d'absentisme, en l'abandonament abans de finalitzar ni tan sols els estudis primaris, poc interès per la institució o els continguts, ... Tot és el resultat d'una situació en la que l'escola no dóna respostes per la millora de les condicions de vida i en la que tampoc els continguts i les formes d'organització estan en sintonia amb les formes de vida dels gitanos/es.

Són dues tendències coincidents que marquen una situació de *provisionalitat* o de *manteniment en precari* que no convenç ni a l'escola, que veu que els nens no obtenen els resultats que s'esperen, ni als gitanos, que no assimilen l'escola com a eina del propi desenvolupament, sino com una

Conclusions del
Projecte d'investigació

Gitanos i Educació

Jose Rodríguez Cortés
Montserrat Hernández Guirado
Àngel Marzo Guarinos

Maig-97

Per concloure

Les planes precedents ens ho han mostrat: la relació entre gitanos i educació és prou complexa, està plena d'ambivalències i vacil.lacions per ambdues parts, és un procés de trobada que tot just acaba de començar i encara presenta gran quantitat de problemes no resolts.

Hem fet una aproximació basant-nos en les dades que ens han donat les persones que ho viuen d'a prop: nens i nenes gitanos/es, pares i mares gitanos/es, el seus veïns i veïnes païos/es, els i les professionals que treballen dia a dia en el tema. Es podria també tenir una perspectiva des d'aquells sectors socials que veuen la situació amb més distància i molt probablement aquesta òptica completaria la visió que nosaltres estem donant. Hem fet aquesta opció específica perquè entenem que, malgrat les situacions s'interrelacionen en una globalitat, qui té una visió més acurada és aquella persona que ho viu *in situ*, i perquè pensem que si cal prendre decisions s'ha de fer comptant amb l'aportació de les persones implicades directament.

Quan vam iniciar l'estudi vam trobar algunes resistències que ens sembla significatiu fer paleses ara. Ens duien: per què voleu estudiar els gitanos?; què voleu aconseguir?; ¿el fet de diferenciar-los de la resta de companys de l'escola no potenciarà el procés d'estigmatització que ja es dóna?; si l'escola no tanca la porta a ningú, què aconseguim estudiant un grup concret?; que el que seria desitjable fóra que tinguessin les mateixes oportunitats que tothom. Se'n deia que si hi havia una situació poc satisfactòria el fet de publicitar-la podia fer que és multipliqués el seu efecte. Que si alguna cosa s'estava fent per tal de solucionar un problema endèmic era millor no donar elements per amplificar el problema i era millor deixar que les coses seguissin el seu curs.

Érem conscients del risc, però si hem fet l'opció d'incidir en la situació és perquè pensem que la negació d'un problema no fa que aquest deixi d'existir, perquè creiem que a mig termini és millor cercar solucions sobre bases sólides, i que aquestes solucions o propostes de canvi necessiten un coneixement directe i profund de la realitat. Hem evitat una visió catastrofista o unilateral del problema. Hem vist moltes persones que inverteixen grans esforços en aconseguir una educació al servei de la comunitat gitana i molts gitanos i gitanes que comencen a veure l'educació com a quelcom propi. Possiblement també hi haurà qui tingui la temptació d'utilitzar aquestes dades per a llençar la tovallola o per aconseguir que la diferència es converteixi en trencament, o qui vulgui veure voluntats de segregació i de divergència irreconciliable. Conèixer no vol dir millorar les situacions, però per a millorar-les cal conèixer-les.

Les dades són clares, el divorci entre l'entorn gitano i l'educació, potser millor "i l'escola", és evident. I parlem de divorci perquè en aquests moments ja es dóna una certa relació entre el col·lectiu de gitanos i l'escola. Fa algunes dècades ni tans sols es podria haver parlat de divorci ja que no es poden separar aquells que ni tan sols han tingut oportunitat de conèixer-se. Per què parlem de divorci?. Perquè l'escola a la que van els nens i nenes gitanos cada cop es va polaritzant més, de manera que progressivament és major la proporció de gitanos que hi assisteix, i per contra és menor el nombre de païos que s'hi matricula. Hi ha escoles que, malgrat estar a prop dels llocs de residència dels gitanos o dels seus itineraris, són exclusivament de païos; perquè els gitanos que van en proporcions molt altes a una mateixa escola, obtenen uns resultats acadèmics molt desfavorables, fet que fa que els pares i mares no gitanos considerin que aquella escola no té prou nivell per a la seva filla o el seu fill i prefereixin dur-lo a un centre

de major prestigi social. Els pares i mares gitano parten d'altres criteris per a decidir el centre al que matriculen a la seva filla o el seu fill.

Estem parlant d'un fenomen que no es dóna de forma traumàtica. Quan hem analitzat la situació hem vist que els pares i mares païos no treuen als seus fills/es de l'escola perquè hi vagin els gitano, però sí que deixen de matricular-los quan al centre s'incrementa cada cop més el nombre d'alumnes/as gitano/es. I de la mateixa manera els gitano no tenen cap inconvenient en que les seves nenes i els seus nens vagin a l'escola que té majoria paia, però es senten més protegits si tenen com a companys d'escola els seus familiars gitano.

La polarització així és una dinàmica que es va imposant i a la llarga l'escola acaba sent de gitano, però sobre el contrasentit que és una institució paia, i viscuda com a tal pels gitano. I en la que es tracten continguts i s'utilitzen procediments no gitano, en la que, en casos extremes, només hi ha gitano. I aquests alumnes, per a més contradicció, acaben fracassant respecte als objectius acadèmics proposats.

En cap moment ells demanen una escola gitana, han fet l'opció d'ensenyar les seves coses per altres canals. Però quan són majoria, quan es senten que poden dir la seva, demanen que l'escola respecti les seves coses. L'arrel de la defensa dels gitano més conservadors rau en evitar que l'escolarització, en major mesura com de major grau és, "des-defineixi" la persona gitana.

Podríem dir que els gitano accepten una escola paia que els doni eines per a sobreviure, però sense que hagin de deixar de ser gitano. I aquí és on els sorgeix el dubte: ¿acabarà l'escola, l'educació paia, per imposar una manera de veure les coses, de fer, que els faci perdre allò que tenen com a més nuclear per a ser gitano?. I davant d'aquest dubte, sovint intuit però també explicitat en algunes de les entrevistes, ells i elles opten per treure les nenes de l'escola ben jovenetes per a que es facin càrrec dels menuts de la família, o per fer coses com: cedir davant la incomoditat en que es troben els adolescents, que com a molts altres adolescents, la institució els queda curta i volen viure al seu aire.

I sense massa problema es troben altres espais per a ells al costat dels pares o mares, al carrer, amb el grup d'amics.

Això no vol dir que no se'ls demani des de la ròpia comunitat que segueixin unes normes de vida, però en tot cas aquestes ja estan en total divorci amb el que fan els adolescents païos i amb l'oferta i el que es pot viure dins el món escolar.

Llavors el diàleg ja segueix uns altres paràmetres. Els nois i noies gitano es situen en la dinàmica que ha dominat la vida de la comunitat gitana, per sort amb uns mecanismes de cohesió interna que donen cobertura i sortida a moltes de les seves problemàtiques, però que no deixen d'estar situats en el terreny de la marginalitat. I no hi ha diàleg, com a molt intercanvi mercantil: jo et dono això perquè no molestis, tu em dones allò a canvi d'això. Els coneixements que es vehiculen a través de l'educació esdevenen de seguida inútils i van a formar part d'un passat que s'oblida ràpidament.

La secundària es un terreny que no ofereix pràcticament cap alicient: el que permetrà resoldre els problemes importants per a la vida seran altres formacions i coneixements diferents dels que

proporcionen els estudis. I des de l'escola tampoc hi ha dispositius generalitzats com per afrontar aquesta problemàtica. El dret a l'educació esdevé llavors un dret ignorat: per part dels uns perquè no hi veuen cap benefici, i dels altres perquè pensen que ja se'n fa prou.

Aquesta situació no deixa de crear incomoditat i per tant algunes experiències pilot se'n realitzen, i les persones més senzibilitzades diuen que millor això que no res. Però, ¿com es pot contenir l'aigua d'un embassament amb les eines dels nens quan juguen a la platja? . Per què no es posa el problema al damunt de la taula ?

L'estudi ens mostra que és un procés ple de vacil.lacions. Els gitanos entren tard a l'escola, hem vist quins són els seus arguments: bàsicament la desconfiança. Un cop a l'escola falten molt sovint a classe. I any rera any fracassen. Una comunitat que és capaç de tenir artistes de primera línia en el ball, la dansa, el teatre o el cinema, que té una gran habilitat per al comerç, que ha produït una cultura que ha impregnat moltes de les produccions dels pobles amb els que ha conviscut, ... Per què resta al marge?, ens ho podem permetre a les portes del segle XXI?.

Com trencar aquest cercle?, al llarg de l'estudi s'apunten solucions diverses. Segurament el cercle no es treu només per un únic lloc sinó que cal dinamitar-lo. Si la solució només aborda un aspecte fàcilment el cercle refarà de nou. Trencar aquesta dinàmica vol dir: en primer lloc que els gitanos i gitanes prenguin consciència que l'escola és tan seva com ho és dels països. I que això no vol dir que no hagin de tenir un espai propi, extern a l'escola, un espai d'intimitat cultural. Si l'escola és només l'espai per aconseguir alguns beneficis directes o indirectes dels països, llavors l'escola té un ús molt limitat. Alguns gitanos ja ho veuen; volen tenir metges, advocats, educadors, ... volen que els seus fills i filles es puguin guanyar la vida amb dignitat i tenen molt clar que la solució laboral tradicional els aboca a un fracàs. Si l'escola és seva es poden reclamar moltes coses que no s'estan oferint i no com un privilegi sinó com un dret. L'escola ha de ser conscient del que passa en el món dels gitanos. Els objectius, els continguts, l'organització, ... s'han de situar en la seva perspectiva vital i oferir-los quelcom atractiu i útil. Però també la ciutat s'ha de tornar acollidora, l'empresa i el mercat de treball han de fer possible que aquests i aquestes joves tinguin un lloc digne.

En aquesta perspectiva cal fer un salt qualitatiu important. Si recapitulem podem parlar de dues fases anteriors: la primera, en que els gitanos eren estranys a l'escola, la segona en que entren a l'escola per imperatiu legal però sense convenciment per cap de les parts implicades en aquesta matriculació. Aquesta fase ens condueix a la polarització que ens crea xarxes paraleles. El salt consisteix en pensar una escola per a tots i totes però que faci un veritable abordatge de la pluralitat, la diversitat cultural, fins i tot dels grups més minoritaris o menys influents socialment.

I tenim instruments per abordar-ho: instruments pedagògics, recursos socials, procediments que s'han mostrat útils, ... però cal crear noves condicions que permetin perfilar una situació amb unes coordinades més ponderades, que estableixin ponts que facin possible la compatibilitat de les diferents formes de vida.

Hem vist que hi ha un gruix de gent que encara veu la situació actual com "un mal menor", com un manteniment en precari, com una situació de provisionalitat. Però encara que a les beceroles

també hem pogut apreciar un posicionament decidit que demana una entrada com a ciutadans i ciutadanes de primera, això implicaria treballar amb nenes i nens, pares i mares, amb els veïns no gitano, amb els responsables de les administracions, amb els empresaris, ...

En definitiva l'estudi realitzat ens condueix a formular una proposta que es mogui amb els següents principis:

1. Aconseguir una escola on els gitano participin de cap a peus, no només en els aspectes acadèmics sinó també a les activitats, a l'Associació de Pares i Mares, a la pressa de decisions, ...
2. S'entén que el primer acostament dels gitano a l'escola sigui un apropament sense eufòria, amb prevenció, ja que hi ha una història recent de no-troba. Però l'arribada no es pot fer per la via de la imposició de l'obligatorietat, ja que no funciona, hi ha eines pedagògiques i socials per aconseguir desvetllar un interès cap a l'escola i cap a l'educació en general. Aquesta és la via i cap aquí s'ha de conduir el treball dels professionals gitano i no gitano.
3. Tampoc és suficient amb el cobriment d'una formalitat, les dades ens mostren que encara que tots els nens i nenes estiguin matriculats no és veritat que assoleixin el nivell de l'educació bàsica, que és el que caldria assegurar com a primer pas. A més de la formalitat cal dissenyar un procés de formació amb resultats efectius.
4. Ser conscient que la situació dels gitano ho és homogènia. Hi ha una complexitat d'interrelacions i cal considerar cada cas com una cosa específica, a més la seva cultura es concreta en elements amb poc cos palpable, més en el camp de les relacions familiars i interpersonals. Aspectes com la llengua, les expressions culturals, els referents concrets, poden ser molt diversos per a cada grup de gitano.
5. Cal tenir una especial cura dels moments de transició. El primer: el de l'entrada a l'escola, després el pas a la secundària obligatòria. Tota transició implica riscos i incerteses, però en el cas dels gitano i gitanes hem de tenir en compte que els marcs culturals de referència són diferents als de la majoria de la societat. I en aquests moments tenen un paper més destacat els models que són considerats com a més propers a la identitat amb que cada persona o grup es vol moure. Sense aquesta especial cura els problemes que es plantejen continuaran irresolubles i es dóna pas al trencament parcial o definitiu entre els elements del binomi escola-gitano.
6. No tot el que cal que una persona aprengui passa per l'escola, aquesta cal que respecti els espais propis, el territori d'intimitat cultural al que cada grup té dret. Ara bé, l'escola cal que estableixi ponts de comunicació amb aquests espais perquè no esdevinguin pols de signe contrari i per tant es repelixin mútuament.
7. Segurament la manera de començar és fer-ho per aquelles qüestions en que la comunitat gitana reconeix uns beneficis més immediats: "tenerlos recogidos", "relacionarse con otros niños", saber llegir o fer comptes,... però des d'aquí cal accedir a altres beneficis que poden reconèixer encara com a més positius. I la via és també el reforçament de

relacions positives amb mestres, amb companys, amb altres pares.

8. En aquest camí es clar que caldrà reconèixer que aconseguir allò que es valuos requereix un esforç. No val l'actitud de victimisme. En canvi sí que ajuda el convenciment que qualsevol altra actitud fa que, com diu un entrevistat, *nos vayamos a morir todos en la cuneta*.
9. Un jove gitano ho dèia: *una cultura sola en la escuela no vale para nada*. Però la força per a que es faci valdre la riquesa de la diversitat cultural ha de venir especialment de col·lectius com els propis gitans.
10. Cal trobar llenguatges comuns. Part del divorci existent es dóna per manca o deficiències en la comunicació. Aquest ha de ser un camp de treball prioritari, i es comença reconeixent el valor que tenen la cultura i l'espai de cada comunitat com a primer pas per al treball de les actituds, els posicionaments.
11. La dona gitana té una situació respecte a l'educació i altres aspectes molt específica. En primer lloc juga un paper decisiu en la família gitana, que és el nucli de la seva cultura. En segon lloc pateix gran quantitat de contradiccions quan vol assajar nous camins, contradiccions que porten a moltes gitanes a situacions força doloroses, però segurament amb moltes possibilitats d'un canvi des de dins que resulti valuos per a elles i la seva comunitat.
12. El seu distanciament respecte a l'escola fa que la situació actual no es visqui amb un sentiment de descontent generalitzat. De vegades es manifesta més incomoditat per part dels païos que dels gitans amb aquesta situació. Això por ser positiu si la distància s'escurça i l'escola ofereix quelcom que els satisfaci i ells participen per a construir l'escola de totes i tots.

Sense aquesta escola es continuarà donant la dinàmica que hem descrit, la ruptura i el fracàs abans d'acabar els període mínim d'educació obligatòria.

El panorama que ens presenten les dades que hem recollit ens fa pensar que un plantejament parcial difícilment ens conduirà a resoldre el problema. No es tracta exclusivament d'un problema de matriculació o de distribució dels nens i nenes per les escoles, ni és un problema d'absentisme, ni un fracàs en els continguts, ni de com aconseguir la continuitat en els estudis. És de tot això i de moltes altres coses que no s'exahureixen amb una òptica de victimisme, ni d'irredemptisme sinó una òptica que demani una redefinició del paper de l'escola, de l'educació, i simultàniament d'altres aspectes com l'habitatge, el treball, la participació social, la salut, ...

Becca d'investigació a favor de José Rodríguez Cortés.

Entre la Fundació Serveis de Cultura Popular, domiciliada a Barcelona, carrer de Provença, 324, aquí representada pel seu director Modest Reixach i Pla, i, José Rodríguez i Cortes, domiciliat a Sabadell, carrer Anibal, bloc 11, 2n. 1ª amb NIF 33881036-N i que actua en nom propi, s'ha convingut:

1 - José Rodríguez i Cortes, es compromet a fer un estudi sobre "Gitanos i Educació" segons projecte adjunt.

2 - La tasca d'investigació es desenvoluparà amb iniciativa i independència. La persona responsable de la investigació podrà escollir els col.laboradors que cregui convenient sota la seva exclusiva responsabilitat. La Fundació no assumeix cap compromís ni econòmic ni laboral envers aquestes persones.

3 - L'estudi haurà de començar-se abans del dia 1 de juliol de 1997 i acabar-se abans del dia 30 d'abril de 1998.

4 - L'investigador haurà d'informar periòdicament Joan Costa del curs de la investigació. Acabat l'estudi en remetrà un exemplar mecanografiat a la Fundació.

5 - L'estudi quedarà propietat de l'autor, el qual autoritza la Fundació SCP a fer-ne usos culturals, sense que això signifiqui la publicació, sempre amb coneixement de l'autor.

6 - Per a la realització de l'estudi en les condicions esmentades, la Fundació concedeix una beca d'investigació per un import de sis-centes seixanta mil (660.000) pessetes. Aquesta quantitat, es farà efectiva de la següent manera:

198.000 al setembre
132.000 al desembre
330.000 contra lliurament del treball

7 - La Fundació podrà resoldre aquest contracte en el cas que l'altra part incompleixi qualsevol de les obligacions establertes.

8 - Qualsevol dubte o discussió que es produeixi en la interpretació o compliment d'aquest acord, serà resolt definitivament mitjançant un arbitratge d'equitat que tindrà lloc a Barcelona, d'acord amb la llei que el regula.

Fet a Barcelona, en dos exemplars i a un sol efecte, el dia 10 de juliol de 1997.

GRUP FUS
FUNDACIÓ SERVEIS
DE CULTURA POPULAR
Modest Reixach i Pla

José Rodríguez i Cortés

Beca d'investigació a favor de Montse Hernández i Guirado.

Entre la Fundació Serveis de Cultura Popular, domiciliada a Barcelona, carrer de Provença, 324, aquí representada pel seu director Modest Reixach i Pla, i, Montse Hernández i Guirado, domiciliada a Barcelona, carrer Francisco Giner 44, 5è. amb NIF 52274502-X i que actua en nom propi, s'ha convingut:

1 - Montse Hernández, es compromet a fer un estudi sobre "Gitanos i Educació " segons projecte adjunt.

2 - La tasca d'investigació es desenvoluparà amb iniciativa i independència. La persona responsable de la investigació podrà escollir els col·laboradors que cregui convenient sota la seva exclusiva responsabilitat. La Fundació no assumeix cap compromís ni econòmic ni laboral envers aquestes persones.

3 - L'estudi haurà de començar-se abans del dia 1 de juliol de 1997 i acabar-se abans del 30 d'abril de 1998.

4 - La investigadora haurà d'informar periòdicament Joan Costa del curs de la investigació. Acabat l'estudi en remetrà un exemplar mecanografiat a la Fundació.

5 - L'estudi quedarà propietat de l'autora, la qual autoritza la Fundació SCP a fer-ne usos culturals, sense que això signifiqui la publicació, sempre amb coneixement de l'autora.

6 - Per a la realització de l'estudi en les condicions esmentades, la Fundació concedeix una beca d'investigació per un import de sis-centes seixanta mil mil (660.000) pessetes. Aquesta quantitat, es farà efectiva de la següent manera:

198.000 al setembre
132.000 al desembre
330.000 contra lliurament del treball

7 - La Fundació podrà resoldre aquest contracte en el cas que l'altra part incompleixi qualsevol de les obligacions estableertes.

8 - Qualsevol dubte o discussió que es produeixi en la interpretació o compliment d'aquest acord, serà resolt definitivament mitjançant un arbitratge d'equitat que tindrà lloc a Barcelona, d'acord amb la llei que el regula.

Fet a Barcelona, en dos exemplars i a un sol efecte, el dia 10 de juliol de 1997.

Modest Reixach i Pla

Montse Hernández i Guirado

Beca d'investigació a favor d'Àngel Marzo i Guarinos

Entre la Fundació Serveis de Cultura Popular, domiciliada a Barcelona, carrer de Provença, 324, aquí representada pel seu director Modest Reixach i Pla, i, Àngel Marzo i Guarinos, domiciliat a El Masnou, carrer d'Amadeu Vives, 7, amb NIF 36927291-D i que actua en nom propi, s'ha convingut:

- 1 - Àngel Marzo, es compromet a fer un estudi sobre "Gitanos i Educació " segons projecte adjunt.
- 2 - La tasca d'investigació es desenvoluparà amb iniciativa i independència. La persona responsable de la investigació podrà escollir els col.laboradors que cregui convenient sota la seva exclusiva responsabilitat. La Fundació no assumeix cap compromís ni econòmic ni laboral envers aquestes persones.
- 3 - L'estudi haurà de començar-se abans del dia 1 de juliol de 1997 i acabar-se abans del 30 d'abril de 1998.
- 4 - L'investigador haurà d'informar periòdicament Joan Costa del curs de la investigació. Acabat l'estudi en remetrà un exemplar mecanografiat a la Fundació.
- 5 - L'estudi quedarà propietat de l'autor, el qual autoritza la Fundació SCP a fer-ne usos culturals, sense que això signifiqui la publicació, sempre amb coneixement de l'autor.
- 6 - Per a la realització de l'estudi en les condicions esmentades, la Fundació concedeix una beca d'investigació per un import de quatre-centes quaranta mil (440.000) pessetes. Aquesta quantitat, es farà efectiva de la següent manera:

132.000 al setembre
88.000 al desembre
220.000 contra lliurament del treball

- 7 - La Fundació podrà resoldre aquest contracte en el cas que l'altra part incompleixi qualsevol de les obligacions estableties.

8 - Qualsevol dubte o discussió que es producixi en la interpretació o compliment d'aquest acord, serà resolt definitivament mitjançant un arbitratge d'equitat que tindrà lloc a Barcelona, d'acord amb la llei que el regula.

Fet a Barcelona, en dos exemplars i a un sol efecte, el dia 10 de juliol de 1997.

Modest Reixach i Pla

Angel Marzo i Guarinos

MARC DE TREBALL

1. Els gitans i gitanes a Catalunya.
2. Història dels gitans/es i l'educació:
 - internal, de traspàs de costums i tradicions dins la família.
 - externa, el sistema educatiu.
3. Els gitans i gitanes a l'escola.
4. Les escoles de gitans i gitanes
5. L'escola actual (80-90)
 - experiències
 - problemàtiques
 - dispositius i recursos

estrangeur com a complement en la formació personal.
El Masnou compta amb diferents acadèmies que ofereixen formació específica en idioma
Els tracta d'un ensenyament que es dóna a les escoles, escoles d'adults i també a centres privats.

1.2.2 IDIOMES

A més dels centres educatius als quals l'ensenyament dàguessta llengua està inclosa a la seva
programació, l'entitat que oferta cursos a la vila és el SERVEI MUNICIPAL DE CATALÀ
A més dels centres educatius als quals l'ensenyament dàguessta llengua està inclosa a la seva
normalització de l'ús del català.
El tipus d'alummat dàguessts cursos es tant les persones que no parlen el català com les que volen
perfeccionar el seu català oral i escrit. Al moment actual es segueix una tasca docent però també
es companyada d'altres activitats d'anàmica lingüística que tenen com a objectiu la
normalització de l'ús del català.
Amb la transferència de competències a la Generalitat de Catalunya i a partir dels programes de
Normalització Lingüística ja han estat les institucions autonòmica i municipal que han pres el
releu a les iniciatives socials. Els cursos de català han fet un paper rellevant en el procés de
coneixement del català per part de les persones adults.
Els cursos de català són el resultat d'una formació que va restar desenes a la llengua propia
de Catalunya i que ha creat mancances en importants sectors de la ciutat. L'objectiu és la
normalització lingüística, aconseguit que tothom pugui coneixer el català al nivell que li sigui
necessari.

Els cursos de català són el resultat d'una formació que va restar desenes a la llengua propia
de Catalunya i que ha creat mancances en importants sectors de la ciutat. L'objectiu és la
normalització lingüística, aconseguit que tothom pugui coneixer el català al nivell que li sigui
necessari.

1.2.1 CATALÀ PER A ADULTS

Els referim a aquella educació bàsica que es centra en l'aprenentatge o millora del nivell
personal de català, idiomes, informàtica, mecanografia, conductició de vehicles, ... aquelles
habilitats que resulten útils a la persona adulta, ja que cada cop són més imprescindibles din
el món del treball i per a moltes activitats socials.

1.2.2 ESPECIFICA

CENTRE DE RECURSOS PEDAGÒGICS MARSEGME III. SERVEI DINSPECIO DE
PRIMÀRIA I SECUNDÀRIA
Lluís Millet, 14
Tfn: 940.10.62
EAP DEL BAIX MARSEGME
Lluís Millet, 14
Tfn: 940.11.118
CENTRE DE RECURSOS PEDAGÒGICS MARSEGME III. SERVEI DINSPECIO DE
PRIMÀRIA I SECUNDÀRIA
Lluís Millet, 14
Tfn: 940.10.62

Escoles de Sabadell:

Joan Montllor:

- progressa adeq. o necessita millorar no és representatiu del seu nivell acadèmic, pq passen molts per poc que millorin.
- tenen nivells corresponents a la seva edat.
- no participen en activitats extraescolars, siguin de franc o pagant, ni en excursions
- els pares no participen a l'E per a res

J. R. Jiménez:

- molts problemes econòmics per tenir el material escolar
- cap problema amb les famílies, ni git. ni paies
- no van mai d'excursió.
- tenen els mateixos problemes amb els git que amb els altres
- els git. escullen l'e en funció de la proximitat, els païos segons la qualitat
- els nens sí van a ESO, les nenes no
- tots els nens/es que inicien reforç hi continuen, git i no git
- absentisme generalitzat en païos i en git.
- el problema és més dels pares que dels nens en si.

Calvet d'E.:

- van al menjador en funció de les beques que tinguin
- passen tots a 2ària, que assiteixin no ho sabem
- es donen baixes de païos per prejudicis declarats
- les activitats extraescolars s'han de pagar.

Espronceda:

- com més grans són els nens/es són més absentistes, aproven menys i tenen menys interès. És un objectiu escolar controlar l'absentisme. Causes de l'absentisme: a P3 pq. són petit, i la resta pq els pares treballen al mercat, es traslladen temporalment per feina, fan de canguro al matí, els nens/es tenen mandra d'anar a E i els pares els permeten que no vagin, les nenes a 7è i ja en cicle mitjà per raons culturals.

Agnès Armengol:

- cada cop tenim més git i menys païos, baixa en la matriculació
- fa +- dos anys que se l'etiqueta com la E de los gitanos
- Torreromeu és una zona de git estables i sociables
- Llei d'escolarització: entre les tres escoles de la zona atenen a 1/3 dels nens/es de la zona, la resta marxa fora.
- a la zona hi ha una guarderia pública que costa 14.000ptes. al mes, els nens/es que hi van després continuen en E de pagament, els git. arriben a P3 sense haver anat a la guarderia.
- l'alumne no s'escull, l'E s'adapta a ell
- l'Assoc. de pares no funciona, ni per a git ni per als altres.
- tenen contacte amb el centre de tarda del barri

Escoles de Barcelona

INTRODUCCIÓ

L'estudi que ara presenta analitza de forma global tot allò que fa referència a l'educació i la formació en el marc de l'educació de joves i adults com a àmbit d'Educació Permanent. Estem parlant d'un concepte de formació i educació que és plural i adquireix uns treballs que van més enllà del sistema educatiu ordinari i de l'escola informativa a la universitat, fem referència a aquells aspectes que intervenen en la formació integral de la persona. Per tant l'educació és completa i diversificada, no es limita a un lloc, un moment, un espai o una edat determinats, si no que s'extén en diverses direccions o eixos següents:

1. L'edat: l'educació i la formació de les persones no són propietats només de la infantesa, també jooves, adults i gent gran estan immersos en el procés educatiu. Així pren ple sentit l'aprenentatge a totes les edats, la formació de manera continuada és una realitat i una necessitat en les nostres vides.

2. Els àmbits: no podem carre en el reduccionisme de considerar l'educació com a el desenvolupament personal i comunitàri. Les persones són productores i consumidores en cada situació de la vida quotidiana: la cultura, la salut, les relacions socials, els pàrals en la seva activitat laboral, familiar, amistosa, etc., en definitiva en la globalitat d'aspects de la nostra vida diària que ens matem, ..., en definir-se en la globalitat d'aspects de la nostra vida diària que ens permeten avançar cap al creixement i desenvolupament personal, ja sigui individual o social.

3. Les diferents modalitats: actualment no existeix un únic model de centre educatiu ni d'activitat educativa, prima la diversitat que dona resposta a necessitats específiques i molt variades, que estan en funció de la distància física existent entre educador i educand, els espais de que es disposa, la disponibilitat horària, els interessos o el municipi juga un paper clau, que es concreta en el seu compromís com a ciutat i també com a un espai per a l'educació és a dir, una ciutat amb personalitat pròpia que es interdependent amb els seus habitants i ciutadans i ciutadanes.

E) Mas nou té una tradició que assenyala en aquesta direcció. Des de fa moltes dècades existeixen institucions i grups de persones que han ocupat d'aquesta qüestió, penseu en el Casim, el Museu municipal, les associacions de veïns,

ESCOLES DE BARCELONA

Jujol (Gràcia):

-hi ha una proporció baixa de gitans.

-Problemes:

-sobretot de clan, es reuneixen per fer-se forts i pegar als altres nens/es.

-absentisme per superprotecció a malalties. Vénen regularment, acompanyats per les mares fins i tot els que ja són grans, de 5è ó 6è.

-manca de motivació per part de la família. Sí els matriculen (PIRMI, beques,...) però no els compren el material fins que els sembla.

-es comença a partir de 3er 4art a veure baixes al rendiment per manca de suport a casa.

-no fan cap mena d'activitat de la seva cultura ni de cap alta minoritaria (per consideren que seria assenyalar-los)

-no hi ha baixa del nº que es matriculen a 2ària, l'assistència és similar a 1ària. És un hàbit i tenen l'Institut al costa de l'escola.

Lestonnac (St. Roc):

-a P3 necessiten millorar perquè estan mancat d'estimulació a casa, estem parlant d'un grup de població marginal, no amb deficiències intel.lectuals.

El Gornal (Hospitalet):

-detecten dins la seva escola els plantejaments de les nostres hipòtesi.

-al Gornal hi havia 5 escoles que amb el temps es van anar desmuntant i actualment totes estan en aquesta.

-cada cop hi ha menys païos

-tenen gitans i païos de famílies normals i no normals.

-hi ha famílies gitanes que viuen en naus industrials, sense condicions mínimes i això afecta a l'escolaritat.

-a l'anterior escola (Salvat-Papasseit) on havia treballat aquesta directora van adaptar les classes de 8è (en previsió de l'accés a ESO) fent que només hi hagués un tutor i un seguiment més incident. "Venien perquè volien", "anaven a l'aula taller".

-en molts casos el rendiment està per sota del normal", "els pares no tenen hàbit que els nens/es treballin a casa"

-han fet campanya de matriculació dels nens/es de 3 anys, però els gitans no vénen "son muy chicos"

-surten nenes de 6è per quedar-se a casa i fer de mares.

-"va millorant per anys", consideren que les filles i fills d'alumnes de l'escola ja segueixen l'escolaritat amb més normalitat

-"el problema no es que sean gitanos, es más de familia marginal. Otros niños no gitanos son muy agresivos..."

-en referència a l'ESO les dificultats perquè segueixin són: manca d'expectatives, que la família no recolza el procés, la compra de materials escolars.

-"se les tiene que estar mucho encima" paper del mediador gitano.

-"para los padres los papeles de la escuela no son importantes, <para usted que es maestra sí, pero a mi hijo esto no le sirve de nada>"

Objectiu d'informació i orientació -
que permet lligar els serveis
necessaris ad. i connectar
actualment amb els serveis
per poder fer noves iniciatives

Proposta d'actuació 1 : Punt d'informació i orientació educativa per a joves i adults	
- Existeixen serveis - Plaça d'informació i orientació - Hi ha recursos per elabotar els projectes individuais	(1)
- Tutoris per orientació i informació - Informació genèrica de l'oferta o de les institucions	objectiu grups persones institucions
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> Difusió a través d'un suplement de l'agenda cultural. - Elaboració de projectes per noves iniciatives.
Recursos necessaris	<ul style="list-style-type: none"> local de secretaria (15 m² aproximadament) <ul style="list-style-type: none"> - Material de secretaria ————— 150.000 - Informàtic ————— 200.000 - Telèfon i telecopi ————— 90.000 - Suplement de l'agenda ————— connectat (segur) per a la presa de decisions municipal - Informador —————

(1) connectat amb els serveis existents ACCS
Normalització lingüística, serveis socials...

CURS de Formació de Joves

Manuel Heredia:

- un gitano es muy ignorante porque saca a la niña con 12 o 14 años del colegio. Vale, pero después no la dejes abandonada en la casa. O estás pendiente de todo o no la saques porque puede ser que esté mejor en el colegio, más arropada.
- lo que hay que cuidarse es de no caer en las malas cosas, y para eso hay que tener una formación
- la madre es la que está más tiempo con los niños y es la que debería estar más formada para formar a sus hijos. La mujer gitana es la responsable del futuro de los niños y del futuro del pueblo gitano.
- el gitano de respeto es el que le da la educación a los niños
- a vuestros niños les podeis enseñar muy pocas cosas

Miguel Fernández:

- somos perfectos en alma, corazón y sentimientos, sólo nos falta educación y cultura
- llevamos muchos años de torturas e incomprendición, ahora vemos la realidad del pueblo cómo está y tenemos que luchar para saber hablar, explicarse...

Blas Cortés:

- yo ahora voy a tener una hija y si el día de mañana pueda estar, pongamos en una oficina, mejor que vendiendo por las calles.
- los niños git entrar a la E con más miedo, porque hay a lo mejor 30 payos y 2 gitanos

Domingo Jiménez:

- un niño git si no encuentra afecto en la E no va. (Se ha dicho en sociología que necesitan más contacto físico). Pq se reproduce la situación de la casa, y si recibe más calor mejor, si no se aleja.

-Dinàmica de grups: relación entre familia gitana y escuela. ¿Es una relación positiva o no, en general?. Si hay un problema en esa relación ¿qué soluciones dais?, ¿cómo se podría mejorar?

Grup 1:

- R= -la mayoría de git no avanzamos, fracasamos sobretodo por problemas familiares, machismo y racismo, y porque nuestros padres son analfabetos.
-no los motivamos para ir a la E
-hay racismo en la E
-dificultades para salir y hacer amistades con otras gentes

Solución: los padres son más avanzados, tienen puntos de vista más modernos, más liberales

Grup 2:

- R= -absentisme de nens git per manca de motivació dels pares als fills.
-alguns professors no entenen als nens git., cultura, arrels...

Solución: motivar a padres, feina de tècnics git. o de l'educador de carrer.
motivar al nen
educar al professor

Excursiones: no van

Sígnatura:

Data:

Import Total	86.200
Desplaçaments (45 Km. x 25pts/Km)	1.200
Import Net	85.000
Retençió del 15% IRPF	15.000
Honorari	100.000

detall que s'indica a continuació.

He rebut de l'Associació Gitanes de Sabadell amb domicili Rambla, 73 de Sabadell CIF G-58253717 la quantitat total neta de 86.200 pessetes corresponents a la meva col·laboració amb el projecte de formació i investigació, com a coordinadora de la investigació i el Curs d'Agents educatius i socials amb la comunitat gitana, segons el

Sabadell, 24 de novembre de 1996

DNI: 52.274.502 - X

Adreça: Francesc Giner, 44 5é 08012 Barcelona

Nom: Montserrat Hernández Guirado

Miguel: -yo no lo veo bien, hay mucha responsabilidad para los prof.

- si hay un git. sí, pq hay más confianza y está más cerca (del nen).
- por racismo no van a la E una minoría

- la rebeldía de un niño git. en la E) se podría arreglar con un gitano allí.
- la E sirve para prepararnos, para tener una educación

Mónica Corredera (paia): demana més implicació dels pares i familiars per acompañament a excursions

- hace falta otra solución, porque siempre se quedará retrasado en los estudios. Algún esplai u otra cosa que lo relaje.
- no toda la culpa la tienen los padres, pq te sientes presionado y la verdad es que no lo aguantas.

Blas: -la culpa (que un nen es comporti malament a l'E) la tiene su padre. Si ese padre dijera: tú no va a ser un golfo, ni un gamberro, vas a ir por un camino derecho, ... pues la culpa es de su padre.

Marina: -es culpa de la educación de los padres

- también hay otro sistema de enseñar que se hace aquí para los chavales con más dificultad, le dan más horas de práctica y menos de teoría. (tallers)

Mari: -también puede ser al revés, que si está lloviendo el papa le dice al niño que no vaya, como ellos no le dan interés...

Ana Santiago: -la culpa la tienen los padres.(de les dificultats del nens/es a l'E)

Domingo: -la familia git. debe implicarse más en la E, estar presente en la E.

- Estoy de acuerdo con todo lo que habeis dicho, pero el poder y los buenos trabajos son de la gente que se lo ha currao más. Ya está bien de darles enseñanza especial para los gitanos. Para la familia siempre es difícil, un gitano siempre hace más caso al padre que a la madre. La familia no se ve representada en la E. Se debe hacer que ya desde pequeños vayan bien y no tengan que acceder a una educación especial.

Programa 30 minuts de TV3 (dilluns, 22 desembre 1997)

-Cal dedicar-los hores de classes per a educar en la cultura gitana. Per exemple a Finlàndia es fan classes optatives de romanó i història gitana.

-"tendré que quitarla cuando tenga 14 o 15 años de la escuela porque yo sigo la tradición y no puedo dejarla que vaya a la Universidad esa".

-una mestra gitana: "hay todavía mucha desconfianza hacia los demás"

Signatura:

Data:

.....	Import Total	86.200
.....	Desplacaments (45 Km. x 25pts/Km)	1.200
.....	Import Net	85.000
.....	Retençió del 15% IRPF	15.000
.....	Honorari	100.000

a continuació.

Curs d'Agents educatius i socials amb la comunitat gitana, segons el detall que s'indica amb el projecte de formació i investigació, com a coordinadora de la investigació i el CIF-G-58253717 la quantitat neta de 86.200 pesetes corresponents a la col.laboració He rebut de l'Associació Gitana de Sabadell amb domicili Rambla, 73 de Sabadell i

Sabadell, 24 de novembre de 1996

DNI: 36.927.291 - D

Adreça: Rector Ubach, 6 1er. 2a.

Nom: Anna Balaguer

COMENTARIS DE PROFESSIONALS:

Maika (St. Roc)

- segons quins criteris l'E. reconeix quins nens/es són gitans?
- la població git té més fills, nº de nens/es a l'escola, germans.

Tio Manelet (Gràcia)

- ell va anar només 6 mesos a l'E pq havia de treballar per ajudar als de casa seva, però potencia que els joves hi vagin el màxim d'anys.
- fan alfabetització, informàtica, reforç escolar... per a gitans, i no gitans
- si es creen escoles gueto és per racisme. No està a favor de fer escoles separades per a gitans.
- els gitans són desconfiats perquè se'ls ha pegat molt.
- els nens/es git. abans estaven concentrats sovetot a l'E. St. Joan, però la van tancar i ara estan a la Jujol o a la Siracusa, que és de monges.
- hi ha molts nens/es que fallen (en assistència a l'E). Gràcies a la Federació i l'Associació són el 80-90% dels nens/es que van a l'escola, no el 10% com abans.
- les criatures no van a la tarda a col.legi perquè a les 3 les mares vénen del mercat, no han pogut fer el dinar, rentar-los, ... Ells van demanar que deixessin anar als nens/es a les 3,30h. a l'escola, però ho van posar-se d'acord amb la direcció. "Al matí sí que van normalment, menys i plou, perquè desgraciadament conserven la mentalitat antiga."
- pel canvi de formes de treball apunta que mínim cal que els nens/es facin l'ESO, i per a això fan campanya de mentalització als pares, "més als pares que als fills"
- fan un treball de preparació de joves, i veuen que "no és que no puguin, és que no volen prendre compromisos".
- cal parlar i mentalitzar als pares
- fer reunions de barri de persones gitanes i no gitanes per treure esterotipus i imatges equivocades dels grups. Fer arribar la cultura gitana als altres.

José: pels joves la formació no dóna treball i per tant no entenen quina necessitat té, consideren que no es guanya res.

- els nens van a l'esplai que tenen organitzat en acord amb les escoles per fer una tasca de control de l'absentisme, i els pares no ho valoren.
- los padres no vienen a las reuniones, si no reciben algo a cambio no vienen, no entienden el bien de sus hijos de esta manera.
- dones que assisteixen a cursos de formació, "si les dan vía libre (permís dels marits) son las que más vienen"

Nom: Mima Sans

Adreça:

DNI:

Sabadell, 24 de novembre de 1996

He rebut de l'Associació Gitana de Sabadell amb domicili Rambla, 73 de Sabadell i CIF G-58253717 la quantitat neta de 11.200 pessetes corresponents a la meva col.laboració amb el projecte de formació i investigació, com a professora del Curs d'*Agents educatius i socials amb la comunitat gitana*, segons el detall que s'indica a continuació.

Honorari 11.500

Retenció del 15% IRPF 1.500

Import Net 10.000

Desplaçaments 1.200

(45 Km. x 25pts/Km)

Import Total 11.200

Data:

Signatura:

Projecte d'investigació

Gitanos i Educació

717 5464 José Rodríguez Cortés Catedràtic
734 1262 Montse Hernández Guirado Catedràtica
840 6500 D Àngel Marzo Guarinos Catedràtic

Maig-97

3ª FASE: gener - febrer 98

- Tabulació dels resultats.
- Contrastació amb els supòsits inicials i discussió dels resultats en el marc teòric descrit.
- Redacció de l'informe final. Conclusions i propostes.

Barcelona, 3 d'abril de 1997

Sr. Angel Marzo
Amadeu Vives, 7
08320 El Masnou

Benvolgut,

La Fundació Serveis de Cultura Popular està interessada en donar suport al vostre projecte d'investigació "Gitanos i Educació".

Per aquesta raó estem disposats a aportar l'ajut professional necessari així com alguns recursos econòmics.

Per poder concretar el projecte (grup de treball, forma de funcionar, objectiu: metodologia específica, pressupost possible, etc...) us tindríeu que posar en contacte amb Joan Costa, qui és qui podria assumir la coordinació. Una vegada matisats tots aquests aspectes podríem concretar la nostra col·laboració.

Recordeu que el nostre interès institucional es poder denunciar, intuir possibles canvis socials, suggerir maneres concretes de canviar, en aquest cas la dinàmica escolar que afecta a la comunitat gitana.

Us saluda cordialment

Jaume Funes

Projecte d'investigació

Gitanos i Educació

Jose Hernández Cortés
Montse Hernández Guirado
Àngel Marzo Guarinos

Març-97

Dins la població catalana la comunitat gitana representa un col·lectiu de remarcada importància per dos aspectes:

1. Són un grup rellevant pel seu nombre, ja que representen una proporció elevada d'individus dins la població total de Catalunya.
2. Resulta molt característica la seva especificitat cultural, que perpetua les seves diferències amb la resta de col·lectius.

La comunitat gitana en l'actualitat viu dins una problemàtica que l'afecta tant a nivell socioeconòmic com a nivell de convivència intercultural. Ens estem referint al fet que:

- les seves vivendes estan ubicades a la perifèria de les ciutats, i en molts casos no responen a les necessitats de les famílies.
- en la seva majoria aquestes persones treballen en oficis marginals, com la venda ambulant, el treball com a peó no qualificat, la recollida de ferralla...
- el seu estatus és fruit d'un nivell socioeconòmic baix en general.

Aquests serien els aspectes que a grans trets caracteritzen de forma global el col·lectiu de gitans.

Referint-nos a l'àmbit educatiu cal tenir present que l'educació formal ha entrat en aquest col·lectiu recentment, no és gaire antic el fet que els nens i nenes, nois i noies gitans en edat escolar assisteixin a l'escola.

Resulta destacable el fet que s'aprecien dificultats per sintonitzar l'educació formal tradicional amb els interessos de la població gitana, i aquest fet, unit a la minsa tradició d'assistència a l'escola, provoca problemes com:

-l'absentisme escolar. És destacable la manca de continuïtat en l'assistència a l'escola de les noies i els nois que inicien els seus estudis primaris, i el desinterès dels adults perquè els petits iniciin aquesta formació.

-es dóna un elevat percentatge de fracàs escolar entre els estudiants gitans. El desequilibri existent entre els interessos i les necessitats pràctiques del grup d'alumnes gitans i la formació reglada de l'escola, unit a l'efecte d'altres factors (com la desmotivació, l'absentisme...) provoquen que l'índex de fracàs escolar sigui elevat entre la població gitana escolaritzada.

-la desmotivació. L'assistència a l'escola no és un element arrelat a la cultura gitana, que potencia més l'aprenentatge d'un ofici tan aviat com sigui possible en la població infantil, a fi i efecte que col·laborin a mantenir l'economia domèstica familiar. És pel contacte amb la cultura "païa" que els adults es veuen obligats a dur els infants a l'escola, i els nens i les nenes (infants o joves) són conduïts a l'educació formal. La manca de motivació a estudiar és una realitat dins el microcosmos de la cultura gitana.

En relació a tot aquest àmbit de l'educació escolar, i tenint en compte les dificultats d'adaptació que viuen els escolars gitans, recentment s'observen uns efectes molt concrets sobre aquest col·lectiu. La problemàtica quedaria definida pels següents aspectes:

1. Dins les escoles la tendència més extesa és la de polarització dels alumnes. La pretesa integració dels nois i noies gitans a les escoles ordinàries acaba convertint-se en la creació de guetos, d'escoles que els nens païos abandonen i queden amb un alumnat únicament de gitans.
2. Un altre aspecte rellevant seria que, en general, els nens i nenes gitans habitualment tenen necessitat d'ésser atesos per professorat de reforç. Si aquesta necessitat fos puntual no tindria transcendència, però pel que sembla és un fet que s'eternalitza al llarg de tot l'ensenyament obligatori.
3. És molt poc probable que aquests nens i nenes assoleixin la mitjana de graduat escolar. Revisant els resultats de rendiment escolar s'observa que és un percentatge molt mínim el dels alumnes gitans que assoleixen la graduació.
4. I abordant un tema molt actual, i ja preveient els resultats futurs, podem constatar que un nombre ínfim d'escolars gitans arriba a fer l'ESO. El fet que finalitzi la primària als 11-12 anys fa que els alumnes abandonin l'escola per anar a treballar o cobrir feines de casa, que és el que es potencia des de la família.

OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ:

La problemàtica assenyalada fa referència a l'àmbit educatiu escolar, i considerant la gran importància de la intervenció educativa en el desenvolupament de la persona, es fa necessari poder identificar els orígens d'aquesta situació d'inadaptació entre població gitana i escola païa, i a l'inrevés, per tal de poder abordar-la i optimitzar-ne els resultats.

Amb aquesta idea de fons plantegem com a finalitat de la investigació estudiar els següents aspectes:

1. Definir la situació anterior i actual a les escoles ordinàries preses com a mostra.
2. Detectar si existeixen necessitats educatives específiques per la població estudiada i veure quina resposta dóna l'actual oferta educativa.
3. Analitzar el paper que juga l'escola en l'itinerari formatiu del grup social estudiat i en el procés d'integració social amb els altres col·lectius no gitans.

PROCEDIMENT:

-Mostra:

Per realitzar aquest estudi hem considerat adient prendre com a mostra la població de 4 barris de Sabadell als quals gran part de la població és gitana.

Cal destacar que aquests 4 nuclis de població tot i la seva proximitat geogràfica presenten una gran variabilitat de característiques pròpies. És aquest fet el que ens fa considerar que la mostra resulta representativa i és possible treure conclusions rellevants.

-Eines:

Com a eines de treball utilitzarem fonamentalment:

- la revisió de bibliografia i consulta de documentació especialitzada.
- qüestionaris i enquestes específics per la recollida de dades més rellevants.
- l'entrevista personal.

-Pla de treball:

De forma orientativa plantegem una possible seqüènciació de la investigació en 3 fases:

1ª FASE:

- Revisió de bibliografia i consulta de documentació.
- Adequar l'enfocament teòric i metodològic.
- Presa de contacte amb els centres i la població. Elaboració dels qüestionaris.
- Selecció de la mostra de subjectes.
- Preparació de l'observació, entrevistes de sondeig.

2ª FASE:

- Elaboració de les enquestes i passació als diferents grups de la mostra seleccionada.
- Realització de les entrevistes.
- Recollida i anàlisi de les dades resultants.

3ª FASE:

- Tabulació dels resultats.
- Contrastació amb els supòsits inicials i discussió dels resultats en el marc teòric descrit.
- Redacció de l'informe final.

13.03.97

JOSÉ

ASOCIACIÓ CÍVICA
SABADELL

• ANGEL - Ràdio d'adults de READER

• "Hi ha "marxes" i "pags"...

→ BLD 2°...

→ per fer la lluna estar a l'angle especial.

- "ller difusa més"

- "no pensam igual".

- davant Fernando Enguita ... "Fosses & Faric BO".

- no són pels meus

seix

- Fosses + altres

- ELLER + la Flotilla.

Angel : c 5400504

580 5410 (solter)

8.07.97

4 BARRIS
de Sabadell

Barr Pujol.
in River
Lauran
(can ocre)
B&E

apartamento + quotidianos

- San Roc
- Gràcia
- Gòtico.
- Vila Olímpic

Quantitat

- ① Recollir la informació, ~~però~~
 → que va passar l'any passat?
 → Dades de què són - Tarragona
 (obligatòries)
- ② Parlar amb el seu agent.

Dades del seu contracte d'act.

- Segment: joon
- SUPER TEENIE - (normàtic)

Fira CTF : APRIL 98

Afiliats 40.000

30.000
20 - Decembre
50 - Febrer